

ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย
และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

อาภาพรรณ วิเศษ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2561

**The Enactment Problem of Damages for the Injured Person and Compensation
and Expense for the Accused in Criminal Case B.E.2544**

Apapun Wises

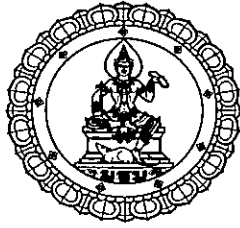
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Bhanomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2018

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย
และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

เสนอโดย นางสาวอาภาพรรณ วิเศษ

สาขาวิชา นิติศาสตร์

หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุนทร มณีสวัสดิ์)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปิยะนุช โปตะวงษ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ภาณินี กิจพ่อคำ)

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... ศ. รังษิยา คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล)

วันที่ ๓๑ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
ชื่อผู้เขียน	อาภาพรธน์ วิเศษ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันสถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปมีการก่ออาชญากรรมมากขึ้น มีจำนวนผู้เสียหายและจำเลย เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจำนวนมากและเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยผู้เสียหายและจำเลยไม่ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาขั้นพื้นฐานเมื่อตกเป็นเหยื่อหรือเป็นจำเลยที่ถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ซึ่งสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาขั้นพื้นฐานนั้นเป็นไปตามหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ.2544 ซึ่งผู้ที่ได้รับสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ ผู้เสียหาย และจำเลย

การเยียวยาผู้เสียหายโดยรัฐ เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในประเทศ จนทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ถือว่ารัฐมีส่วนในความล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมรัฐจึงมีหน้าที่ชดเชยความเสียหายตามแนวคิดของรัฐสวัสดิการ หรือ หลักการสงเคราะห์โดยรัฐ ซึ่งกรณีดังกล่าว รัฐต้องเยียวยาแก่ผู้เสียหายในทุกกรณี เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าบุคคลที่เป็นผู้เสียหายได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะถูกลงโทษหรือไม่ หรือจะพบตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้รัฐยังต้องรับผิดชอบในการเยียวยาโดยคำนึงถึงว่าผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากทางอื่นแล้วหรือไม่

ในกรณีของจำเลย ซึ่งได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด (miscarriage of Justice) โดยการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐนั้นเป็นกรณีการชดเชยความเสียหายแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญา เนื่องจากความผิดพลาดหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้นผู้ที่มิหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อกรณีดังกล่าวคือรัฐนั่นเอง โดยรัฐต้องจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตลอดจนบรรดาสินทรัพย์ที่เสียไป เพราะการนั้นคืน ตามหลักความรับผิดชอบของรัฐในมูลละเมิดทางแพ่ง กล่าวคือความรับผิดชอบ

เยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐนั้นจะอยู่ในรูปแบบของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายแพ่ง ซึ่งในกรณีนี้รัฐต้องเยียวยาชดใช้ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงและเป็นการชดเชยวิถีชีวิตที่ต้องเสียไป (Repair Spoiled Lives) จากการถูกจำคุกในระหว่างการพิจารณาคดี โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อเรียกความเชื่อมั่นของสังคม (Public Confidence) ที่เสียไปเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด และถือเป็นการบังคับเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างรอบคอบ

จากการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายและจำเลย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา บทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ทั้งในเรื่องหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพที่ผู้เสียหายและจำเลยที่ควรได้รับตามหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพบว่า ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ทั้งในแง่การช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ในลักษณะของการจ่ายเงินช่วยเหลือเบื้องต้นและการขาดเอกภาพของหน่วยงานเหมือนบทบัญญัติกฎหมายและวิธีดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล อีกทั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของประเทศไทยให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ

Thesis Title	Enforcement issues Compensation Act And replacement cost and expenses for the defendant in criminal case
Author	Apapun Wises
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Pramote Prachonpachanuk
Department	Law
Academic Year	2017

ABSTRACT

At present, the social situation changes with more crime. The number of victims and the defendant. Enter into a number of criminal justice processes and increase them in sequence. The victim and the defendant do not know the right to receive basic remedies when they are victims or defendants detained during the trial. If the court has the final judgment that the defendant did not commit. Or the action of the defendant is not guilty. They have the right to receive compensation and reasonable expenses. The right to basic remedies is in accordance with the principles of the Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2560 and the Compensation and Benefits Act. The costs of the defendant in the criminal case in 2001, who will be entitled under this Act are victims and defendants.

Remedies by the state When crime occurs in the country. Innocent people are victims of crime. The state has taken part in failing to protect the public from crime. Therefore, there is an obligation to compensate for damage in accordance with the concept of welfare state or state welfare principle. In that case. The state must treat the injured in all cases. When it comes to the fact. The injured party is liable for any damage caused by the violation of the Criminal Code, whether or not the offender is punished. Or will find the offender or not? The state is also responsible for remedies without restriction. Will the victim be offered other remedies?

In case of defendant The damage suffered by the criminal proceedings by the miscarriage of justice by remedies to defendants in criminal cases by the state is a case of indemnity for innocent people who have been prosecuted. Due to errors or defects of the criminal justice system or of the state officials. So who is responsible for the case is the state itself. The state must pay compensation and expenses as well as the right to lose because it is returned. According to the principle of responsibility of the state in civil violation. The responsibility for

remedying the damage to the defendant in a criminal case by that State shall be in the form of a civil liability compensation. In this case, the state must pay compensation for the actual damage and repair of the damaged life (Repair Spoiled Lives) from being sentenced to death during the trial. The main objective is To call the public confidence lost due to the error of justice. And it is a duty to force the staff to perform their duties carefully.

The study of the rights of victims and defendants. According to the Act on Compensation of Victims and Compensation and Expenses for Criminal Defense Provisions of laws and regulations. The criteria for compensation for victims and compensation and expenses to defendants in criminal cases. The rights and freedoms of the victims and the defendants should be based on the fundamental principles and the protection of rights and freedoms. There are still major barriers. In terms of helping people who are victims and defendants in criminal cases. The nature of the initial aid payment and the lack of agency unity are the same as those of the United States French Republic and Japan. As a result, Thailand can not protect the rights and freedoms of the injured and defendants effectively. It can not solve the problem of remedies and the defendant as mentioned above. Therefore, the Amendments of the Compensation and Damage Compensation Act and the Compensation and Expenses of the Defendants in Criminal Cases BE 2544 Thailand is clearly in line with the context of the situation. To make the provisions of Thai law effective and effective both theoretical and practical.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ โดยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก ซึ่งได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาคำแนะนำในการศึกษาค้นคว้ามาโดยตลอด กรุณาให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขข้อผิดพลาดและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สุนทร มณีสวัสดิ์ ที่มีความกรุณาให้เกียรติรับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ปิยะนุช โปตะวณิชรองศาสตราจารย์ภาณี กิจพ้อคำ ที่กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณิทธิ์ อาจารย์จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่กรุณาสละเวลาให้ความรู้ในส่วนกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งให้ความกรุณาช่วยเหลือ แนะนำให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ อันส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการหาข้อมูลและให้ความสะดวกในการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา และทุกคนในครอบครัว ตลอดทั้งพี่ๆ เพื่อนๆ ทุกคนของผู้เขียนที่ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ผู้เขียนขอมอบบูชาพระคุณแก่ บิดามารดา ตลอดจนครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องและข้อผิดพลาดใดๆ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

อาภาพรรณ วิเศษ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	2
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา.....	3
1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
2. แนวความคิด ความเป็นมาและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชน ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	5
2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	5
2.2 หลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	11
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ..	20
2.4 ความเป็นมาของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในประเทศไทย	40
2.5 การช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย.....	48
3. บทบัญญัติของกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ ประชาชนทางกฎหมายในประเทศไทยและต่างประเทศ	50
3.1 ประเทศไทย.....	50
3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา	56
3.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	64
3.4 ประเทศญี่ปุ่น	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. วิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศไทย	84
4.1 เหตุแห่งการให้ความช่วยเหลือ	85
4.2 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา	85
4.3 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา.....	89
4.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ.....	95
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	103
5.1 บทสรุป.....	103
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	106
บรรณานุกรม	111
ภาคผนวก.....	114
ประวัติผู้เขียน	133

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และคำนึงถึงโอกาสในการได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา ขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา เป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการให้บริการประชาชนที่มาขอรับความช่วยเหลือทางการเงินตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มีหน้าที่ในการปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งทำความเข้าใจเสนอต่อคณะกรรมการหรืออนุกรรมการ ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใดๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย กระทำกิจการตามที่รัฐมนตรี คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการมอบหมายจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พบว่ายังคงมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติอยู่ ทำให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ยังมีปัญหาและประชาชนไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเต็มที่และทั่วถึงเท่าที่ควรจะเป็น เช่น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในทางปฏิบัติในการตีความกฎหมาย การ

แสวงหาข้อเท็จจริง รวมถึงไม่ทราบแนวทางนโยบายของผู้บริหารระดับสูงทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานและปฏิบัติตามแนวทางเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ขาดกำลังเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ยังผลให้ประชาชนผู้รับบริการ เช่น ผู้เสียหาย จำเลย ไม่ได้รับทราบและเข้าถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อย่างเต็มที่ ทั้งถึงและเท่าเทียมกัน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาถึงตัวบทบัญญัติของกฎหมายและการบังคับใช้เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นมาและหลักการของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
3. เพื่อศึกษาถึงองค์กรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่บังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาของต่างประเทศเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะให้การช่วยเหลือประชาชนไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลยและหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ที่มีหน้าที่ภารกิจในการให้บริการประชาชนที่มาขอรับความช่วยเหลือทางการเงินตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 พบว่ายังมีปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาอยู่หลายประการ เช่น การรับทราบและเข้าถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของประชาชนยังไม่ทั่วถึง ระยะเวลาในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญายังถือว่าเป็นระยะเวลาที่ค่อนข้างนาน

เพื่อให้กฎหมายมีประสิทธิภาพจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างชัดเจนรัดกุม เหมาะสม มีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถบังคับใช้ได้จริง และเป็นกฎหมายที่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านบทบัญญัติของกฎหมายและไม่มีปัญหาทางปฏิบัติ

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย ตำบทยกฎหมาย บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศตลอดจนมีการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่เป็นผู้เสียหายหรือจำเลยตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่มีหน้าที่บังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จำนวนทั้งสิ้น 5 คน โดยจะนำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมารวบรวมและวิเคราะห์เปรียบเทียบมารวบรวมให้เป็นระบบและทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งที่จะศึกษาแนวคิด หลักกฎหมายและการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดีและภายหลังการดำเนินคดีตลอดจนหน่วยงานที่เป็นผู้บังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยจะศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับในประเทศไทยเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับในต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด หลักกฎหมายและแนวทางการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
2. ทำให้ทราบถึงบุคคลที่เป็นผู้เสียหายหรือจำเลยเกี่ยวกับการบังคับใช้ หรือการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

บทที่ 2

แนวความคิด ความเป็นมาและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ ประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การบังคับใช้กฎหมาย มีส่วนสำคัญที่จะทำให้กฎหมายนั้นบรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ในการตรากฎหมายนั้นๆ และการบังคับใช้กฎหมายต้องไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเพียงตัวบทกฎหมายเท่านั้น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นกฎหมายที่ดี เช่น มีการแจ้งสิทธิผู้ต้องหา แต่ขั้นตอนในการปฏิบัติของกฎหมายฉบับนี้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติจะเกิดผลได้หากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ตระหนัก ตื่นตัวในเรื่องสิทธิ ประชาชนมีความเชื่อมั่นในพลังของตนเอง หรือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนทางกฎหมาย คือ Legal empowerment ต่อการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องโดยเจ้าพนักงาน ประชาชนต้องมีพลังถึงขั้นเมื่อพูดถึงสิทธิตน ต้องได้รับการเคารพ การปฏิรูปต้องดำเนินการอย่างจริงจังและค่อยเป็นค่อยไป

ในการดำเนินคดีอาญานั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีหลักการสำคัญหลายประการที่จะเป็นหลักประกันให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรมให้มากที่สุด เช่น หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย สิทธิการมีทนายความ ตลอดจนการได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม เพราะผลกระทบของการดำเนินคดีอาญานั้นส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย เนื่องจากสภาพบังคับทางอาญามีผลไปในทางจำกัดสิทธิและเสรีภาพในด้านต่างๆ เช่น มีการจับกุม คุมขังในระหว่างพิจารณาคดี เป็นต้น

2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการสำหรับดำเนินคดีอาญาโดยหน่วยงานต่างๆ ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการระงับข้อพิพาทและอำนวยความยุติธรรม โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะทำงานเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบนับ

แต่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ก็จะมีหน่วยงานตำรวจทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ดำเนินการสืบสวนจับกุมตัวผู้กระทำความผิด สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อส่งพนักงานอัยการตรวจสอบสำนวนการสอบสวน และหน่วยงานอัยการมีหน้าที่ตรวจสอบสำนวนการสอบสวนของตำรวจ ตลอดจนพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีต่อศาล และศาลก็มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเป็นอำนาจอิสระของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีจากพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความยื่นต่อศาล และหากคู่ความฝ่ายใดเห็นว่า การพิจารณาพิพากษาคดีไม่เป็นธรรมก็สามารถยื่นอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ และท้ายที่สุดก็จะมีหน่วยงานราชทัณฑ์ทำหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในระหว่างพิจารณาคดีและตามที่ศาลพิพากษาลงโทษไว้โดยให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา อย่างไรก็ตาม กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากองค์กรต่างๆ ตั้งแต่การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษาคดี ตลอดจนการบังคับโทษภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ขาดข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งขั้นตอนก่อนฟ้อง ขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้อง ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษา รวมถึงขั้นตอนในการบังคับโทษอาจมีการดำเนินการที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาได้ แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาได้กระทำไปเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษซึ่งเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะก็ตาม การดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย

2.1.1 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

(1) การควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งควบคุมระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก โดยเชื่อว่าการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุมอาชญากรรมมาลงโทษตามกฎหมายได้นั้น ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริต ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมสูงๆ เป็นหลักที่เน้นประสิทธิภาพ คือ การประสพผลสำเร็จโดยการลงแรงและลงทุนน้อยที่สุด และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเด็ดขาด โดยการค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม จะดำเนินการไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นการ

ปฏิบัติงานประจำและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีคุณพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเต็มที่

(2) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล (Due Process Model)

เป็นวัตถุประสงค์ที่ตรงข้ามกับการควบคุมอาชญากรรม กล่าวคือ ในการปฏิบัติหน้าที่ต้องยึดหลักนิติธรรม เน้นการคุ้มครองสิทธิบางอย่างของประชาชนมากกว่าการพยายามป้องกันอาชญากรรม ซึ่งวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนี้ได้รับอิทธิพลจาก 3 หลักการ คือ หลักสิทธิมนุษยชน แนวคิดเสรีนิยมและหลักประชาธิปไตย โดยรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยต้องให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน ดังนั้น แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสังคมโดยรวม หากแต่การมุ่งค้นหาความจริงเพียงอย่างเดียวอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาได้ การดำเนินคดีอาญาจึงต้องรักษาสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาด้วย อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น มิได้หมายความว่ารัฐจะไม่สามารถกระทำการอันเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้เลย เพราะรัฐยังคงต้องพยายามค้นหาความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยการกระทำใดๆ อันเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาจะสามารถกระทำได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น และจะต้องไม่กระทำการเกินขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจนั้น จากอิทธิพลของหลักการทั้งสามดังกล่าวข้างต้น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องอยู่บนหลักการของการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และการมีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีจึงต้องประสานวัตถุประสงค์ทั้งสองประการดังกล่าวซึ่งมีความขัดแย้งให้เกิดความสมดุลกัน และต้องมีหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่จะมาควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐให้ใช้อำนาจภายในขอบเขตของกฎหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใช้อำนาจอย่างมีภาวะวิสัย (Objectivity) ไม่ใช่ใช้อำนาจอย่างอำเอใจ (Subjectivity) และรัฐจะต้องกำหนดกลไกที่จะให้้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจกัน (check and balance) ระหว่างองค์กร นอกเหนือจากการตรวจสอบ

หรือควบคุมกันเองภายในองค์กรซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำอยู่แล้ว¹ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ กฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ กฎหมายอาญามีภารกิจในการคุ้มครองสังคม ปรามปรามและป้องกันการกระทำความผิด และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีภารกิจในการทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลอย่างจริงจัง² ดังนั้น กฎหมายทั้งสองส่วนนี้จึงต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งสองประการดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริง

2.1.2 ระบบการดำเนินคดีอาญาและขั้นตอนการฟ้องคดีอาญา

การจำแนกระบบการดำเนินคดีอาญานั้น ต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

(1)มีองค์กรที่ทำหน้าที่ต่างกันเพื่อถ่วงดุลอำนาจ กล่าวคือ ต้องมีการพิจารณาว่ามีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” หรือไม่

(2)มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในการดำเนินคดีหรือไม่

การดำเนินคดีอาญานั้นมี 2 ระบบคือ

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)ระบบการดำเนินคดีในโลกนี้จะเริ่มพัฒนาจาก “ระบบไต่สวน” ก่อน กล่าวคือ ในการดำเนินคดีอาญาไม่มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” แต่การดำเนินคดีทั้งหมดอยู่ภายใต้การดำเนินการของบุคคลหรือองค์กรเดียว โดยศาลจะมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น ระบบไต่สวนนี้จึงขาดการเคารพหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยตกอยู่ในฐานะเป็น “กรรมของคดี (procedural object)” ไม่ได้รับการรับรองสิทธิต่างๆ แต่อย่างใด และมีฐานะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการ

¹สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540,” *บทบัญญัติ*, เล่ม 54, ตอน 4, น. 57, (ธันวาคม 2541).

²กนิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555), น. 40.

ค้นหาความจริงของคดีหรือเป็นเพียงผู้ถูกชักฟอกจากการไต่สวนของศาลเท่านั้น จึงอาจสรุปได้ว่าระบบไต่สวนนั้นมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เป็นความลับ ไม่เป็นปฏิบัติ และการดำเนินคดีได้กระทำเป็นลายลักษณ์อักษร³

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบการดำเนินคดีที่เข้ามาแทนที่ระบบการไต่สวน เนื่องจากแนวความคิดเรื่องเสรีนิยม (liberalism) ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น โดยระบบกล่าวหาที่มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณาพิพากษา” โดยองค์กรทั้งสองมีอิสระต่อกันและมุ่งให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลกัน และผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยกฐานะเป็น “ประธานในคดี (procedural subject)” วิธีพิจารณาคดีอาญาจึงให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา และเปิดโอกาสให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับหลักประกันว่าจะถูกลงโทษต่อเมื่อมีคำพิพากษาของศาลเท่านั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ระบบกล่าวหาที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เปิดเผย เป็นปฏิบัติ และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีรูปแบบที่อธิบายได้ 4 ประการ คือ

1. การต่อสู้คดีของกลุ่มความสองฝ่ายที่ขัดแย้งและเป็นปฏิบัติกัน
2. ในการพิจารณาคดี กลุ่มความต้องปรากฏตัวในศาลเพื่อแสดงเหตุผล พยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างและข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่ายด้วยวาจา
3. ผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นคนกลาง (Arbitrate) ประเมินพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายนำเสนอ
4. คำวินิจฉัยของศาลจะวางอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่ได้จากการสืบพยานของกลุ่มความเท่านั้น จะไม่นำพยานหลักฐานนอกเหนือจากนั้นมาพิจารณา⁴

จากระบบการดำเนินคดีอาญาทั้งสองจะเห็นได้ว่าแนวคิดของระบบกล่าวหาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ในขณะที่แนวคิดของระบบไต่สวนตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะในการดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งหากใช้เกณฑ์แนวคิดการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนอาจกล่าวได้ว่า

³ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 1), (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, 2554), น. 9-10.

⁴ เพิ่งอ้าง, น. 8.

ระบบกล่าวหาที่มีแนวโน้มไปทางการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (Due Process Model) ในขณะที่ระบบไต่สวนเน้นหนักไปที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (Crime Control Model)⁵

ขั้นตอนการฟ้องคดีอาญา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน (Pre-trial stage) การดำเนินคดีชั้นศาล (trial stage) และการดำเนินคดีชั้นบังคับโทษ (Execution stage)

1. การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน (Pre-trial stage)เป็นขั้นตอนการสอบสวน-ฟ้องร้อง ได้แก่ การรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำความผิด และนำตัวมาดำเนินคดี อันจะนำไปสู่การฟ้องคดีเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดและนำพยานหลักฐานที่รวบรวมได้เสนอต่อศาล เพื่อนำไปสู่การชี้ขาดในการดำเนินคดีต่อไป และองค์กรที่ทำหน้าที่ในการสอบสวน-ฟ้องร้องโดยทั่วไป ได้แก่ องค์กรพนักงานสอบสวน องค์กรพนักงานอัยการ หรือองค์กรอื่น เช่น ศาล เจ้าพนักงานของรัฐ เป็นต้น โดยการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานนี้มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ การดำเนินคดีเป็นการลับ การดำเนินคดีเป็นลายลักษณ์อักษร และการดำเนินคดีไม่ต้องทำต่อหน้าผู้ต้องหา

2. การดำเนินคดีชั้นศาล (trial stage)เป็นขั้นตอนการพิจารณา-พิพากษา ได้แก่ การชี้ขาดข้อเท็จจริงที่มีการฟ้องร้องและกำหนดผลของการดำเนินคดี โดยขั้นตอนการชี้ขาดข้อเท็จจริงเรียกว่า การพิจารณา และขั้นตอนการกำหนดผลของการดำเนินคดีเรียกว่า การพิพากษา และองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณา-พิพากษานี้มีเพียงองค์กรเดียวคือ ศาล ซึ่งเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยการดำเนินคดีชั้นศาลนี้มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ การดำเนินคดีโดยเปิดเผย การดำเนินคดีด้วยวาจา และการดำเนินคดีต้องทำต่อหน้าจำเลย

3. การดำเนินคดีชั้นบังคับโทษ (Execution stage)เป็นขั้นตอนการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาซึ่งเรียกว่าขั้นตอนการบังคับโทษ

⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป, รายงานการวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2548), น. 5-8.

จากขั้นตอนการฟ้องคดีอาญาทั้งสามขั้นตอนนี้จะเห็นได้ว่าเป็นผลมาจากระบบการดำเนินคดีระบบกล่าวหาที่มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” โดยหลักการดำเนินคดีในแต่ละชั้นมีความแตกต่างกันตามภารกิจหน้าที่ขององค์กรนั้น

2.2 หลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และเป็นสากลไม่แบ่งแยกเชื้อชาติชนชาติประเทศเพศผิวพรรณภาษาศาสนาวัฒนธรรมสติปัญญาความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระเสรีภาพ เสมอภาคมีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุประสงค์มาดำรงชีพได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสมนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 เป็นต้นมาการเคลื่อนไหวปกป้องคุ้มครองและเผยแพร่แนวคิดสิทธิมนุษยชนค่อยๆขยายตัวมากขึ้นจนถึงในปี พ.ศ. 2540 จึงเกิดรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและยังมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัดรวมไปถึงการก่อให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

ความหมายของสิทธิมนุษยชนหรือ Human Rights คือสิทธิของความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคนของทุกคนซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิตร่างกายและความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วยสิทธิต่างๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย

จากความหมายของสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสิทธิมนุษยชนมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติ กล่าวคือ สิทธินี้เกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นมนุษย์ โดยพื้นฐานแล้วมิใช่กฎหมาย แต่ได้ถูกกำหนดให้มีความชัดเจนขึ้นในภายหลัง เช่น ความเท่าเทียมกันในเรื่องเพศและในการประกอบอาชีพ ถือเป็นสิทธิมนุษยชนซึ่งได้มีการออกกฎหมายต่างๆ เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิดังกล่าว

2. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไร้พรมแดน กล่าวคือ สิทธินี้เป็นสิทธิที่ปราศจากขอบเขต เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ถือว่ามนุษย์ทุกคนทุกแห่งในโลกเป็นผู้มีสิทธินี้อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อยกเว้น

3. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ สิทธินี้ถือเป็นของทุกๆ คน เช่น ทุกคนที่เกิดมาจะมีสิทธิในชีวิตร่างกายโดยเท่าเทียมกันในการที่จะปราศจากการถูกทำร้ายหรือถูกทำละเมิดโดยบุคคลอื่น

4. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่เป็นนิรันดร์ กล่าวคือ สิทธินี้สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีอยู่และนำไปใช้ได้จริงในทุกยุคทุกสมัย

5. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิเฉพาะตัวของมนุษย์ กล่าวคือ สิทธินี้ไม่สามารถจำหน่าย จ่าย โอนให้กับบุคคลอื่นใดได้ไม่ว่าโดยทางใดๆ

6. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ปราศจากสภาพบังคับ กล่าวคือ สิทธินี้โดยพื้นฐานแล้วไม่มีสภาพบังคับ การที่จะทำให้มีสภาพบังคับเช่นเดียวกับสิทธิตามกฎหมายได้ก็ด้วยการนำสิทธิเหล่านั้นไปบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของสหประชาชาติ หากประสงค์ที่จะให้มีความผูกพันหรือมีสภาพบังคับตามกฎหมายภายใน ก็ต้องนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ เป็นต้น⁶

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนมี 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (National Rights)

⁶ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, สิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 4), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, (ตุลาคม 2553),

2. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

3. สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติศาสนาเพศอายุอาชีพสถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมสุขภาพและความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality)

4. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

5. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมืองและสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

6. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

ดังนั้น การที่จะเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้นจำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่างๆ ที่เป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วยคือ

สิทธิ (Rights) ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอดอยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้กฎหมายยังไม่รองรับแต่สิทธิก็ยังมีอยู่

เสรีภาพ (Freedom) คือการที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคมหรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่นหรือส่วนรวมซึ่งคำว่าสิทธิและเสรีภาพมักจะอยู่รวมกันดังปรากฏในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติเพื่อแสดงออกทางความคิดและการปฏิบัติ

2.2.2 ความเป็นมาและพัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

ในทางคำราชของกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschenwuerde) แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่มียามใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้แตกต่างกันออกไป โดยคำว่า “ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน

หมายถึง เกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมัน จึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะเท่านั้นแต่ คำว่า “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึงความเมตตาของพระเจ้าซึ่งเกี่ยวข้องกับ ข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลาย ได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของคริสต์ศาสนาจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าผู้เป็นเจ้า คำสอนว่ามนุษย์ทุกคนมีความเสมอเสมอกันในสายตาของพระเจ้าผู้ เป็นเจ้าเพราะต่างเป็นบุตรของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าทุกคน คำสอนในเรื่องศักดิ์ศรีหรือความเป็นมนุษย์ใน ความหมายที่มนุษย์คือสัตว์โลกที่มนุษย์สร้างขึ้นตามรูปแบบฉายาของพระองค์ (Image of God) มนุษย์จึงไม่อาจยอมให้อำนาจรัฐอยู่เหนือมนุษย์ชนิดที่ปราศจากเงื่อนไข โดยนัยดังกล่าวเมื่อถือว่า มนุษย์คือฉายาของพระเจ้า มีศักดิ์ศรีอันศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับจากพระเจ้าความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสูงส่ง มนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์จึงไม่อาจปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์หรือไม่อาจ มองมนุษย์ด้วยกันเหมือนเป็นสัตว์หรือสิ่งธรรมชาติอื่นใดที่พระเจ้าสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์มนุษย์ แต่ในทางตรงกันข้ามมนุษย์จักต้องมีความเคารพต่อกันหรือรู้จักรับใช้กันและกันส่วนในทาง พระพุทธศาสนาถึงแม้จะมีได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรงแต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ใน อัคคัญสูตรว่าวรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วยกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทรนั้นสามารถ ประพฤติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาวดังนั้นวรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกดี ชั่วของบุคคลและได้ตรัสว่าทั้งพราหมณ์ แพศย์ และศูทรย่อมเกิดจากพวกนั้นมีใช่พวกอื่นเกิดจาก คนเสมอกันมิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรมมิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม จะเห็นได้ว่าการ ให้ความสำคัญคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ หลักปรัชญาและความเชื่อทาง ศาสนาศึกษาความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อ การทำความเข้าใจในทางหลักกฎหมายเพราะความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมายนักกฎหมายของเยอรมันได้ให้คำอธิบายว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่ง จิตวิญญาณของเขาเองซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความ เป็นส่วนบุคคลและการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของบุคคลนั่นเองในการที่จะกำหนดตนเองและการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง โดย

Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคลในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์อันเป็นสาระตะในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเองและเป็นสาระตะที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อเห็นแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น ส่วนศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมันได้เคยวินิจฉัยในคดีเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยอธิบายว่าเป็นการเรียกร้องการสร้างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตยโดยถือว่ามีคุณค่าสูงสุดที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้จึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพและต้องได้รับการคุ้มครองจากตนเอง ดังนั้นเพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคลรัฐจึงจำเป็นต้องทำให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นอกจากนี้คำวินิจฉัยนั้น ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมันได้วินิจฉัยว่ามาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz) ได้ให้หลักประกันในทางคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลได้รับหลักประกันดังกล่าวเพราะความเป็นบุคคลการไม่อาจล่วงละเมิดได้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นการรับรองคุ้มครองจากการแทรกแซงในปริมนทลส่วนบุคคล⁷ จากการใช้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ของนักนิติศาสตร์และโดยคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมันนั้นอาจสรุปได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้ไม่ขึ้นอยู่กับการอื่นใดทั้งสิ้นเช่นเพศเชื้อชาติศาสนาคุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆภายใต้ความรับผิดชอบของตนเองโดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้ การละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือละเว้นการกระทำใดๆที่จะเป็นการละเมิดต่อสิ่งดังกล่าว รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะดำเนินการใดๆ ในทางที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีหรือเอื้อต่อการใช้ชีวิตและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ และ

⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552), น. 104-107.

ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามแนวคิดปรัชญาสากลขององค์การสหประชาชาติว่า ด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นแบบแผนหนึ่งของหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เป็นรูปธรรมที่อยู่เหนือความเป็นส่วนตัวของบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะในทฤษฎีของ Jack Donnelly ได้แสดงความคิดเห็นว่า แหล่งที่มาของสิทธิมนุษยชนคือธรรมชาติเชิงศีลธรรมของมนุษย์ (Man’s moral nature) สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือเพื่อชีวิตที่มีคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ (life worthy of a human being) สิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้นจากศักดิ์ศรีอันมีมาโดยกำเนิดของบุคคลอันเกี่ยวโยงไปถึงจิตภาพทางศีลธรรมแห่งศักยภาพของมนุษย์ (Moral vision of human potentiality) แม้อาจเป็นสิ่งที่ยากต่อการพิสูจน์เชิงประจักษ์แต่จริงๆ แล้วสิ่งนี้ก็ดูเหมือนเป็นการสืบเนื่องมาจากความพยายามของ “คณะกรรมการว่าด้วยรากฐานทางทฤษฎีสิทธิมนุษยชน” (A Committee on the Theoretical Bases of Human Rights) ขององค์การด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 ที่มุ่งมั่นแสวงหาหลักการร่วม (Common Principles) โดยการมีหนังสือสอบถามความเห็นในปัญหาทางทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไปยังนักวิชาการปัญญาชนคนสำคัญของโลก ได้แก่ แกมมา ตมคานธี (Gandhi) ฮักลีย์ (Aldous Huxley) มาริแตง (Jacques Maritain) และลาสกี (Harold J. Laski) ต่างมีจดหมายตอบกลับมาก็คือการเน้นย้ำรากฐานทางทฤษฎีสิทธิมนุษยชนที่มีความศรัทธาเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ในศักดิ์ศรีอันติดมาแต่กำเนิดของชายและหญิงเหมือนกันพร้อมๆ กับที่ศรัทธารากฐานร่วมกันของสหประชาชาติอันมีต่อเสรีภาพและประชาธิปไตยซึ่งในความเชื่อมั่นนี้ต่อสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ. 1948 นั่นเอง และแม้ว่าปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ไม่ก่อให้เกิดผลผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศให้ประเทศสมาชิกที่ไม่ได้ลงนามรับรองต้องปฏิบัติตามแต่การนำเอาหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมาเป็นแนวทางปฏิบัติเรื่อยมาเป็นระยะเวลาอันกว่า 50 ปีทำให้หลักการดังกล่าวได้กลายมาเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศไปแล้วเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาจะเห็นว่าสิ่งที่ปรัชญาสากลมุ่งคุ้มครองก็คือสิทธิมนุษยชน (Human Rights) โดยการอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์อันหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในระหว่างสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นหากพิจารณาในด้านเนื้อหาหรือเป้าหมายสุดท้ายแล้วสามารถกล่าวได้ว่าทั้งสองเรื่องต่างก็มุ่งที่จะสร้างความสงบและสันติสุขให้

เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมของมนุษย์ตลอดไปในกรณีเช่นนี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนจึงไม่มีความแตกต่างกับความเชื่อในทางศาสนาที่ต่างก็สอนให้คนเป็นคนดีและมุ่งให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมนั้นตามที่กล่าวมาย่อมสะท้อนความศรัทธาต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันหมายถึงความเชื่อมั่นในคุณค่าของมนุษย์ในความมีมโนธรรม ในศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นมนุษย์อันสมบูรณ์ตราบเท่าที่ยังมีลมหายใจอยู่มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาตัวเองจากสภาพที่เป็นอยู่การที่เรายืนยันว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีไม่อาจถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือเพื่อสิ่งใดๆมิใช่เพราะเราเชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งสมบูรณ์แต่เพราะความศรัทธาเชื่อมั่นว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Ability of Becoming) ที่ทำให้เราต้องเคารพต่อความเป็นมนุษย์ของเขา⁸

จากความเป็นมาและพัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึงคุณค่าของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องหรือขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์ โดยในฐานะมนุษย์ทุกคนย่อมได้รับคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยไม่ต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย ฐานะหรือตำแหน่ง ส่วนใหญ่ในความเข้าใจทั่วไปการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์นั้น คุณค่าหรือศักดิ์ศรีขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ บทบาททางสังคม การดำรงตำแหน่งทางสังคม เมื่อเข้าใจเช่นนี้มนุษย์คนใดรวยหรือมีบทบาททางสังคมมากหรือมีตำแหน่งใหญ่โตก็จะมีคุณค่ามาก คนจนหรือคนที่ไม่มียศหรือมีบทบาททางสังคม ยศหรือตำแหน่งใดๆ ก็จะมีค่าน้อย การปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นก็จะแตกต่างกันด้วย ดังนั้น การละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นหมายถึง การเหยียดหยาม ลดทอนหรือการปฏิบัติต่อคนเหมือนไม่ใช่มนุษย์หรือลดฐานะมนุษย์เป็นเพียงวัตถุสิ่งของ เช่น เมื่อเราเห็นขอทานแล้วเกิดความสงสารจึงไปซื้ออาหารกล่องมาให้ แต่กลับโยนให้ขอทานแทนที่จะหยิบยื่นให้อย่างสุภาพก็ถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของขอทาน ซึ่งแม้ขอทานจะยากจนแต่มนุษย์ด้วยกันก็ไม่มีสิทธิไปเหยียดหยามหรือละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการโยนอาหารให้ขอทานราวกับขอทานนั้นเป็นสัตว์มากกว่าคน⁹

⁸ จรัญ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ขั้วมิกสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2544), น. 65-66.

⁹ กรมประชาสัมพันธ์, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.prd.go.th/main.php?filename=index_2015

2.2.3 หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มีการนำมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 โดยบัญญัติไว้ในหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม ได้วางหลักไว้อย่างกว้างว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” และ “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” แม้ว่าจะวางหลักไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ในเมื่อไม่มีกฎหมายมารองรับ ในบางเรื่องจึงมีการละเมิดจนเกิดผลเสียต่อการปกครองนับแต่นั้นเป็นต้นมา ในการจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นประการสำคัญเสมอมา เพราะมองว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นเกียรติยศและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น หากละเลยหรือไม่คุ้มครองเรื่องเหล่านี้แล้วย่อมส่งผลกระทบต่อเกียรติภูมิของประเทศชาติตามไปด้วย การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงเป็นหลักการสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาบัญญัติไว้ในทุกๆ รัฐธรรมนูญ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้มีการนำเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาบัญญัติไว้ในหมวด 3 มาตรา 25-49 สาระสำคัญเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยความหมายของคำ สิทธิ และ เสรีภาพคำว่า “สิทธิเสรีภาพ” ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คำว่า “สิทธิ” และ คำว่า “เสรีภาพ” ซึ่งแต่ละคำก็จะมี ความหมายเฉพาะของตัวเอง กล่าวคือสิทธิ หรือ สิทธิ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม เช่น บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ เขามีสิทธิในที่ดินแปลงนี้ รวมถึงอำนาจที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย รัฐกร วิทิตานนท์ ให้ความหมายของ สิทธิ (Right) ในความหมายที่เข้าใจกันในระบบกฎหมายทั่วไป หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้ หรืออำนาจที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมายอย่างไรก็ดี เมื่อมีสิทธิแล้วย่อมจะต้องมี หน้าที่ (Duty) ความรับผิดชอบตามมาด้วย สิทธิและหน้าที่จึงเป็นของคู่

กัน เพราะเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิหรือได้ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองไว้แล้ว อีกบุคคลหนึ่งก็จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องไม่รบกวนหรือขัดขวางต่อสิทธินั้น ในอันที่จะกระทำการหรือ งดเว้นไม่กระทำการใดๆ เพื่อให้เป็นไปตามสิทธินั้นอย่างไรก็ได้รองศาสตราจารย์ มานิต จุ่มปา ให้ความหมายของคำว่า สิทธิ (Right) หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตและร่างกาย เป็นต้น สิ่งที่รัฐธรรมนูญกำหนดเป็นสิทธิ หมายความว่า รัฐให้สิทธิแก่ประชาชน โดยรัฐมีพันธกรณี (หน้าที่) ที่จะต้องทำให้ประชาชนได้รับสิทธินั้น เปรียบประดุจดังรัฐเป็นลูกหนี้ประชาชนเป็นเจ้าหนี้ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ให้ความหมายของ สิทธิ ตามรัฐธรรมนูญ และ สิทธิ ตามความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย

ความหมายของสิทธิที่กล่าวมาข้างต้นเป็น สิทธิ ตามความหมายทั่วไป แต่ สิทธิตามรัฐธรรมนูญ นั้น ถือว่าเป็น สิทธิตามกฎหมายมหาชน หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามรัฐธรรมนูญยังหมายรวมถึง การให้หลักประกันในทางหลักการ ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ

ส่วน เสรีภาพ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำการใดๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด, เสรีภาพในการนับถือศาสนา, ความมีสิทธิที่จะกระทำการที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น วัลลภ วิฑิตานนท์ ให้ความหมายของ เสรีภาพ (Liberty) ในที่นี้ หมายถึง ความเป็นอิสระที่จะกระทำการ หรือ งดเว้นการกระทำใดๆ รองศาสตราจารย์ มานิต จุ่มปา ให้ความหมายของคำว่า เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีสิทธิที่จะกระทำการหรือ งดเว้น

กระทำกร เช่น เสรีภาพในการเดินทาง เป็นต้น สิ่งใดรัฐธรรมนูญกำหนดเสรีภาพ หมายความว่า ประชาชนมีเสรีภาพเช่นนั้น โดยรัฐมีหน้าที่ทั่วไปที่จะควั่นไม่ขัดขวางการใช้เสรีภาพนั้นของ ประชาชน แต่รัฐไม่มีหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงที่จะต้องจัดหาสิ่งที่เป็นเสรีภาพจึงต่างจากสิทธิที่สิ่งใด เป็นสิทธิ ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเจาะจงในการทำให้ประชาชนได้รับสิทธินั้น

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

เมื่อมีการดำเนินคดีอาญากับบุคคลในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง นอกจากกระบวนการ ยุติธรรมที่ต้องพิจารณาว่าจำเลยผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดและสมควรได้รับโทษหรือไม่แล้ว กระบวนการยุติธรรมยังต้องพิจารณาต่อมาถึงการเยียวยาความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับผลร้าย เนื่องจากการกระทำผิดนั้น นอกจากนี้ บุคคลที่ถูกฟ้องเป็นคดีก็อาจได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยเช่นกัน ในกรณีที่ถูกกล่าวละเมิดสิทธิเนื่องมาจากการตกเป็นจำเลย ดังนั้นเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายหรือจำเลยดังกล่าวแล้ว ตามแนวคิดทั่วไปมีช่องทางที่จะได้รับการ เยียวยาความเสียหายให้แก่บุคคลเหล่านี้ได้อย่างไรบ้าง¹⁰

2.3.1 แนวคิดในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น บุคคลที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และได้รับความเสียหายนั้นย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งแนวความคิดในการ เยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายนั้น อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

2.3.1.1 แนวความคิดในการเยียวยาแก่ผู้เสียหายโดยรัฐ

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นกับบุคคลใด ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการ กระทำความผิดนั้นย่อมสามารถทำการฟ้องร้องป้องกันสิทธิของตนเองโดยเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง จากการกระทำผิดนั้นๆ ในฐานที่ละเมิด (Tort)¹¹ อย่างไรก็ตามกรณีละเมิดจะมีผลเพียงแต่ให้ เกิดสิทธิฟ้องร้องทางแพ่งสำหรับค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นแม้ว่า การกระทำละเมิดจะเจือไปด้วยความผิดที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญาอยู่ก็ไม่ทำให้เกิดประโยชน์

¹⁰ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับ การเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2552).

¹¹ หลักการดังกล่าวเมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

ประการอื่นแก่ผู้เสียหายในการที่จะได้รับการเยียวยาด้วยวิธีการต่างๆ เพราะเหตุที่ต้องตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดอีก¹²

วิธีการเรียกร้องทางแพ่ง (Civil Lawsuit) ดังที่ได้กล่าวนี้อาจทำให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร เนื่องจากการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีในศาลทางแพ่งใช้เวลาในการดำเนินคดีตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนกว่าจะได้รับการชำระค่าเสียหายจะใช้เวลายาวนาน จนทำให้ผู้เสียหายหรือทายาทมักจะไปตกลงกับจำเลยนอกศาล¹³ จากแนวทางปฏิบัติเช่นนี้จึงเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่าความศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมนั้นได้เริ่มเสื่อมถอยลง เมื่อพิจารณาตามหลักการที่ว่า การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ล่าช้าย่อมถือว่าเป็นความยุติธรรมอยู่ในตัว (Justice delay is Justice deny)

โดยที่ทุกฝ่ายเล็งเห็นว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในด้านการปฏิบัติงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อปราศจากความร่วมมือของพยานและผู้เสียหายแล้วก็อาจทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ บ่อยครั้งที่บุคคลเหล่านี้ถูกปฏิเสธความช่วยเหลือจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หรือใช้สิทธิเป็นเพียงเครื่องมือในการเอาโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น ดังนั้นในปี ค.ศ. 1985 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (General Assembly of United Nations) จึงได้ทำการประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ใน “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐพึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับแต่เริ่มต้นคดี อันเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อให้แน่ใจได้ว่ารัฐได้ดำเนินการอย่างเต็มความสามารถในการช่วยเหลือผู้เสียหาย ในขณะที่เดียวกันก็ไม่

¹²ในอดีตที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกทรัพย์ที่ต้องเสียไปจากการกระทำความผิดทางอาญาคืนได้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บทบัญญัติดังกล่าวก็เป็นการเรียกจากจำเลยโดยตรงเช่นเดียวกับการฟ้องคดีละเมิด หากใช่เป็นการเรียกร้องเพื่อให้ได้รับค่าชดเชยเนื่องจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไม่ แม้ในปัจจุบันจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ตามพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 24 พ.ศ. 2548 ที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอค่าสินไหมทดแทนได้ก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็ยังคงเป็นหลักการเดิมที่เป็นการบังคับเอากับจำเลยโดยตรง

¹³ Tatsuya Ota, *Victims and Criminal Justice*, (Japan: Keio University Press inc., 2003), p.109.

เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยอันพึงมีตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อเป็นการกำหนดรูปแบบสำหรับการบัญญัติกฎหมายของรัฐอย่างเหมาะสม

เป็นที่ทราบกันว่าวิธีการทางแพ่งจะมีผลต่อเมื่อผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินพอที่จะจ่ายเป็นค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติผู้กระทำความผิดหรือจำเลยในคดีอาญาส่วนมากกลับเป็นคนยากจน หรือในบางกรณีก็ไม่สามารถเรียกเอาจากผู้กระทำความผิดความผิดได้ เนื่องจากบางกรณีผู้กระทำความผิดได้เสียชีวิต หรือยิ่งกว่านั้นบางกรณีไม่สามารถแสวงหาผู้กระทำความผิดได้

ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีบางประเทศได้กำหนดกองทุนสาธารณะ (Public Funds) สำหรับจ่ายเป็นค่าชดเชยให้กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม หรือทายาท¹⁴ การจ่ายเงินดังกล่าวโดยทั่วไปจะจ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้ของเหยื่อ ตลอดจนค่าชดเชยความเจ็บปวดทรมานที่เป็นไปได้ แต่ไม่รวมมูลค่าทรัพย์สินที่สูญเสียไป ยกเว้นแต่เป็นการสูญเสียเนื่องมาจากการกระทำต่อตัวบุคคล

ด้วยเหตุผลอันเป็นข้อดีของระบบการเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ทำให้รัฐต้องเข้ามาให้ความดูแลช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ในกรณีที่ค่าเสียหายที่ได้รับจากผู้กระทำความผิดไม่เพียงพอต่อการชดเชยและเยียวยาผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายถึงขั้นพิการ หรือเสียโฉมติดตัว หรือในกรณีที่ผู้เสียหายต้องฟื้นฟูร่างกายทางสภาพร่างกายและจิตใจอันเนื่องมาจากอาชญากรรมร้ายแรง อีกทั้งยังให้การชดเชยแก่ครอบครัวของผู้เสียหาย หรือทายาท ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย หรือพิการไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งการชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยหลักใหญ่แล้วจะมีอยู่สองลักษณะใหญ่ คือ

กรณีแรก กำหนดให้ศาลเป็นผู้สั่งให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายโดยตรงในลักษณะของค่าเสียหายเบื้องต้น โดยไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีเพื่อเรียกให้มีการชดเชยค่าเสียหายเพิ่มเติม หากผู้เสียหายเห็นว่าค่าสินไหมทดแทนที่ศาลพิพากษานั้นยังไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

¹⁴ Prathan Watanavanich, *Victimology and Victim's Right*, (Bangkok Organizing Committee Thammasat University, 1992), p.229.

กรณีที่สอง การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายโดยรัฐ ในบางประเทศ เช่น มลรัฐออนตาริโอ ประเทศแคนาดา มีการจัดตั้งในรูปแบบของคณะกรรมการ (The Criminal Injuries Compensation Board) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้เสียหาย เนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา ในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บ หรือถึงแก่ความตายตามที่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (The Compensation for Victims of Crime Act) กำหนดโดยไม่รวมความเสียหายอันเนื่องมาจากยานพาหนะ เว้นแต่เป็นกรณีที่ใช้ยานพาหนะเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด ค่าทดแทนในกรณีนี้รวมถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ ค่าขาดรายได้จากการทำงาน รวมถึงค่าเลี้ยงดูเด็กที่เกิดจากการข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งกฎหมายก็ได้กำหนดอัตราขั้นสูงในแต่ละรายการไว้ โดยพื้นฐานแล้วรัฐจะเข้ามาให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายดังต่อไปนี้¹⁵

1) สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย (Compensation) รัฐจะเข้ามาช่วยเหลือทางการเงิน เพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับฐานะก่อนที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

2) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ (Protection) ผู้เสียหายควรได้รับการคุ้มครองป้องกันมิให้ได้รับความกระทบกระเทือนในทุกๆด้าน ไม่แต่เฉพาะด้านร่างกายเท่านั้นแต่สมควรได้รับการคุ้มครองทางด้านจิตใจ (Psychological) ตัวอย่างเช่น การให้ความคุ้มครองให้ผู้เสียหายมิให้ถูกล่วงละเมิดในความเป็นส่วนตัว (Privacy) เป็นต้น

3) สิทธิที่จะได้รับการบริการ (Service) ผู้เสียหายสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในการที่จะได้รับการเคารพ ขอมรับ และได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรและในการเข้ามาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้นๆ เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้เสียหายโดยคำนึงถึงสิทธิดังกล่าวข้างต้นด้วย

4) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร (Information) ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อมูลต่างๆ ในทางคดี เช่น ขั้นตอนในการดำเนินคดี และได้รับการอธิบายถึงเหตุผลของคำตัดสินในประเด็นต่างๆ แห่งคดี

¹⁵ Davies, Croall and Tyrer, *Criminal Justice* 3rd ed., (UK : Pearson Education Limited, 2005), p. 70.

ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้น ในแต่ละประเทศก็จะมีวิธีการแตกต่างกันออกไป แต่ทุกประเทศมักจะมีพื้นฐานทางความคิดร่วมกันเกี่ยวกับความจำเป็นที่รัฐสมควรเข้ามาช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเด็นหลักได้ดังต่อไปนี้

1. เพราะรัฐประสบความล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมจึงมีข้อผูกมัดที่จะชดเชยความเสียหายแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ด้วยเหตุที่ประเทศที่มีอารยธรรมทั้งหลายย่อมไม่ยอมให้ปัจเจกชนแต่ละคนถืออำนาจได้ตามอำเภอใจ จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายที่รักษากฎหมายต้องรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมให้ปราศจากอาชญากรรม หมายความว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องจับกุมผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมขึ้นอีก การที่ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเท่ากับว่ารัฐปฏิบัติหน้าที่ไม่เต็มที่ จึงถือถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายจากรัฐได้ เพราะรัฐล้มเหลวในการคุ้มครองสังคมและประชาชน¹⁶

2. แม้ผู้เสียหายอาจได้รับเงินค่าประกันภัยจากบริษัทประกันภัยมาแล้วก็ตาม หากปรากฏว่ายังไม่คุ้มกับความเสียหายที่ได้รับ การได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐก็ถือเป็นค่าตอบแทนความเสียหายจำนวนที่เหยื่อต้องประสบ¹⁷ เพื่อเป็นการขยายแนวความคิดเรื่องรัฐสวัสดิการในการที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมต่อผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำ ความผิดอาญาของบุคคลอื่น¹⁸

¹⁶โปรดดู มาตรา 12 และมาตรา 13 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ “Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) องค์การสหประชาชาติได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า “หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้กระทำความผิดหรือโดยวิธีอื่นเต็มจำนวนความเสียหาย รับผิดชอบจัดให้มีการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ในกรณีที่น่าปรากฏว่า

เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาชญาร้ายแรง ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้นรัฐต้องจัดให้ หรือสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในระดับชาติ”

¹⁷ Prathan Watanawanich, *Op. cit.*, footnote 14.

¹⁸ Tatsuya Ota, *Op. cit.*, footnote 13, p.287.

3. อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์สังคมที่เมื่อสมาชิกคนใดต้องได้รับผลร้ายโดยตกเป็นผู้เสียหายแล้ว รัฐก็ไม่ควรปล่อยให้ผู้นั้นได้รับความเดือดร้อนเพียงลำพัง แต่รัฐพึงจะต้องจัดหามาตรการช่วยเหลือคุ้มครอง ประกันความปลอดภัย หรือแบ่งปันความเสี่ยงของประชาชนในสังคม

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเหตุผลทั้งสามประการนั้น เหตุผลในข้อที่หนึ่งจะมีน้ำหนักมากที่สุด เพราะเป็นการเน้นถึงความรับผิดชอบของรัฐโดยตรงต่อการคุ้มครองอาชญากรรมอย่างไรก็ตามก็มีข้อโต้แย้งในประเด็นดังกล่าว คือ ความรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ควรเป็นของรัฐ แม้ว่ารัฐจะมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเพื่อมิให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม แต่รัฐก็ไม่สมควรที่จะต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในทุกกรณี¹⁹ อาจเปรียบเทียบกับกรณีของแพทย์ที่มีหน้าที่รักษาประชาชนที่นายแพทย์ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในกรณีที่มีคนล้มป่วยหรือถึงแก่ความตายเพราะ โรคร้ายคุกคาม เว้นแต่นายแพทย์จะมีความบกพร่องอย่างอื่นอยู่ด้วย

หากรัฐต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมที่ก่อความเสียหายทุกกรณีแล้ว ก็ไม่อาจหาจุดสิ้นสุดในความรับผิดชอบของรัฐได้เลย เนื่องจากแผนการช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาของรัฐ จะสามารถสำเร็จได้ก็ด้วยงบประมาณที่ต้องใช้เป็นจำนวนมหาศาล ในปีหนึ่งๆผู้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมมีอยู่เป็นจำนวนมาก ย่อมอาจส่งผลถึงปัญหาเศรษฐกิจของรัฐได้

อย่างไรก็ตามหลักของการช่วยเหลือผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาของรัฐนั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในความผิดนั้นๆ อย่างเต็มความรับผิดชอบเหมือนเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่เดิม แต่รัฐจะเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์ (Public Assistance Approach) มากกว่าที่จะใช้รูปแบบการชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย (State Reparation Approach) ซึ่งอาจเห็นได้ชัดจากการพิจารณาความช่วยเหลือทางการเงินของรัฐ²⁰ ซึ่งรัฐจะจ่ายในรูปแบบของเงิน

¹⁹ PrathanWatanawanich, *Op. cit.*, footnote 14, p .206.

²⁰ ระบบการชดเชยค่าเสียหายในคดีอาญาทั่วโลกมีอยู่ห้ารูปแบบใหญ่ๆ คือ

1) ระบบ Damages เป็นการแยกการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งและทางอาญาออกจากกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น ประเทศไทย

2) ระบบ Restitution ถือว่าการชดเชยค่าเสียหายเป็นสิทธิทางแพ่งแต่ก็ดำเนินการด้วยคำพิพากษาของศาลอาญา ระบบนี้เป็นระบบที่ใช้แพร่หลายที่สุด พบได้ในประเทศ ฝรั่งเศส

สงเคราะห์ (Ex Gratia Payment)²¹ และอาจมีการกำหนดถึงความรับผิดชอบของรัฐในการจ่ายเงินช่วยเหลือเฉพาะความผิดบางประเภท²² และรัฐอาจอ้างเหตุผลที่จะยกเว้นความรับผิดชอบในเงินจำนวนดังกล่าวได้หากผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดเช่นนั้นด้วย²³

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะเข้ามาช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแล้วก็ไม่เป็นการลดภาระความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดลง ผู้กระทำความผิดก็ยังคงต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน โดยรัฐอาจกำหนดมาตรการย้อนกลับไปยังผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะที่เป็นตัวเงิน นอกเหนือจากโทษที่ต้องรับในทางอาญาแล้ว เพราะในแง่ของทฤษฎีอาญาแล้วสมควรที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับรู้ผลแห่งการกระทำของตนเพื่อเป็นการเตือนสติ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าผู้กระทำความผิดนั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเช่นใด²⁴

2.3.1.2 แนวคิดในการเยียวยาผู้เสียหายโดยใช้สิทธิทางศาล

3) ระบบ Restitution ผสมผสานระหว่างสิทธิทางแพ่งและทางอาญา การชดใช้ในรูปแบบนี้จะมีลักษณะของการลงโทษแฝงอยู่ด้วย ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

4) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและดำเนินการโดยศาลอาญาแต่มีแหล่งเงินสนับสนุนโดยรัฐ

5) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นกลางและมีกระบวนการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษอันเป็นการจ่ายค่าทดแทนโดยรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ อังกฤษ ญี่ปุ่น เป็นต้น (ดู จิรวัดน์ จงสงวนดี ในข้อมูลเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากลุ่มกฎหมายที่สิบสอง น. 54 (7))

²¹ Tatsuya Ota, *Op. cit.*, footnote 13, p. 117.

²² โปรดดู Article 12 of UUnited Nation Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า รัฐจะออกเงินแก่ครอบครัวหรือทายาทที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายถูกกระทำความผิดทางอาญาจนถึงแก่ความตายหรือทุพพลภาพเท่านั้น และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายไม่อาจได้รับการช่วยเหลือหรือชดใช้จากผู้กระทำความผิด หรือวิธีการอื่นใดได้อีก

²³ โปรดดู Article 8 of European Convention on the Compensation of Victim of Violent Crime, 24 nov. 1983 (ETS.NO. 116) ที่มีใจความโดยสรุปว่ารัฐอาจไม่จ่ายค่าทดแทนหรือลดจำนวนเงินดังกล่าวลงได้ หากปรากฏว่าผู้ได้รับความเสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดอยู่ด้วย หรือการจ่ายค่าทดแทนไปอาจเป็นการขัดต่อความยุติธรรมหรือผลประโยชน์สาธารณะ และ Ian Freckleton, "Compensation for victim of crime" Paper submitted for the Symposium on victimology 13 -18 July 2003, Stellenbosch, South Africa, p.10

²⁴ Prathan Watanawanich, *Op. cit.*, footnote 14, p.223.

นอกจากแนวคิดที่ให้รัฐต้องเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาดังที่ได้พิจารณาข้างต้นแล้ว ในหลักกฎหมายทั่วไป ปัจเจกบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ย่อมต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายเช่นว่านั้นด้วย

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นกับบุคคลใด ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นย่อมสามารถทำการฟ้องคดีเพื่อป้องกันสิทธิของตนเองโดยเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากการกระทำความผิดนั้นๆ ในฐานะที่เป็นละเมิด (Tort) อย่างไรก็ตาม กรณีละเมิดจะมีผลเพียงแต่ทำให้เกิดสิทธิเรียกร้องทางแพ่งสำหรับค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดแต่อย่างเดียวนั้น

แต่เดิมนั้นการกระทำละเมิดเป็นเหตุให้ผู้เสียหายเกิดความต้องการแก้แค้นต้องการโต้ตอบให้สาสมกับความเสียหายที่ตนได้รับ ต่อมาสังคมมีการวิวัฒนาการขึ้นจึงเริ่มมีการออกข้อบังคับให้เลิกใช้วิธีการแก้แค้นเพื่อทดแทนความเสียหาย และใช้วิธีรับเอา “ค่าทำขวัญ” แทนเมื่อมีการรวมตัวของประชาชนขึ้นเป็นรัฐหรือประเทศ การเรียกค่าทำขวัญก็เปลี่ยนไปในลักษณะของการที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ค่าเสียหายเท่าที่ตนได้รับ หรือในบางรัฐก็กำหนดให้ค่าเสียหายมีลักษณะของการลงโทษอยู่ด้วยกล่าวคือ ให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกเงินปรับให้สูงเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง

กฎหมายในเรื่องละเมิดนั้นมีหลักที่สำคัญอยู่สามประการคือ มีการกระทำความผิด มีความเสียหายเกิดขึ้น และความเสียหายที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิด ซึ่งสิ่งทั้งกฎหมายละเมิดพึงคุ้มครองนั้นคือ สิทธิในความปลอดภัยต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินและชื่อเสียงโดยหากมีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเหล่านี้ย่อมทำให้ผู้ถูกระทำมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน (Compensation) เพื่อการละเมิดนั้นได้โดยค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับนั้นพิจารณาจากหลักการกลับคืนสู่ฐานะเดิมของผู้เสียหายก่อนที่จะมีการละเมิด หรือที่เรียกว่า หลักฐานะที่ถูกต้องแท้จริง (Rightful Position Principle)

ตามหลักกฎหมาย Common Law นั้นบ่อยครั้งที่การเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดมีสาเหตุมาจากการกระทำความผิดทางอาญา ตัวอย่างเช่น ในประเทศอังกฤษ การกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์นั้น เป็นทั้งความผิดอาญา และละเมิด (เนื่องจากการกระทบกระเทือนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอื่น) ซึ่งค่าสินไหมทดแทนที่ผู้กระทำความผิดต้องชดใช้นั้นจะอยู่ในรูปของ

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ (Compensatory Damages) และค่าสินไหมทดแทนในลักษณะที่เป็นการลงโทษ (Punitive Damages)

2.3.2 แนวคิดในการเยียวยาจำเลยในคดีอาญาจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด

เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Miscarriage of Justice) ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นจำเลยและถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ตนได้รับ ซึ่งแนวคิดการเยียวยาความเสียหายให้กับจำเลยผู้บริสุทธิ์นั้นมีดังนี้

2.3.2.1 แนวคิดในการเยียวยาจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ

หลักในการดำเนินคดีอาญาที่ดีนั้นต้องรักษาดุลยภาพระหว่างหลักประกันสิทธิของบุคคล (Due Process Model) และอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ (Crime Control Model) ซึ่งการรักษาสมดุลดังกล่าวนี้ทำให้ในบางครั้งอาจเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมขึ้นจนเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดที่แท้จริงหลุดพ้นจากการจับกุมแต่ผู้ที่ต้องรับโทษก็คือบุคคลผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นจึงถือว่ารัฐมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบและต้องเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการชดเชยความเสียหายที่บุคคลผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับแล้วยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นของสังคมที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมของรัฐให้กลับคืนมาอีกทางหนึ่งด้วย

แนวความคิดในเรื่องการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐนั้นมีที่มาจากหลักการขององค์การสหประชาชาติ โดยการตรากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (UN International Covenant on Civil and Political Right , มาตรา 14(6)) ซึ่งมีใจความว่าบุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดและหากปรากฏต่อมาว่าไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพบพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นทั้งหมดหรือบางส่วนในการปกปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น²⁵

²⁵ International Covenant on Civil and Political Right, Section 14(6) “when a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed or he has

นอกจากนั้น พิธีสารฉบับที่ 7 มาตรา 3 ซึ่งออกตามความแห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ก็ได้บัญญัติถึงหลักกฎหมายที่รัฐจะต้องเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ด้วย ซึ่งในอนุสัญญาฉบับนี้มีข้อความทำนองเดียวกันกับความที่บัญญัติในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 แต่ได้บัญญัติข้อความเพิ่มเติมถึงวิธีการที่รัฐต้องเยียวยานอกเหนือไปจากการชดเชยค่าทดแทน กล่าวคือ จำเลยมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐโดยวิธีการอื่นตามสมควรอีกด้วย²⁶

จากหลักกฎหมายอันเป็นมาตรฐานสากลดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าการเยียวยาแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นเป็นกรณีการชดเชยความเสียหายแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญาเนื่องจากความผิดพลาดหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้นเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นผู้ที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อกรณีดังกล่าวก็คือรัฐนั่นเอง ซึ่งความรับผิดชอบโดยรัฐนั้น จะอยู่ในรูปแบบของการจ่ายเงินค่าทดแทนในสองลักษณะ คือ เป็นเงินที่รัฐพึงจ่ายให้โดยอาศัยหลักกฎหมายแห่งในมูลละเมิดลักษณะหนึ่ง และลักษณะเงินสงเคราะห์ (Ex Gratia Payment) ที่รัฐพึงช่วยเหลือเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์อีกลักษณะหนึ่งซึ่งเงินที่รัฐจ่ายให้ทั้งสองลักษณะนั้นก็จะมีที่มาจากเงินงบประมาณของรัฐที่มาจากภาษีของประชาชน ดังนั้น โดยหลักการแล้วเมื่อมีกรณีที่รัฐจะต้องชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยผิดพลาดดังกล่าว ก็จะต้องจัดสรรงบประมาณแต่ละปีให้ไป โดยไม่มีความจำเป็นต้องนำเงินภาษีของประชาชนมาจัดตั้งเป็นกองทุนเฉพาะ อันทำให้ไม่อาจนำไปใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งย่อมขัดกับหลักการที่ดี

(1) ค่าสินไหมทดแทน

been pardoned on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law , unless it is proved that the nondisclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.”

²⁶ European Convention on Human Right, Protocol No. 7, Article 3 บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดและหากปรากฏต่อมาว่ามีการกลับคำพิพากษาหรือมีการอภัยโทษเพราะเหตุที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพบพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายหรือได้รับการช่วยเหลือจากรัฐโดยวิธีการอื่นตามสมควร (The Practice of The State Concerned) เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในการปกปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น

การเยียวยาแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์โดยรัฐในลักษณะของค่าสินไหมทดแทนนั้นมีอยู่ในประเทศอังกฤษ²⁷ ซึ่งมีที่มาจาก Criminal Justice Act 1988 โดยการชดเชยนั้นจะขึ้นอยู่กับ การพิจารณาของกระทรวงมหาดไทย (Home office) ซึ่งจะพิจารณาเป็นรายกรณี ซึ่งมีแนวทางในการพิจารณาจากภาวะความเดือดร้อน (hardship) ที่จำเลยได้รับการตกเป็นผู้ต้องสงสัย ซึ่งการชดเชยมีลักษณะเดียวกันกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามกฎหมายแพ่ง กล่าวคือจำนวนความเสียหายส่วนบุคคลที่คำนวณเป็นเงินได้ (personal financial loss) การสูญเสียรายได้ (loss of Earning) การสูญเสียความสามารถในการประกอบการทำงานในอนาคต (The Reduction in The Applicants Future Earning Capacity) นอกจากนั้นยังต้องรวมถึงค่าทนายและค่าใช้จ่ายที่ญาติของจำเลยได้ใช้ในการมาเยี่ยมระหว่างจำเลยถูกจำคุกอีกด้วย²⁸

อย่างไรก็ตามมีผู้เสนอแนะว่าการมุ่งพิจารณาเพียงการชดเชยความเสียหายดังกล่าวนี้ ไม่น่าที่จะเพียงพอต่อความเสียหายในทางอื่นที่จำเลยต้องได้รับ ดังนั้น ควรมีการให้ความช่วยเหลือจากรัฐโดยรูปแบบอื่นด้วย เช่น การฝึกอาชีพและช่วยเหลือเพื่อการมีงานทำ (Re-training schemes to help them find employment) เนื่องจากไม่ว่าจำเลยจะได้รับเงินชดเชยเป็นจำนวนเท่าใด หากปราศจากการช่วยเหลือเช่นนี้แล้ว จำเลยก็ไม่อาจเริ่มดำเนินชีวิตใหม่ได้อย่างปกติสุข

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการชดเชยค่าเสียหายแก่จำเลยของประเทศอังกฤษนั้นมีลักษณะเดียวกับกรณีละเมิดในทางแพ่ง กล่าวคือ เป็นการชดเชยวิถีชีวิตที่ต้องเสียไป (Repair spoiled lives) จากการถูกจำคุก ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีแนวคิดในการชดเชยให้แก่จำเลยเช่นเดียวกัน

(2) เงินสงเคราะห์ (EX Gratia Payment)

²⁷ แต่เดิมการชดเชยค่าเสียหายให้แก่จำเลยในคดีอาญาในประเทศอังกฤษมีแนวความคิดลักษณะที่เป็นเงินสงเคราะห์ (Ex Gratia payment) ที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เรียกว่า Home Secretary ซึ่งจะชดเชยให้ในกรณีที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อของตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่แนวคิดดังกล่าวคณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติได้ตั้งข้อสังเกตว่า แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับหลักการตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (UN International Covenant on Civil and Political Right) มาตรา 14 (6)

²⁸ <http://www.leeds.ac.uk/law/ccjs/homepage.htm>

การเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์โดยรัฐในลักษณะการสงเคราะห์นั้น อาจพิจารณาได้จากหลักกฎหมายญี่ปุ่นซึ่งกำหนดให้รัฐเยียวยาผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญาในรูปของการจ่ายเงินสงเคราะห์²⁹

การจ่ายเงินช่วยเหลือแก่จำเลยในคดีอาญาในรูปแบบของเงินสงเคราะห์จากรัฐนั้น จำนวนเงินที่รัฐจ่ายให้จะขึ้นอยู่กับประเภทของโทษที่จำเลยได้รับ กล่าวคือ กรณีที่จำเลยถูกประหารชีวิตศาลจะพิจารณาค่าเสียหายจากความตาย นอกจากนี้หากพิสูจน์ได้ว่าความตายของจำเลยนั้นทำให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ศาลอาจจะกำหนดเงินที่จะจ่ายให้เพิ่มขึ้นจากอัตราเดิมได้ซึ่งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาศาลจะคำนึงถึงอายุ สุขภาพ ความสามารถในการหารายได้ รวมทั้งความเสียหายในเชิงทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความตายดังกล่าวอีกด้วย

ในกรณีที่จำเลยได้รับโทษจำคุก ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรจะได้รับการช่วยเหลือในความเสียหายเท่าใด ทั้งนี้ นอกจากศาลจะพิจารณาจากเวลาที่จำเลยต้องถูกจำคุกแล้ว ยังพิจารณาถึงความเสียหายในทางทรัพย์สิน การสูญเสียประโยชน์ที่จำเลยนั้นได้รับอันเนื่องมาจากความทุกข์ทรมานด้านร่างกาย จิตใจ รวมไปถึงเจตนาของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง และการละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ อัยการหรือผู้พิพากษาอีกด้วย

นอกจากนั้นในกรณีที่จำเลยถูกปรับ ค่าเสียหายที่รัฐจ่ายให้ก็จะเท่ากับจำนวนเงินที่ถูกปรับพร้อมดอกเบี้ยนับแต่วันที่ถูกปรับจนถึงวันที่ศาลตัดสินให้มีการเยียวยาความเสียหาย

ดังนั้น ไม่ว่าจะการเยียวยาให้แก่จำเลยจะอยู่ในรูปแบบของการจ่ายเงินสงเคราะห์หรือการชดเชยค่าสินไหมทดแทนโดยอาศัยหลักกฎหมายแพ่ง ต่างมีแนวคิดหลักอย่างเดียวกันคือ การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นไปเพื่อเรียกความเชื่อมั่นของสังคม (Public Confidence) ที่เสียไปเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดให้กลับคืนมาเช่นเดิม นอกจากนั้นยังถือเป็นการบังคับให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปด้วยความรอบคอบ และความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่รัฐจะสามารถแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยได้

²⁹ ในประเทศญี่ปุ่นแยกการพิจารณาเรื่องการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายสองฉบับ โดยในเรื่องการช่วยเหลือเยียวยาจำเลยในคดีอาญานั้นบัญญัติอยู่ใน Criminal Indemnity Law (Law No.1, January 1, 1950 แก้ไขครั้งสุดท้ายโดย law No.42, May 17 1988) ส่วนการเยียวยาผู้ต้องหาในคดีอาญาจะอยู่ใน Regulation for Suspect's Indemnification (Ministry of Justice Instruction, No.1 apr 12, 1957 แก้ไขครั้งสุดท้ายโดย Ministry of Justice Instruction on No.3, May 17, 1988)

ยังจะต้องคำนึงถึงกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐประกอบด้วย

นอกจากนี้แนวความคิดในการเยียวยาแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญายังอาจได้รับการเยียวยาจากปัจเจกบุคคลด้วยกันได้ด้วยตามแนวคิดที่จะกล่าวต่อไป

2.3.2.2 แนวคิดในการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยการใช้สิทธิทางศาล

นอกจากแนวคิดที่ให้รัฐต้องเยียวยาความเสียหายให้แก่จำเลยในคดีอาญาแล้ว ในหลักกฎหมายทั่วไป ปัจเจกบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาย่อมต้องรับผิดชอบความเสียหายเช่นว่านั้นด้วย

บุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาเนื่องจากถูกดำเนินคดีโดยมิชอบ เป็นผู้ที่มีความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของบุคคลที่เกี่ยวข้อง และทำให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในมูลละเมิดนั้นได้ ไม่ว่าจะบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่จำเลยจะเป็นเอกชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลนั้นย่อมต้องมีความรับผิดชอบในทางแพ่งต่อจำเลย อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดนั้นตามปกติบุคคลที่ได้รับความเสียหายเป็นฝ่ายที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้าง และการที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาได้มากน้อยเพียงใด นอกจากขึ้นกับข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ให้ปรากฏต่อศาลได้แล้ว ยังขึ้นกับฐานะของผู้กระทำละเมิดที่จะสามารถชดใช้ค่าเสียหายได้หรือไม่เพียงใดด้วย

สำหรับในกรณีที่ผู้กระทำละเมิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำการในหน้าที่ หน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นสังกัดก็อาจเข้ามาร่วมรับผิดชอบผู้ที่ถูกกระทำละเมิดด้วย โดยอาจมีกระบวนการที่หน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายไปแล้วไปใช้สิทธิไล่เบียดเอากับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้กระทำละเมิดต่อไป นอกจากนี้ การดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดจนเกิดความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาด้วยก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ นอกจากรัฐจะต้องเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่จำเลยแล้วในส่วนตัวผู้พิพากษาเองก็ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดที่เกิดขึ้นนั้นด้วย โดยอาศัยหลักกฎหมายในเรื่องละเมิด

2.3.3 หลักความรับผิดชอบของรัฐ³⁰

ความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด (La responsabilite sans faute)

หลักความรับผิดชอบโดยปราศจากความผิดในกฎหมายฝรั่งเศสนี้ เป็นผลมาจากความต้องการที่จะไม่ปล่อยให้เกิดกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้น โดยไม่มีการชดใช้หรือเยียวยาความเสียหาย ซึ่งเป็นผลมาจากแนวความคิดในเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชาติ (solidaritenationale) และตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานอยู่ 2 หลักการ ได้แก่ หลักความเสมอภาคของบุคคลในการรับภาระสาธารณะ (Egalite des personnes devant les charges publiques) และหลักความเสี่ยงภัย (Risque)

หลักการข้างต้น มีที่มาจากแหล่งที่มา 2 แหล่ง คือ จากแนวคำพิพากษาของศาล และมาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยความรับผิดชอบโดยปราศจากความผิดที่มีที่มาจากคำพิพากษาของศาลนั้น เป็นกรณีที่อยู่ในเงื่อนงำของความรับผิดชอบของฝ่ายปกครองในส่วนของกรกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย อันถือเป็นหลักทั่วไปสำหรับความรับผิดชอบของฝ่ายปกครองในระบบกฎหมายมหาชนของฝรั่งเศส

หลักความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิดของฝ่ายปกครองตามหลักทั่วไปสำหรับความรับผิดชอบของฝ่ายปกครองนั้น เป็นกรณีที่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปสำหรับความรับผิดชอบของฝ่ายปกครอง ซึ่งโดยหลักแล้วฝ่ายปกครองจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำ ความผิดของฝ่ายปกครอง โดยความรับผิดชอบโดยปราศจากความผิดของฝ่ายปกครองนี้ เป็นกรณีที่ฝ่ายปกครองจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้ว่าความเสียหายจะมีได้เกิดจากการกระทำ ความผิดของฝ่ายปกครองก็ตาม

สำหรับความรับผิดชอบโดยปราศจากความผิดที่มีพื้นฐานมาจากหลักความเสมอภาคบุคคลในการรับภาระสาธารณะนั้น เป็นกรณีที่เป็นการชดเชยความเสียหายแก่บุคคลที่ต้องรับภาระหรือความเสียหายที่เกิดจากกิจกรรมที่ทำไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเกินขอบเขตหรือไม่ได้สัดส่วนกับความเสียหายที่บุคคลนั้นได้รับ

ส่วนความรับผิดชอบโดยปราศจากความผิดที่มีพื้นฐานมาจากหลักความเสี่ยงภัยนั้น เป็นกรณีที่มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะอาจก่อให้เกิดความเสียหาย

³⁰ ชาญชัย แสงศักดิ์, กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด (พิมพ์ครั้งที่ 10), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน), น. 19.

ภัย อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่บุคคลอื่น ซึ่งตามหลักความเสียหายนี้ รัฐถูกบังคับให้จัดการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายดังกล่าว

ในบริบทนี้จะขอกล่าวถึงเพียงแต่หลักการเรื่อง “ความรับผิดโดยปราศจากความผิดที่มีพื้นฐานมาจากหลักความเสียหาย” ซึ่งก็คือกรณีความรับผิดต่อความเสียหายอันเนื่องมาจากเหตุจลาจล ถือแนวความคิดในเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันของประชากรใน commune (เทศบาล) สำหรับกรณีที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในเขต commune นั้น กรณีที่อยู่ในบังคับเรื่องนี้ได้แก่ กรณีเกิดอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดทางอาญาขึ้น ไม่ว่าจะด้วยเหตุจงใจใด ๆ โดยกลุ่มบุคคลซึ่งตำรวจไม่อาจขัดขวางการกระทำดังกล่าวได้ และการกระทำดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเสียหายทางวัตถุหรือร่างกาย ในกรณีเช่นนี้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย โดยที่ไม่ต้องพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดโดยรัฐหรือไม่ ซึ่งอยู่ภายใต้หลักในเรื่องความเสียหายทางสังคม

หลักการความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐในต่างประเทศ

ศาสตราจารย์ศาสตราจารย์ชัชววัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ไว้ ดังนี้³¹

สหรัฐอเมริกา

ระยะแรกกฎหมายวางหลักว่าข้าราชการต้องรับผิดในผลละเมิด แต่ต่อมาก็พัฒนาไปตรงกันข้ามว่ารัฐไม่ต้องรับผิดในผลละเมิด อย่างไรก็ตาม หลักอันนี้ทยอยยกเลิกกันไปในแต่ละมลรัฐตามลำดับ และในระดับสหรัฐก็ยกเลิกไปโดย “Federal Tort Claims Act 1946” แม้จะมีข้อยกเว้นบางประการ แต่อาจกล่าวได้ว่าหลักความรับผิดของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อเอกชนนั้น เป็นไปตามกฎหมายละเมิดปกติ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในผลที่ตนทำละเมิด แต่รัฐหรือองค์กรของรัฐหากถูกฟ้องจะต้องรับผิดชอบแทน ในบางกรณีและฟ้องไล่เบียดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐภายหลัง มลรัฐแคลิฟอร์เนียตรากฎหมายให้องค์กรของรัฐรับผิดในผลแห่งการละเมิด เว้นแต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำโดยเจตนาร้าย

³¹ ชัชววัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์, “บันทึกเรื่อง ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกสารประกอบการพิจารณาคำร้องทุกข์ของนายวิชัย วิทยากุล,” วารสารกฎหมายปกครอง, เล่ม, 5, น. 275-283, (2529).

ส่วนปัญหาเรื่องรัฐจะฟ้องไล่เบี้ยจากข้าราชการได้เพียงใดหรือผู้ใดจะเป็นผู้รับผิดชอบในชั้นที่สุดนั้น หลักกฎหมายยังไม่แน่ชัด³² ในคดี U.S. v. Gilman, 347 U.S. 507 (1954) ซึ่งรัฐบาลฟ้องไล่เบี้ยพนักงานขับรถที่กระทำการโดยประมาทให้เกิดเสียหาย ศาลสูงสหรัฐฯ วินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ต้องรับผิดชอบใช้ การจะให้รับผิดชอบหรือไม่เป็นปัญหา นโยบายที่รัฐสภาจะต้องรับผิดชอบในการวางหลักกฎหมาย และศาลเห็นว่าการจะฟ้องไล่เบี้ยเจ้าหน้าที่หรือไม่เป็นเรื่องทางวินัย ซึ่งการสูญเสียต้องชดใช้เงินนับเป็นภาระยิ่งกว่าการเสียอาวุโสหรือการโยกย้ายตำแหน่ง และเป็นที่น่าพิเคราะห์มากกว่ากำลังขวัญและประสิทธิภาพของข้าราชการนั้นเป็นสิ่งที่ควรนำมาเสี่ยงกับการนำหลักเรื่องการฟ้องไล่เบี้ยมาใช้หรือไม่ ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียได้กำหนดให้องค์กรของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายโดยตรงหากเป็นการกระทำการไปในหน้าที่ โดยกำหนดว่าความรับผิดชอบชั้นที่สุดจะเป็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐเฉพาะ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดย “ฉ้อฉล ทุจริต หรือเจตนาร้าย” เท่านั้น³³ แต่หลักในมลรัฐต่างๆ และระดับสหรัฐฯ ยังไม่แน่นอน บางกรณีวินิจฉัยให้รับผิดชอบในผลละเมิดแม้จะได้รับความว่าการกระทำโดยประมาทก็ตามสำหรับการช่วยชดเชยค่าเสียหายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเสียไปนั้นก็มักมีปฏิบัติกันทั่วไป หากได้ความว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาสุจริต มิใช่การกระทำโดยจงใจให้เสียหายหรือโดยเจตนาที่ไม่ชอบ และในระดับเทศบาลก็มีการจัดตั้งงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในกรณีสุจริตดังกล่าว รวมทั้งการช่วยเหลือในการต่อสู้คดีของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกเอกชนฟ้องละเมิดด้วย³⁴ ในบางกรณีที่เป็นปัญหาเกิดบ่อยครั้ง ก็มีการแก้ไขกฎหมายเป็นเฉพาะเรื่องก็มี เช่น กรณีคนขับรถของรัฐบาลสหรัฐฯ มีมติแก้ไขกฎหมายในปี ค.ศ. 1961 ว่าหากทำการในหน้าที่และเกิดความเสียหายขึ้น สหรัฐฯ จะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง คนขับรถจะไม่ถูกฟ้องเป็นส่วนตัว

นักกฎหมายอเมริกันยังรู้สึกไม่พอใจในระบบที่เป็นอยู่ แม้ว่าการให้ต้องรับผิดชอบผลละเมิดของตนจะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐระมัดระวังในการทำงานมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันการวางหลักให้รับผิดชอบกว้างขวางเกินไปจะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่กล้าตัดสินใจทำงานเพราะเกรงถูก

³² K.C. Davis, *Administrative Law Text* 484-485 (3rd ed., 1972)

³³ *Ibid*, p. 489.

³⁴ 63 Am Jur 2d, *Public Officers and Employees* s 303 (1972)

ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย และทำให้งานล่าช้าลงเพราะแต่ละคนพยายามหาวิธีการเอาตัวรอดมากไป³⁵ และในระบบงานปัจจุบันมีความซับซ้อนขึ้น บางกรณีมิใช่ความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น อาจเป็นความผิดพลาดของระบบราชการเองปะปนอยู่ด้วยก็ได้ ซึ่งสมควรมีการแยกขอบเขตให้แน่ชัด³⁶ ในการสัมมนา ระหว่างนักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยโมอามี จัดขึ้นในปี ค.ศ.1977 ได้มีผู้ให้ข้อสังเกตในการสัมมนาว่า การให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบในผลละเมิดเสมอไปจะไม่เป็นธรรม เพราะเจ้าหน้าที่ที่สุจริตแต่พลาดน้อยก็ยังไม่อาจก่อให้เกิดผลละเมิดและต้องรับผิดชอบโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นเงินเดือนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับอยู่ไม่อาจทำให้เป็นสัดส่วนกับความรับผิดชอบได้ เพราะเงินเดือนเป็นไปตามความสามารถ แต่การงานของรัฐใหญ่โตมากและอาจเกิดความเสียหายจำนวนมากก็ได้ หากวางหลักให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบกว้างขวางมาก ก็ต้องเพิ่มรายได้ให้คุ้มกับความรับผิดชอบด้วย ซึ่งกระทำไม่ถ่วงนัก และเมื่อเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติทางภาคเอกชนแล้ว จะพบว่าแม้กฎหมายจะวางหลักให้นายจ้างฟ้องไล่เบี่ยความรับผิดชอบของลูกจ้างได้ก็ตาม แต่ในกรณีไม่ร้ายแรงหรือประมาทธรรมดา ในวงการเอกชนก็ไม่เคยฟ้องร้องให้ลูกจ้างของตนต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว นอกจากกรณีจะรุนแรงมาก ถึงระดับจะเลิกจ้างกันเท่านั้น จึงจะใช้สิทธิตามกำหนดเช่นนั้น ในที่สุดก็มีผู้เสนอว่าควรให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบเฉพาะเมื่อได้กระทำละเมิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น กรณีประมาทธรรมดาหรือไม่ร้ายแรงมากนักไม่ควรไปฟ้องไล่เบี่ยให้ต้องรับผิดชอบส่วนตัว³⁷

ฝรั่งเศส³⁸

ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายปกครองเกี่ยวกับเรื่องละเมิดแยกต่างหากจากกรณีกฎหมายเอกชน และยอมรับกันมานานแล้วว่ารัฐจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ สำหรับเรื่องละเมิดทางปกครองนั้นได้วางหลักไว้ว่าจะต้องมีหลักเกณฑ์เฉพาะเพื่อความ

³⁵ J.L. Mashaw, *Civil Liability of Government Officer : Property Rights and Official Accountability*, 42 Law and Contemporary Problems 8, 26 (1978)

³⁶ M. Olson, "Official Liability and Its Less Legalistic Alternatives", 42 Law and Contemporary Problems 67, 69 (1978)

³⁷ "Discussion", 42 Law and Contemporary Problems 80, 102, 107 and 111 (1978)

³⁸ *Ibid*, p. 23

เหมาะสมของระบบราชการและการประสานสิทธิและประโยชน์ของรัฐและเอกชน (คดี Blanco, T.C., 8 Feb. 1873) และจากที่พัฒนามาจนถึงปัจจุบันได้มีการจำแนกความรับผิดชอบออกเป็น 3 ประเภท³⁹

“fautepersonelle” เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำละเมิดโดยวัตถุประสงค์ส่วนตัว กรณีนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบเองในการเสียหายผู้เสียหาย รัฐจะไม่เข้าไปรับผิดชอบด้วย เช่น คดี Litzier (C.E. 23 June 1954) เจ้าหน้าที่บุคลากรใช้ปืนราชการไปทำละเมิดนอกเวลาปฏิบัติหน้าที่

“faute de service” เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนในการปฏิบัติหน้าที่ และไม่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบเป็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐปะปนในการกระทำ เช่นนั้น ในกรณีนี้รัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายโดยตรง เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ต้องรับผิดชอบ และจะไม่ถูกฟ้องเป็นส่วนตัว

“Cumul” เป็นกรณีการกระทำละเมิดที่มีความรับผิดชอบกันทั้งความรับผิดของรัฐและของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนตัว ขอบเขตความรับผิดในประเภทนี้ค่อนข้างจะกว้างขวางโดยเป็นนโยบายทางกฎหมายที่จะช่วยผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาเพราะอาจเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีเงินพอที่จะชดใช้ได้ดีพอก็ได้ และรัฐเองก็สมควรมีระบบในการบริหารที่จะคอยควบคุมดูแลเจ้าหน้าที่ของรัฐให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมด้วย ในกรณีนี้ผู้เสียหายอาจฟ้องเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนตัวหรือจะฟ้องร้องรัฐโดยตรงก็ได้ ส่วนในระหว่างรัฐกับเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นจะมีการฟ้องไล่เบียดกันได้ตามความรุนแรงแห่งการกระทำ

คดี Lemonnier (C.E. 26 July 1918) เทศบาลจัดงานรื่นเริงขึ้น และมีการแข่งขันยิงปืนด้วย ซึ่งปรากฏว่ามีผู้ร้องเรียนว่าเกือบถูกระสุนปืนมาแล้ว แต่นายกเทศมนตรียังคงไม่ยอมรับและให้แข่งขันยิงปืนต่อไปจนทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้น ศาลปกครองฝรั่งเศสเห็นว่าเป็นกรณีความรับผิดชอบกัน องค์การของรัฐ (เทศบาล) ต้องร่วมรับผิดชอบด้วย

ส่วนความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายที่จะต้องเป็นไปตามสัดส่วนก็มีคดีตัวอย่าง เช่น คดี Delville (C.E. 28 July 1951) ซึ่งเป็นกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐนำรถราชการไปขับขณะตนเมาไม่ได้สติจนเกิดอุบัติเหตุขึ้น และมีการพิสูจน์ได้ว่าในการเกิดอุบัติเหตุดังกล่าว ความบกพร่องของเบรคได้มีส่วนก่อให้เกิดเหตุด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นี้เมื่อต้องรับผิดชอบในผลละเมิดไปเต็มแล้ว ก็อาจมาฟ้อง

³⁹ L.N. Brown and J.F. Garner, French Administrative Law 99-109 (2nd ed., 1973)

ไล่เบียดจากรัฐได้ตามส่วนแห่งความรับผิดชอบ คดีนี้ศาลวินิจฉัยให้รัฐร่วมชดเชยความเสียหายให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐครั้งหนึ่ง ในคดี Laruelle (C.E. 28 July 1951) เจ้าหน้าที่ของรัฐขโมยรถราชการไปใช้ในงานส่วนตัวและเกิดอุบัติเหตุขึ้น ศาลปกครองเห็นว่ารัฐมีความบกพร่องในการควบคุมดูแลรถจนเกิดการขโมยรถไปใช้ กรณีเป็นการละเมิดผสม แต่ความเสียหายส่วนใหญ่เป็นการกระทำส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น เมื่อรัฐเสียค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายไปเท่าใด จึงอาจไล่เบียดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น ได้เต็มจำนวน

ในการฟ้องไล่เบียดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการละเมิดแบบผสมนี้ เห็นกันว่าหากให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบเสมอไปแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐจะไม่กล้าตัดสินใจทำงานต่างๆ ได้เต็มที่ ปกดิรัฐจึงฟ้องไล่เบียดเฉพาะในกรณีที่มีการกระทำละเมิดโดยจงใจ โดยเจตนาร้าย หรือโดยการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น⁴⁰ และกรณีเกี่ยวพันโดยใกล้ชิดกับหลักการบริหารงานบุคคล ประเด็นในแง่นี้จึงมิใช่เรื่องของการมุ่งคุ้มครองเอกชนผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาเท่านั้น แต่เป็นลักษณะในทางวินัยอย่างหนึ่ง ดังนั้น ในกรณีกระทำละเมิดร่วมกันหลายคน จึงไม่มีหลักต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมต่อรัฐ แต่ศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนสำหรับผู้ร่วมกระทำผิดแต่ละคนเป็นรายบุคคลตามความรุนแรงของความผิดแต่ละคน โดยคำนึงถึงตำแหน่งและหน้าที่ที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละคนด้วย⁴¹

หลักการความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิดในกฎหมายไทย

ในกรณีของประเทศไทยนั้น หลักการความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิด ไม่ได้มีบัญญัติไว้เป็นหลักการทั่วไปโดยตรง แต่ก็เชื่อว่าศาลปกครองจะไม่สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ฟ้องคดีได้ หากผู้ฟ้องคดีได้รับความเสียหายจากรัฐ

มาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 กำหนดให้ คดีพิพาทเกี่ยวกับความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง แต่ในคำนิยาม

⁴⁰ B. Schwartz, French Administrative Law and the Common Law World 286-288 (1954)

⁴¹ M. Long, P. Weil, and G. Braibant, Les GrandsArrets de la Jurisprudence Administrative 372-382 (1974)

มาตรา 3 ของ พ.ร.บ. ดังกล่าว ไม่ได้มีการนิยามคำว่า “ความรับผิดชอบอย่างอื่น” ไว้แต่อย่างใด ดังนั้น เป็นหน้าที่ของตุลาการศาลปกครองในการวางหลักเรื่องความรับผิดชอบอย่างอื่นในการวินิจฉัยคดี ซึ่งก็อาจจะเทียบเคียงได้กับหลักการเรื่องความรับผิดชอบของรัฐ โดยปราศจากความผิดตามกฎหมายฝรั่งเศส

แต่อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายของไทย มีบทบัญญัติเรื่องความรับผิดชอบอย่างอื่น (ความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด) บัญญัติไว้โดยฝ่ายนิติบัญญัติเป็นกฎหมายพิเศษ คือ

1. พ.ร.บ.สงเคราะห์ผู้ประสบภัยเนื่องในการรบ พ.ศ.2485
2. พ.ร.บ.สงเคราะห์ผู้ประสบภัยเนื่องจากการช่วยเหลือราชการ การปฏิบัติงานของชาติ หรือการปฏิบัติตามหน้าที่มนุษยธรรม พ.ศ.2543
3. พ.ร.บ.ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544
4. พ.ร.บ.สงเคราะห์ข้าราชการผู้ได้รับอันตรายหรือการเจ็บป่วยเพราะเหตุปฏิบัติราชการ 2546 และ
5. พ.ร.บ.วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

นอกเหนือจากกฎหมายทั้ง 5 ฉบับนี้แล้ว ก็ไม่มีกฎหมายฉบับใดที่ออกโดยนิติบัญญัติรองรับเรื่องความรับผิดชอบอย่างอื่น (ความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด) เลย

มีข้อสังเกตประการหนึ่ง ในกรณีที่ศาลปกครองวางหลักการวินิจฉัยไว้คือกรณีเรื่องเงินเยียวยาที่ศาลปกครองสั่งให้รัฐจ่ายให้ผู้เสียหายคือ ความรับผิดชอบอย่างอื่นอันเนื่องมาจากการที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้จ่ายเงินค่าชดเชยหรือเงินค่าทดแทนให้แก่เอกชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการชลประทานของรัฐ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.35/2547, อ.82/2547, อ.74-75/2550 เป็นต้น) ซึ่งก็อาจเทียบเคียงได้กับ มติคณะรัฐมนตรี ที่ให้จ่ายเงินเยียวยากับผู้ได้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองจากเหตุการณ์ความรุนแรงเดือนพฤษภาคม 2553 ที่ผ่านมาม่าจะเห็นได้ว่าการเยียวยาผู้เสียหายตามหลักการความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด (ความรับผิดชอบอย่างอื่นตามกฎหมายไทย) นั้น จะมีการเยียวยาผ่านทางคำพิพากษาของศาลปกครอง ซึ่งต้องมีการผ่านขั้นตอนการฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย และมีการพิจารณาวินิจฉัยโดยตุลาการเจ้าของสำนวนเป็นรายกรณีไป เนื่องจากหลักทั่วไปของการแบ่งแยกอำนาจนั้น ฝ่ายบริหารไม่มีหน้าที่และ

อำนาจที่จะวินิจฉัยว่ารัฐควรจะจ่ายค่าชดเชยเยียวยาหรือไม่ หน้าที่ในการวินิจฉัยนี้จึงเป็นหน้าที่ของอำนาจอธิปไตยอีกอำนาจหนึ่งคืออำนาจตุลาการซึ่งคำพิพากษาศาลปกครองที่ออกมานั้น จะเป็นบรรทัดฐานที่ดีในการที่จะทำการควบคุมตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารให้มีความระมัดระวังในการใช้อำนาจที่มีผลกระทบต่อเสรีภาพ เนื้อตัวร่างกายของพลเมืองในรัฐในภายหน้าได้เป็นอย่างดี

ประเทศไทยนั้น เนื่องจาก รัฐมีความรับผิดชอบต่อประชาชนเพิ่มมากขึ้นตามกฎหมายและสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของรัฐมีเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากภารกิจที่ต้องจัดทำบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เมื่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของฝ่ายปกครองก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชน แนวคิดเดิมที่ให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องเจ้าหน้าที่ให้ต้องรับผิดชอบได้ แต่ไม่อาจฟ้องรัฐได้ ซึ่งรัฐเป็นผู้ปกครองให้ต้องรับผิดชอบนั้น ไม่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของรัฐที่เปลี่ยนไปและเกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ปฏิบัติงาน จึงเกิดแนวคิดใหม่ให้ผู้เสียหายฟ้องร้องรัฐให้ต้องรับผิดชอบได้โดยถือเอาการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเกณฑ์ อันเป็นความรับผิดชอบโดยอ้อมของรัฐ และได้มีการบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ขึ้น 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 โดยกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว ทำให้ทราบถึงขอบเขตแห่งความรับผิดของรับที่ชัดเจนขึ้นและสามารถแบ่งความรับผิดของรัฐที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ได้เป็น สองกรณี คือ ความรับผิดที่เกิดจากการกระทำโดยละเมิด และความรับผิดที่ไม่ได้เกิดจากการละเมิด หรือที่เรียกว่าความรับผิดอย่างอื่น

2.4. ความเป็นมาของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในประเทศไทย⁴²

⁴² พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่บทบัญญัติ มาตรา 245 และมาตรา 246 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด ในคดีนั้น ว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประเทศไทยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม คือ การสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม โดยการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันแก้ไขข้อพิพาทขัดแย้งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสิทธิมนุษยชน ที่มุ่งถึงความสัมฤทธิ์ผลของความยุติธรรมบนพื้นฐานของมนุษยธรรม แต่เนื่องจากยังมีสภาพปัญหาหลายประการที่ขัดขวางมิให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรม เช่น

1. การไม่มีความรู้ ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของกฎหมาย และสิทธิเสรีภาพที่พึงมีพึงได้โดยชอบธรรม ทำให้ประชาชนถูกเอารัดเอาเปรียบและล่วงละเมิดสิทธิจากบุคคลที่อยู่ในภาวะที่เหนือกว่า ดังนั้น ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นนั้นมิได้หมายถึงการหิบบิ้นให้จากรัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วยตัวเองของประชาชนเอง

2. ความยากจนของประชาชนที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรมเนื่องจากกระบวนการดำเนินคดีนั้น ค่าความจำเป็นที่จะต้องจัดจ้างทนายเพื่อต่อสู้คดีทำให้ประชาชนยากจนไม่สามารถดำเนินการได้

3. ประชาชนที่เป็นผู้เสียหายจากอาชญากรรม และจากกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามหลักสิทธิมนุษยชนหรือละเลยต่อผู้เสียหายซึ่งประชาชนผู้เสียหายเหล่านี้ต้องสูญเสียอิสรภาพในชีวิตร่างกายเกิดความพิการหรือสูญเสียชีวิต สร้างความเสียหายต่อสิทธิประโยชน์ที่พึงมีพึงได้

4. กระบวนการยุติธรรม ขาดศักยภาพในการพัฒนาทางเลือกความยุติธรรมให้กับประชาชน กล่าวคือ แนวคิดดั้งเดิมความยุติธรรมเป็นสิ่งที่รัฐหิบบิ้นให้ประชาชนจากกระบวนการพิจารณาคดีเท่านั้น ส่งผลให้ประชาชนต้องสูญเสียโอกาสต่างๆ มากมาย สิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่ายสูญเสียอิสรภาพโดยมิควรและปิดกั้นโอกาสของผู้ยากจนไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรม

จากสถานการณ์ดังกล่าวจะพบว่า กระบวนการยุติธรรมยังไม่มีหน่วยงานกลางในการประสานงาน เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความยุติธรรมหรือถูกล่วงละเมิดสิทธิ ด้วยการส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือช่วยบรรเทาปัญหาในเบื้องต้นทั้งในเชิงรุกและรับ จึงทำให้ประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิขาดที่พึ่งในการเข้าถึงความยุติธรรม ประกอบกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ต้องการให้มีการส่งเสริม คุ้มครองและสร้าง

หลักประกันให้กับประชาชนซึ่งรัฐบาลได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ ประกอบกับการปฏิรูประบบราชการใหม่จึงได้มีการจัดตั้งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขึ้น ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 และใช้ชื่อภาษาอังกฤษของหน่วยงานว่า RIGHTS AND LIBERTIES PROTECTION DEPARTMENT มีชื่อย่อว่า RLPD ภายใต้วิสัยทัศน์ " เป็นองค์กรในการส่งเสริมคุ้มครองละสร้างหลักประกันสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนอย่างบูรณาการ และมี นวัตกรรมสู่ความเป็นสากล " แนวคิดการช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม

การช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมีแนวคิดและวิวัฒนาการจากในอดีตการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาปะปนอยู่กับการลงโทษเพื่อแก้แค้นผู้กระทำความผิด และกำหนดค่าปรับทางแพ่งเข้ารัฐ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 สังคมเริ่มตระหนักถึงสิทธิของผู้เสียหายในปี ค.ศ. 1950-1964 จึงมีการเรียกร้องและมีการจัดตั้งระบบการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศอังกฤษ ประเทศอื่นๆ เริ่มมีการตรากฎหมายโดยแยกแนวความคิดการจ่ายค่าทดแทนหรือค่าเสียหายโดยรัฐ (compensation) และการชดเชยโดยผู้กระทำความผิด (restitution) ซึ่งแนวคิดสำคัญอันเป็นที่มาในเรื่องนี้ได้แก่ แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการ

ตามแนวความคิดรัฐสวัสดิการถือว่าเป็นความจำเป็นที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมในฐานะที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาร้ายแรงรัฐได้ทราบถึงความสูญเสียของผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งหากรัฐไม่ยื่นมือเข้าช่วยเหลือผู้เสียหายจะต้องทนทุกข์ทรมานจากผลกระทบที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้นนั้น ดังนั้น รัฐมีหน้าที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมนั้น มีแนวความคิดที่เป็นฐานความคิดสำคัญ คือ

- (1) รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม หากรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้ จึงสมควรรับผิดชอบ
- (2) รัฐสมควรให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม

ลักษณะของการให้ความช่วยเหลือตามแนวคิดรัฐสวัสดิการเป็นการช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยไม่คิดมูลค่าถือเป็นลักษณะของการช่วยเหลือพลเมืองของรัฐประการหนึ่ง เช่นเดียวกับการประกันสังคม ทำให้ประชาชนมองเห็นความเสมอภาคทางด้านความยุติธรรมของรัฐได้ดียิ่งขึ้น และจะเป็นการส่งเสริมประชาชนให้ความร่วมมือกับรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมในการป้องกันอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อทดแทนกับการได้รับสิทธิในการได้รับการทดแทนความเสียหายในระดับนานาชาติปรากฏหลักการ เช่น ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right) และปฏิญญาว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อผู้เสียหายในคดีอาญา (Declaration of the Basic principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) ได้มีการกล่าวถึงค่าทดแทนเหยื่ออาชญากรรม จากนั้นได้มีความเคลื่อนไหวในระดับภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป และระดับประเทศ มาตามลำดับ

สำหรับปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of basic Principles of Justice For Victims of Crime and abuse of power) มีแนวคิดจากการดำเนินคดีอาญา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิด และภายใต้กระบวนการเดียวกันนี้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมต้องช่วยเหลือตนเองในการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิด ซึ่งบางครั้งไม่สามารถได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือผู้กระทำความผิดไม่อยู่ในฐานะที่สามารถชดเชยค่าเสียหายได้ จึงเป็นเหตุให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับความเป็นธรรม ด้วยตระหนักถึงปัญหานี้จึงได้มีมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ.1985 โดยมีปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา ต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ประการ ได้แก่

(1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair Treatment)

วัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือ “ความยุติธรรม” ที่รัฐจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของระบบความยุติธรรมทางอาญา มิใช่เพราะเหตุผลทางมนุษยธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญยังเป็นการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่า รัฐซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรม ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม โดยที่ปัญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบได้กำหนดมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair Treatment) ไว้ดังนี้

(1.1) ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตาเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามกฎหมายของประเทศ เพื่อบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับ

(1.2) กลไกของฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ควรเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยา ผ่านกระบวนการต่างๆ ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ด้วยความรวดเร็วยุติธรรม ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งนี้ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการบอกกล่าวถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยผ่านกลไกกลไกนั้น

(1.3) กระบวนการทางฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ควรปฏิบัติ ดังนี้

(1.3.1) แจ้งให้ผู้เสียหาย หรืออาชญากรรมทราบถึงบทบาท (Role) และขอบเขต (Scope) กำหนดเวลา (Timing) และการดำเนินการในคดี โดยเฉพาะความผิดอาญาที่ร้ายแรงซึ่งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ได้ขอทราบข้อมูลข่าวสารนั้น

(1.3.2) เมื่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมถูกระทบกระเทือนจึงควรให้ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

(1.3.3) การจัดให้มีบริการช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม (Assistance) ตามสมควรตลอดกระบวนการทางกฎหมาย

(1.3.4) กำหนดมาตรการที่จำเป็นต่างๆ โดยลดความไม่สะดวก ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เพื่อป้องกันสิทธิส่วนบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและพยานที่เกี่ยวข้อง

(1.3.5) หลีกเลี่ยงความล่าช้าในการพิจารณาคดี การสั่งการใดๆ และการพิพากษาคดีสำหรับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

(1.4) ควรจัดให้มีกลไก ในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการรวมถึงการไกล่เกลี่ยอนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรทำให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนการแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม

ด้วยเหตุนี้ รัฐต้องจัดให้มีการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยมีกลไกที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม สิทธิเข้าถึงกลไกทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การได้รับการเอาใจใส่จากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การดำเนินคดีด้วยความรวดเร็ว และเป็นธรรม การได้รับแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเป็นไปของคดี ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่กระทบถึงสิทธิ ในชีวิต และความปลอดภัยของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้ง โอกาสในการที่ได้รับความช่วยเหลือจากการบริการ และได้รับการเยียวยาจากรัฐในทุกกรณี

(2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)

การชดเชยค่าเสียหาย มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ กล่าวคือ เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด รวมทั้งการให้ผู้กระทำความผิดได้รับการบรรเทาโทษ หรือการให้มาตรการผ่อนปรนอื่นๆ แก่ผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นภาระส่วนตัวของผู้กระทำความผิด โดยให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบ ในการกระทำของตน ที่ได้กระทำต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และสังคมส่วนรวม ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิด ได้รับการเยียวยา และอยู่ในสังคมต่อไป ตามปรัชญาญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้กำหนดมาตรฐานการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด ดังนี้

(2.1) ผู้กระทำความผิด หรือบุคคลที่สาม ซึ่งต้องรับผิดชอบในการกระทำของเขาควรดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ครอบครัว หรือทายาทของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม นอกจากนี้การชดเชยความเสียหายควรรวมถึงการคืนทรัพย์สิน

มูลค่าความเสียหาย หรือ การสูญเสีย รวมถึงการชดเชยค่าใช้จ่าที่เสียไปเนื่องจากการตกเป็น ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม การจัดให้มีการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและ การชดเชยสิทธิที่เสียไป

(2.2) รัฐต้องทบทวนการดำเนินการ การบังคับใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ กฎหมายต่างๆ โดยให้การชดเชยความเสียหาย มีความเป็นไปได้ในการตัดสินใจคดีอาญา เพื่อเป็นมาตรการในการ ลงโทษทางอาญาประการอื่น

(2.3) ในคดีที่เป็นการกระทำความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมการชดเชยความเสียหายยัง รวมถึงการทำให้สภาวะแวดล้อมกลับสู่สภาพเดิม การสร้างสิ่งที่เป็นโครงสร้างขั้นพื้นฐานขึ้นมา ใหม่ทดแทนความสะดวกที่ชุมชนต้องเสียไป และค่าใช้จ่าในการหาที่อยู่ใหม่ให้มากที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ เมื่อความเสียหายนั้นเป็นผลให้ชุมชนต้องเคลื่อนย้ายออกจากที่อยู่เดิม

(2.4) หากว่าการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กร และเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายนั้นได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และได้สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมใน กรณีนี้ต้องได้รับการชดเชยจากรัฐ

(3) การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)

สิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา ได้ถูกระบวนการยุติธรรมและ สังคม ต่างได้ละเลย แต่กลับให้ความสำคัญ และพยายามหาวิธีแก้ไขผู้กระทำความผิด ตลอดจนให้ ความคุ้มครองสิทธิต่างๆ ฉะนั้นในทางกลับกัน กระบวนการยุติธรรมและสังคมก็ให้ความสำคัญแก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ด้วยเหตุนี้ปัญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบจึงได้กำหนดกรอบและมาตรฐานขั้น ต่ำให้ประเทศสมาชิกเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ ในการสร้างหลักประกันสิทธิอันเป็น พื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาภายใต้ระบบกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม การเมืองของแต่ละประเทศ ประกอบกับเหตุเนื่องจากรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกัน อาชญากรรม ดังนั้นรัฐควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยตอบแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เพราะ รัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้และการชดเชยความ เสียหายจ่ายค่าตอบแทน โดยรัฐนี้ยังเป็นการขยายบริการทางด้านสวัสดิการสังคมด้วยแนวความคิด ที่ว่ารัฐสมควรที่จะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่อ

หรือผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ซึ่งในปฎิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม “เหยื่ออาชญากรรม” และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้กำหนดหลักการชดเชยตอบแทนความเสียหายโดยรัฐแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ว่า เมื่อการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายไม่สามารถได้รับชำระเต็มจำนวนจากผู้กระทำความผิดหรือโดยทางอื่นรัฐต้องพยายามจัดให้มีการชดเชยความเสียหายทางการเงิน โดย

(3.1) ผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ร่างกาย หรือ ได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจ อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรง และบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิด

(3.2) ครอบครัวของผู้เสียหาย เฉพาะผู้ที่อยู่ในความอุปการะของบุคคลที่ต้องเสียชีวิต หรือไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายตามข้อ (3.1)

(4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (Assistance)

ในขณะที่สังคมมุ่งให้การปฏิบัติพัฒนาฟื้นฟูจิตใจ รวมทั้งการฝึกอาชีพให้แก่ผู้กระทำผิด เพื่อให้กลับตนเป็นคนดี และอยู่ในสังคมได้ต่อไป ส่วนผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากผู้กระทำผิด ดังนั้นชุมชน หรือองค์กรต่างๆ จึงต้องร่วมมือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่ว่าทางด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน อุปกรณ์ดำรงชีพ

ดังนั้น ปฎิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้วางหลักเกณฑ์ การช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

(4.1) ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ควรได้รับสิ่งของที่จำเป็น การได้รับการช่วยเหลือด้านการแพทย์ ด้านสังคมโดยองค์กรของรัฐ ตลอดจนอาสาสมัครชุมชน และท้องถิ่น

(4.2) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสาธารณสุข บริการทางสังคม และบริการอื่นๆ ที่จัดไว้แล้ว

(4.3) ตำรวจ บพค. ในระบบความยุติธรรมและทางการแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้บริการแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมตามความเหมาะสม และรวดเร็ว

(4.4) ในการจัดให้บริการ และช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย ควรได้รับการสงเคราะห์ โดยเฉพาะผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพราะเหตุที่ได้รับ ความทุกข์ทรมานจากความเสียหาย หรือเนื่องจากปัจจัยต่างๆ

2.5 การช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย

ในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2536 ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาในคดีเซอร์แอน ดันแคน โดย ได้พิพากษายืนตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ที่ได้มีคำพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ให้ยกฟ้อง จำเลยที่ 2 จำเลยที่ 3 และจำเลยที่ 4 เพราะจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้อง ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ทำให้นำไปสู่การ เรียกร้องให้มีการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

ต่อมา มีแนวความคิดเกี่ยวกับการจ่ายค่าความเสียหายให้แก่จำเลยในคดีอาญา ที่เห็นว่า จำเลยในคดีอาญาที่ต้องสูญเสียอิสรภาพของตนเพราะถูกจองจำอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล หรือต้องโทษตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดว่า ผู้นั้น ไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของผู้นั้นไม่เป็นความผิด ควรได้รับค่าทดแทนในความเสียหายจากการที่บุคคลนั้นต้องสูญเสียอิสรภาพ อันได้แก่ การสูญเสียสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและ ร่างกาย การสูญเสียสิทธิในการประกอบอาชีพ ฯลฯ รวมทั้ง บรรดาค่าใช้จ่ายต่างๆ อันเกิดจากการ ใช้จ่ายต่อผู้คดีของตนแต่แนวความคิดดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีการตรากฎหมายขึ้นรองรับบทบัญญัติ ดังกล่าวแต่ประการใด

นอกจากนี้ คดีดังกล่าว ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ต้องตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและ ผู้เสียหายที่ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมอย่างกว้างขวาง จนได้มีการบัญญัติหลักการในการ ค้ำครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความ

เสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็น
จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดใน
คดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็น
ความผิด

ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่
จำเลยในคดีอาญาขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
พ.ศ. 2544 บทเฉพาะกาลตามมาตรา 31 กำหนดว่าในวาระเริ่มแรก ให้กระทรวงยุติธรรมกำหนดให้
หน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรมดำเนินการในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานจนกว่าจะตั้ง
สำนักงานแล้วเสร็จทั้งนี้ภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดังนั้นเพื่อเป็นการ
รองรับภารกิจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2544 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงาน
ช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้น โดยให้ขึ้นตรงกับสำนักปลัดกระทรวง
ยุติธรรมไปก่อน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานใหม่ กอปรกับกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นยังมีปัญหา
เรื่องอัตรากำลังมีขีดจำกัด จึงจำเป็นต้องจัดสรรอัตรากำลังให้กับสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่
ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเท่าที่จำเป็นต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง
กรม พ.ศ.2545 และพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ.2545 เมื่อวันที่
3 ตุลาคม 2545 สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาจึงโอนมาขึ้นตรง
กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

บทที่ 3

บทบัญญัติของกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในประเทศไทยและต่างประเทศ

ในบทนี้จะกล่าวถึงบทบัญญัติของกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นแนวทางเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยของประเทศไทย และนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวและหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป

3.1 ประเทศไทย

3.1.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

(1) ขั้นตอนแรก ก่อนการพิจารณาคดีในศาล โดยเริ่มจาก เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็จะมีการเริ่มดำเนินคดีเกิดขึ้น โดยแยกเป็น การดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร และการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

1.1 การดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร เริ่มจากเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหาย ก็จะเริ่มต้นด้วยการร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายสืบสวน/สอบสวน หรือผู้เสียหายอาจเลือกฟ้องคดีเอง ก็ได้ กรณีฟ้องคดีเองนั้น ผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งทนายความเพื่อให้ดำเนินการร่างคำฟ้องและฟ้องคดีต่อศาลได้โดยตรง ขั้นตอนต่อจากนั้นก็จะเป็นกระบวนการดำเนินคดีในชั้นศาลต่อไป แต่หากผู้เสียหายเลือกที่จะเริ่มต้นด้วยการร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ จากนั้นเจ้าพนักงานนั้นก็จะจัดทำบันทึกคำร้องทุกข์ แล้วพนักงานสอบสวนก็จะเริ่มทำการสอบสวนอันนำไปสู่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

1.2 การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ คดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว และคดีอาญาแผ่นดิน

ซึ่งคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง ยักยอก หรือหมิ่นประมาท รัฐไม่สามารถเริ่มคดีได้เอง การเริ่มดำเนินคดีจะต้องมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหายก่อน จากนั้นพนักงานสอบสวนจึงจะมีอำนาจสอบสวน และอัยการจึงจะมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล

แต่ถ้าเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน รัฐสามารถดำเนินคดีได้เองโดยลำพัง ไม่ว่าจะมีความร้องทุกข์ กล่าวโทษ จากบุคคลใดหรือไม่ก็ตาม โดยพนักงานสอบสวนสามารถเริ่มทำการสอบสวนได้เอง ทั้งนี้ โดยอาศัยอำนาจจากบทบัญญัติ มาตรา 121 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดถึงสิทธิของผู้ต้องหา และอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ เช่น บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการดำเนินการตามหมายเรียกและหมายอาญา การจับกุม การขัง และการค้น รวมถึงบทบัญญัติเรื่องอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและขั้นตอนรวมทั้งวิธีการสอบสวน

ซึ่งเมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นก็จะสรุปสำนวนทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการต่อไป ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการรับสำนวนมาก็จะทำความเห็นว่าสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม แล้วแต่กรณี ถ้าสั่งฟ้อง ก็จะมีการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป แต่ถ้าสั่งไม่ฟ้องและคำสั่งนั้นไม่ใช่คำสั่งของอัยการสูงสุด ก็จะมีขั้นตอนที่จะต้องส่งสำนวนพร้อมคำสั่งไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือรองฯ สำหรับกรุงเทพมหานคร แต่ถ้าเป็นจังหวัดอื่นก็ต้องส่งไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ถ้าผู้บัญชาการตำรวจหรือรองฯ หรือผู้ว่าฯ เห็นด้วย คำสั่งไม่ฟ้องคดีก็เป็นอันเด็ดขาด แต่ถ้าผู้บัญชาการตำรวจหรือรองฯ หรือผู้ว่าฯ ทำความเห็นแย้ง ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งดังกล่าว ก็ต้องเสนอเรื่องไปให้อัยการสูงสุดชี้ขาดต่อไป

(2) ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล

ถ้าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร จะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน หากไต่สวนแล้วคดีมีมูลศาลจึงจะประทับรับฟ้องคดี แล้วดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ก็จะพิพากษายกฟ้อง ซึ่งราษฎรที่เป็น โจทก์ก็อาจอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษานั้นได้ต่อไป

แต่ในส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ ศาลไม่จำเป็นต้องให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยศาลสามารถประทับรับฟ้องได้เลย จากนั้นก็มาสู่ขั้นตอนการพิจารณาคดี โดยมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดไว้ว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” และวรรคสอง “เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป” คือโดยหลักแล้วการดำเนินคดีอาญาในศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และต้องให้จำเลยทราบข้อความที่

ถูกฟ้อง จากนั้นจึงจะถามค่าให้การจำเลย ซึ่งเป็นสิทธิของจำเลยที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และในกรณีที่คดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาคดี ศาลต้องถามจำเลยเรื่องทนายความก่อนว่ามีทนายความหรือไม่ ศาลจะข้ามขั้นตอนไปถามค่าให้การเลยไม่ได้ ต่อมาเมื่อมีการถามค่าให้การเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเริ่มต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี โดยการกำหนดวันนัดสืบพยาน และทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป โดยโจทก์ก็ต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบ ส่วนจำเลยก็นำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อมา เมื่อสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว ศาลก็จะทำคำพิพากษาคดีต่อไป ซึ่งในการพิจารณาคดีนั้นหากปรากฏข้อเท็จจริงว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปแล้ว ศาลจะต้องสั่งจำหน่ายคดี ในส่วนคดีเมื่อศาลพิพากษาแล้ว โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดไม่เห็นด้วย ก็สามารถอุทธรณ์ฎีกาต่อศาลสูงได้ต่อไปตามลำดับ สำหรับการอุทธรณ์ฎีกาก็อาจมีบทบัญญัติเรื่องการจำกัดสิทธิในเรื่องอุทธรณ์ฎีกา

ทั้งนี้ ในการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาหากมีคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญากฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือผู้เสียหายจะเลือกฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้

(3) ขั้นตอนภายหลังการพิจารณาคดีในศาล

เป็นขั้นตอนการบังคับตามคำพิพากษา โดยกรณีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด และกำหนดโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ ประหารชีวิต, จำคุก, กักขัง, ปรับ หรือริบทรัพย์สิน และคดีถึงที่สุด ต่อมาก็ต้องมีการบังคับตามคำพิพากษานั้น ซึ่งกรณีที่โดยประหารชีวิต ก็จะมีขั้นตอนที่จำเลยสามารถขออภัยโทษได้ ส่วนถ้าถูกพิพากษาจำคุก ก็จะต้องถูกจำคุกในเรือนจำต่อไป สำหรับกรณีอื่นก็ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดและเป็นขั้นตอนบังคับตามคำพิพากษาแล้วก็ตาม หากปรากฏข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ว่าบุคคลซึ่งต้องรับโทษนั้นมิใช่ผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือบุคคลอื่นผู้มิมีสิทธิก็สามารถยื่นคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ซึ่งศาลก็จะทำการไต่สวนคำร้องถ้าศาลเห็นด้วยก็จะให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ ซึ่งถ้าในที่สุดปรากฏตามที่ได้พิจารณาคดีใหม่พบว่าบุคคลที่รับโทษนั้นมิใช่ผู้กระทำความผิด ก็จะมีมาตรการเยียวยาให้แก่บุคคลนั้นตามกฎหมายต่อไป

3.1.2 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของผู้เสียหาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏ

ตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้นเพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตาม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญาขึ้นและได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับ ตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 บทเฉพาะกาลมาตรา 31 กำหนดว่าในวาระเริ่มแรก ให้ กระทรวงยุติธรรมกำหนดให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรมดำเนินการใน อำนาจหน้าที่ของสำนักงานจนกว่าจะตั้ง สำนักงานแล้วเสร็จ ทั้งนี้ในกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่ พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดังนั้นเพื่อเป็นการรองรับภารกิจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2544 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ขึ้น โดยให้ขึ้นตรงกับสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมไปก่อน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานใหม่ ประกอบกับกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นยังมีปัญหาเรื่องอัตรากำลังมีขีดจำกัด จึงจำเป็นต้อง จัดสรรอัตรากำลังให้กับสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเท่าที่ จำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 สำนักงาน ช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาจึงโอนมาขึ้นตรงกับกรมคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพ อำนาจหน้าที่

1. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545

1.1 ดำเนินการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตาม กฎกระทรวงว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

1.2 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อทำประโยชน์ใน การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

1.3 เสนอแนะปรับปรุง และแก้ไขกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ตลอดจนมาตรการต่างๆ ในการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

1.4 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลย ในคดีอาญา

1.5 ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ ได้รับมอบหมาย

2. อำนาจหน้าที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน ค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

2.1 ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการฯ และคณะอนุกรรมการฯ ตามพระราชบัญญัตินี้

2.2 รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งทำความเข้าใจเห็นเสนอต่อคณะกรรมการฯ หรือคณะอนุกรรมการฯ

2.3 ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใด ๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย

2.4 เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย

2.5 กระทำการตามที่รัฐมนตรี คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการมอบหมายการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา เป็นการให้ความช่วยเหลือภายใต้ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 โดยมีคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นผู้มีหน้าที่พิจารณาและวางหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1) พิจารณานุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้

2) เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตลอดจนการออกกฎกระทรวงระเบียบ และประกาศต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

3) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา

4) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามี

3.1.3 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของจำเลย

ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 ดังนี้

ในการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ให้คณะกรรมการคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมถึงโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย (ข้อ2)

ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้ผู้เสียหายในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

1. ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสี่หมื่นบาท
2. ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสองหมื่นบาท

บาท

3. ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบการทำงาน ณ วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ

4. ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท

ค่าตอบแทนตาม (1) และ (2) ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตรารวันละไม่เกินหนึ่งพันบาท (ข้อ3)

ในกรณีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาถึงแก่ความตาย ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้น ดังต่อไปนี้

1. ค่าตอบแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนตั้งแต่สามหมื่นบาท แต่ไม่เกินหนึ่งแสนบาท
2. ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท
3. ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนไม่เกินสี่หมื่นบาท
4. ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควรแต่ไม่เกินสี่หมื่นบาท (ข้อ4)

ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ให้คณะกรรมการคำนึงถึงพฤติการณ์ของคดี ความเดือดร้อนที่ได้รับ และโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย (ข้อ5)

1. ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

2. ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสี่หมื่นบาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี

3. ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี

ค่าขาดประโยชน์ในการทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี ให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกรงาน ณ วันที่ไม่สามารถประกอบกรงานได้ นับตั้งแต่วันที่ ไม่สามารถประกอบกรงานได้ตามปกติ

4. ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี

(ก) ค่าทนายความ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดในตารางท้าย กฎกระทรวงนี้

(ข) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการดำเนินคดี ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตาม (1) และ (2) ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตรา วันละ ไม่เกินหนึ่งพันบาท (ข้อ 6)

ในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตาย อันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี ให้ คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยนั้น ดังต่อไปนี้

1. ค่าทดแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนหนึ่งแสนบาท
2. ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท
3. ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวน ไม่เกินสี่หมื่นบาท
4. ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการ

เห็นสมควร (ข้อ 7)

เมื่อคณะกรรมการอนุมัติให้จ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายหรือเงินค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ให้ผู้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนหรือค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แล้วแต่ กรณียื่นคำขอรับเงินค่าตอบแทนหรือเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามแบบที่สำนักงานช่วยเหลือ ทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญากำหนด (ข้อ 8)

3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ค้ำนึ่งถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของพลเมืองในประเทศเป็นอย่างมาก และเป็นประเทศที่มีการบัญญัติกฎหมายรับรอง คู่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอย่างชัดเจน และมีแนวทางการปฏิบัติ ตามกฎหมายที่บัญญัติขึ้นอย่างเคร่งครัด จึงถือได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่บทบัญญัติของกฎหมายมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

3.2.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

เจ้าพนักงานตำรวจจะรับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวนและจับกุมตัวผู้กระทำ ความผิด ภายหลังจากจับกุมจำเลยแล้ว พนักงานอัยการจะนำตัวผู้กระทำความผิดไปฟ้องร้อง

ดำเนินคดีต่อศาล ส่วนผู้พิพากษาจะเกี่ยวข้องในการพิพากษาลงโทษจำเลย จนถึงชั้นอุทธรณ์คำพิพากษาต่อศาลอุทธรณ์ แล้วเจ้าหน้าที่เรือนจำและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะเข้ามาเกี่ยวข้องหลังจากที่จำเลยถูกพิพากษาลงโทษตามคำพิพากษาเจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการมีหน้าที่ป้องกันอาชญากรรม และรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ทั้งอาชญากรรมที่ร้ายแรง อย่างเช่น การฆาตกรรม ช่มชู้ และอาชญากรรมที่ไม่ร้ายแรง โดยพนักงานอัยการจะต้องมีวิธีการจัดการกับอาชญากรรมที่ผู้กระทำกระทำซ้ำบ่อยๆ พนักงานอัยการเป็นตัวแทนของผู้เสียหายที่จะดำเนินคดีแทน โดยคำนึงถึงความเสียหายของผู้เสียหายและมีอำนาจที่จะพิจารณาว่าจะดำเนินคดีกับผู้กระทำ ความผิดหรือไม่ก็ได้ พนักงานอัยการเป็นตัวแทนของชุมชนและตัวแทนในการรักษาผลประโยชน์ของสังคม ซึ่งตำแหน่งพนักงานอัยการมาจาก การเลือกตั้งจึงทำให้พนักงานอัยการต้องตอบสนองความต้องการของคนสังคมพนักงานอัยการไม่ควรที่จะเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิด แต่ควรจะให้ความสำคัญกับความถูกต้องพนักงานอัยการสามารถที่จะเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ไม่เป็นทางการ อย่างเช่น การต่อรองค่าให้การเพื่อให้จำเลยได้รับโทษที่ต่ำกว่าการนำคดีไปสู่ศาล และมีอิสระที่จะใช้วิธีการอื่นจัดการกับผู้ต้องหา ดังนั้นแม้จะมีพยานหลักฐานที่เพียงพอแต่อัยการก็อาจจะไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยก็ได้เนื่องจากปริมาณอาชญากรรมที่มากขึ้น พนักงานอัยการจะต้องบริหารจัดการกับอาชญากรรมเหล่านั้น โดยจะต้องดำเนินคดีให้เสร็จสิ้นให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อที่จะลดต้นทุนในการดำเนินคดีซึ่งดีกว่าการเพิ่มขึ้นตอนและทำให้การดำเนินคดีแต่ละคดีล่าช้าออกไป แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดเช่นเดียวกับการจัดการแบบสายการผลิตในโรงงาน

3.2.2 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของผู้เสียหาย

1) ความเป็นมา มลรัฐแคลิฟอร์เนียเป็นแห่งแรกที่ได้นำระบบนี้มาใช้อย่างเป็นทางการในค.ศ. 1965 ต่อมาได้มีการกำหนดระบบของพระราชบัญญัติเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม (Uniform Crime Victim Reparation Act) ขึ้น โดยที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการร่างกฎหมาย(The national Conference of Commission on Uniform State Laws) และเนติบัณฑิตยสภาของสหรัฐอเมริกา(The American Bar Association) ในค.ศ. 1973¹⁷ ซึ่งก่อนหน้านี้ได้มีมลรัฐที่ได้ประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวแล้วอย่างน้อย 43 มลรัฐ ในค.ศ.1991¹⁸ เช่น มลรัฐนิวยอร์ก ที่มีการประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมโดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1966¹⁹ มลรัฐแมสซาชูเซตส์ ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรม (Special Commission on Victim Compensation) ในค.ศ.1966 และมีการประกาศใช้กฎหมายค่าทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 กรกฎาคมค.ศ.1968²⁰ มลรัฐฮาวาย ได้จัดตั้งคณะกรรมการเยียวยาความเสียหายในคดีอาญา(Criminal Injuries Compensation Commission) ขึ้นในค.ศ. 1968

เป็นต้น ซึ่งแต่ละมลรัฐมีแนวทางการเยียวยาความเสียหายแตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่ในหลักการแล้วก็จะ เป็นไปตามพระราชบัญญัติเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Uniform Crime Victims Reparation Act) ซึ่งในการคำนวณค่าทดแทนความเสียหายแก่ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จะเน้นไปในด้านของผู้เสียหายมากกว่าจำเลย โดยทั่วไปมลรัฐต่างๆ จะกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นสูงโดยประมาณไว้ไม่เกินหนึ่งหมื่นดอลลาร์ และในบางมลรัฐก็ได้กำหนดค่าเสียหายขั้นต่ำไว้เท่ากับการขาดรายได้สองสัปดาห์ (equivalent of two weeks loss of earning)¹

2) บุคคลที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง บุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่เหยื่อ (Victim) ซึ่งตามคำนิยามของพระราชบัญญัติเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม (Uniform Crime Victims Reparation Act, 1973 Section 1(i)) ได้ให้ความหมายของคำว่า "เหยื่อ" ว่าหมายถึงบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บหรือตายจากผลของการกระทำความผิดอาญา

(1) การกระทำที่กฎหมายอาญาบัญญัติว่าเป็นความผิด (Criminal injurious conduct) เหตุที่ไม่ใช่คำว่า "Crime" เพราะจะ ไม่เป็นการบรรลุตามความมุ่งหมายที่แท้จริง เนื่องจากไม่ใช่เหยื่ออาชญากรรมทุกประเภทจะได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้

(2) จากการขัดขวางป้องกัน (prevent) ผู้ที่กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา

(3) จากการช่วยจับ (apprehend) บุคคลที่ต้องสงสัยว่าได้ร่วมกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา

โดยปกติแล้วมลรัฐต่างๆมักจะจ่ายค่าทดแทนเฉพาะบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ในมลรัฐนั้นๆ เท่านั้น แต่ก็มีในบางมลรัฐที่จะจ่ายค่าทดแทนแก่คนต่างด้าวด้วยเช่นมลรัฐแคลิฟอร์เนียและมลรัฐเพนซิลวาเนีย หากปรากฏว่ามลรัฐที่ผู้นั้นอาศัยอยู่ได้ให้สิทธิแก่พลเมืองของตนเช่นเดียวกันนี้

นอกจากนี้ยังบัญญัติไว้ว่าผู้กระทำความผิด ต่อสหรัฐอเมริกาไม่รวมถึงผู้กระทำความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายทหาร(A criminal violation of the Uniform Code of Military Justice (10 U.S.C.801 et sea.))การกระทำความผิดกฎหมายของเมืองโคลัมเบียและความผิดที่สามารถได้สวนได้โดย Indian Tribal court หรือ Court of Indian offence

3) ที่มาของเงินที่นำมาจ่ายเป็นค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายในคดีอาญากฎหมายของสหรัฐอเมริกาบัญญัติไว้ใน Title 42 Public Health and Welfare Chapter 112 Victim Compensation

¹ .มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 27 .

and Assistance Section 10601 โดยมีการจัดตั้งกองทุนเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม(Crime Victim Fund) กำหนดที่มาของเงินอันได้มาจากในประเทศดังต่อไปนี้

(1) งบประมาณแผ่นดินที่นำมาจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรม

(2) ค่าปรับปรุงทุกชนิดที่ได้จากบุคคลที่ดองคำพิพากษาของศาลว่ากระทำความผิด นอกจากที่กฎหมายยกเว้นไว้

อย่างไรก็ตามหากยอดรวมของเงินกองทุนในปีงบประมาณเกิน 110 ล้านดอลลาร์เงิน ส่วนเกินก็จะนำเข้ามารวมในกองทุนแต่ถูกนำเข้าครั้งแผ่นดิน

4) การชดเชยความเสียหายที่ได้รับจากรัฐโดยทั่วไปแล้วทุกทุกมลรัฐจะชดใช้ความเสียหายให้ตามความเป็นจริงในการนี้จะมีการกำหนดค่าทดแทนจำนวนสูงสุดไว้กล่าวคือจะไม่เกิน 50,000 ดอลลาร์โดยประมาณอย่างไรก็ตามการจ่ายค่าทดแทนนั้น อาจดเสียได้หากปรากฏว่าความเสียหายที่ได้รับนั้นไม่เกินร้อยละ 10 เมื่อคำนวณจากรายได้โดยรวมของผู้เสียหาย แต่เมื่อมลรัฐได้เข้าไปจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายแล้วมลรัฐ โดยคณะกรรมการพิจารณาค่าเสียหายก็จากรับช่วงในบรรดาสิทธิเรียกร้องของผู้เสียหาย ที่จะได้รับหรือผลประโยชน์ใดใดเท่าที่มลรัฐได้จ่ายไปจริง แต่ทั้งนี้ผู้เสียหายต้องแจ้งเหตุที่ได้รับ ความเสียหายต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ(Law enforcement officers)ภายใน 72 ชั่วโมงนับจากเกิดเหตุวันแต่มีเหตุจำเป็นทำให้ไม่สามารถแจ้งภายในกำหนดเวลาดังกล่าวได้ และต้องมีคำร้องขอค่าทดแทนต่อคณะกรรมการภายในปีนับตั้งแต่วันที่มีการกระทำความผิด

5) คณะกรรมการผู้มีอำนาจพิจารณาการพิจารณาจะทำในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 3 คน โดยจะได้รับแต่งตั้งจากผู้ว่ามลรัฐ(Governor) ภายใต้คำแนะนำและเห็นชอบของสภาและต้องมีกรรมการอย่างน้อย 1 คนได้รับคัดเลือกมาจากคณะผู้พิพากษาของมลรัฐ

คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละปีและในกรณีที่มีตำแหน่งว่างลงก่อนครบวาระการดำรงตำแหน่งผู้ที่เข้ามาแทนที่กรรมการเดิมนั้นก็ให้อยู่ในตำแหน่งได้เท่ากับเวลาดำรงตำแหน่งที่เหลืออยู่ของกรรมการเดิม

ผู้ว่าการมลรัฐอาจกำหนดให้กรรมการที่ได้รับการเลือกมาจากผู้พิพากษาของรัฐเข้าดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าของคณะกรรมการได้

6) ข้อยกเว้นในการจ่ายค่าชดเชยแม้จะมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจริงแต่มลรัฐก็อาจปฏิเสธการจ่ายเงินทดแทนได้ในกรณีต่อไปนี้

(1) ผู้ยื่นคำร้องเป็นผู้กระทำความผิดหนึ่งหรือเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในการกระทำความผิดนั้น

(2) ผู้ยื่นคำร้องเป็นคู่สมรสบุคคลในครอบครัวหรือผู้อยู่อาศัยในบ้านเรือน(household) เดียวกันกับผู้กระทำความผิด

(3) มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ทำให้การจ่ายค่าชดเชยอาจไม่เป็นธรรมอย่างมากต่อตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้สมรู้ร่วมคิดในการกระทำความผิดนั้น ในกรณีนี้คณะกรรมการอาจจะพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณีกรณีไป

3.2.3 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของจำเลย

การให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยที่ได้รับ ความเสียหายจากการดำเนินคดีที่ผิดพลาดในระดับสหรัฐอเมริกามีกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยหลักแล้ว 2 ฉบับ กล่าวคือ Rule of the United State Court of Federal Claims (amend June 20, 2006) ที่กล่าวถึงรายละเอียดในวิธีพิจารณาและอีกส่วนหนึ่งคือ United State Code (amend 01/22/02) Title 28 Judiciary and Judicial Procedure ที่กำหนดลักษณะของผู้ที่จะสามารถขอความช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นตัวเงินจากรัฐได้ ถ้ามีกรณีขึ้นสู่ศาลของสหรัฐก็จะใช้กฎหมายทั้งสองในการพิจารณา และสำหรับมลรัฐก็ใช้กฎหมายภายในของมลรัฐนั้นๆ กฎหมายทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวนี้จะเป็นแนวทางให้มลรัฐต่างๆ ยึดถือเป็นแบบอย่างที่จะกำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองต่ำกว่าที่สหรัฐกำหนดไม่ได้ แต่มลรัฐก็สามารถกำหนดหลักเกณฑ์รวมถึงรายละเอียดต่างๆ ให้มีการคุ้มครองสูงกว่าที่กฎหมายสหรัฐหรือรัฐบาลกลางกำหนดได้ โดยจะได้อธิบายเป็นลำดับในประการต่อไป

1) ความเป็นมา

ในการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน จำเลยต้องไปร้องขอต่อศาลค่าทดแทนแห่งสหรัฐ (United States Court Federal Claims, COFC)² ซึ่งก่อตั้งขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1982 ตามกฎหมายปรับปรุงศาลแห่งสหรัฐ (Federal Court Improvement Act) ซึ่งเขตอำนาจศาลค่าทดแทนนี้ นอกจากจะมีอำนาจพิจารณาค่าทดแทนให้แก่จำเลยในคดีอาญาตาม United State Code (amend 01/22/02) Title 28 Judiciary and Judicial Procedure³ แล้วยังมีอำนาจครอบคลุมการเรียกชดเชยค่า

² ในช่วงแรกของการก่อตั้งใช้ชื่อว่า United States Claims Court มาถึงวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ.1992 ก็ได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อดังเช่นปัจจุบัน โปรดดู <http://www.answers.com/topic/united-states-court-of-federal-claims>

³ Section 1495. Damages for unjust conviction and imprisonment; claim against United states : The United States Court of Federal Claims shall have jurisdiction to render judgment upon any claim for damages by any person unjustly convicted of an offense against the United States and imprisoned.

ทดแทนหลายประการที่มีการเรียกร้องต่อรัฐบาลกลางแห่งสหรัฐ ยกตัวอย่างเช่น คดีการขอกินภาษีของเอกชน คดีสัญญาทางปกครอง คดีสิ่งแวดล้อม คดีทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น⁴

2) บุคคลที่กฎหมายให้การคุ้มครอง

หลักเกณฑ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ใน United State Code (amend 01/22/02) Title 28 Judiciary and Judicial Procedure-Part VI Particular Proceeding Chapter 165- UNITED STATED COURT OF FEDERAL CLAIMS PROCEDURE Section 2513 ที่กำหนดให้จำเลยในคดีอาญาสามารถเรียกค่าทดแทนจากรัฐได้หากพิสูจน์ได้ว่า⁵

a) ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่มีความผิดตามที่ได้ถูกฟ้อง หรือได้มีการยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่แล้วปรากฏว่าจำเลยไม่มีความผิด หรือ จำเลยได้รับการอภัยโทษ (Pardon) จากรัฐเนื่องจากจำเลยไม่มีความผิดหรือการพิจารณาคัดสินลงโทษจำเลยโดยไม่มีเป็นกรรม และ

b) จำเลยต้องไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าด้วยทางใดๆ (กระทำการ งดเว้นหรือละเว้นกระทำการ กระทำการผิดหน้าที่ และประมาท) ในความผิดที่ถูกฟ้องไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อสหรัฐมลรัฐ หรือเมืองโคลัมเบีย (District of Columbia)

3) การเยียวยาความเสียหายโดยรัฐ

ตาม Section 2513 Unjust conviction and imprisonment (e) ได้กำหนดจำนวนค่าเสียหายขั้นสูงสุดที่สามารถเรียกได้แต่ต้องไม่เกิน ห้าพันดอลลาร์⁶

⁴ ศาลค่าทดแทนแห่งสหรัฐนี้มีเขตอำนาจแทบจะทุกกรณีที่มีการเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าทดแทนอื่นจากรัฐ โปรดดู <http://www.uscourt.gov/uscfchistory.htm>

⁵ Section 2513 Unjust conviction and imprisonment

(a) Any person suing under section 1495 of this title must allege and prove that:

(1) His conviction has been reversed or set aside on the ground that he is not guilty of the offense of which he was convicted, or on new trial or rehearing he was found not guilty of such offense, as appears from the record or certificate of the court setting aside or reversing such conviction, or that he has been pardoned upon the stated ground of innocence and unjust conviction and

(2) He did not commit any of the acts charged or his acts, deeds, or omissions in connection with such charge constituted no offense against the United State, or any State, Territory or the District of Columbia, and he did not by misconduct or neglect cause or bring about his own prosecution...

⁶ (e) The amount of damages awarded shall not exceed the sum of \$5,000 อย่างไรก็ตามในระดับมลรัฐก็ได้กำหนดจำนวนเงินไว้มากกว่าที่ United States Code กำหนดไว้ เช่น Wisconsin (Wis Stat §775.05) กำหนดจำนวนเงินขั้นสูงไว้ไม่เกินสองหมื่นห้าพันดอลลาร์ โดยจะแบ่งจ่ายต่อปีไม่เกินปีละห้าพันดอลลาร์ Oklahoma (51 Okla St. § 154) กำหนดจำนวนเงินขั้นสูงไว้ไม่เกินหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นห้าพันดอลลาร์ Maine (14 Me Rev Stat Ann 8241-8244) กำหนดจำนวนเงินขั้นสูงไว้ไม่เกินสามแสนดอลลาร์ Tennessee (Tenn. Code Ann § 9-8-108) กำหนด

ในการพิจารณาค่าเสียหายศาลอาจพิจารณาปัจจัยหลายประการประกอบกันโดยการคิดคำนวณค่าทดแทนนั้นอาจพิจารณารายการต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การสูญเสียรายได้ไม่ว่าจะด้วยเงินเดือน (Wages) หรือทางทำมาหาได้อื่น
- 2) รายจ่ายที่ต้องเสียไปเนื่องจากค่าปรับตามคำสั่ง หรือค่าธรรมเนียมศาล
- 3) ค่าทนายความที่จ่ายจริงในการดำเนินคดีทุกชั้นศาล
- 4) ค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายให้แก่กรมราชทัณฑ์ถ้าหากมี ในช่วงเวลาที่ถูกคุมขัง
- 5) การสูญเสียทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการเสีสิทธิในการไถ่ถอนทรัพย์ (Loss of Assets due to Foreclosure)
- 6) การสูญเสียความสามารถในการทำมาหาได้
- 7) ความสูญเสียมูลค่าเมื่อต้องทำประโยชน์ให้แก่รัฐในระหว่างที่ถูกคุมขัง (The value of Services Performed for The State while Incarcerated)
- 8) ค่าใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผลที่อาจมีได้เนื่องจากการปรึกษาจิตแพทย์
- 9) ค่าใช้จ่ายอันสมเหตุสมผลอื่นๆ หากมี
- 10) คณะกรรมการผู้มีอำนาจพิจารณา

ศาลค่าทดแทนแห่งสหรัฐ (United States Court of Federal Claims, COFC) เป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าชดเชยที่จะจ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยจะมีการพิจารณาเป็นองค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาสิบหกคนที่ได้รับการคัดเลือกจากประธานาธิบดีโดยความเห็นชอบจากวุฒิสภา ซึ่งผู้พิพากษาเหล่านี้จะดำรงตำแหน่งเป็นวาระคราวละสิบห้าปี⁷ และสามารถได้รับการเลือกเข้ารับตำแหน่งในคราวต่อไปได้อีก⁸ ในการพิจารณาคดีนี้รัฐบาลกลางของสหรัฐจะอยู่ในฐานะจำเลยในทุกๆ กรณี โดยศาลจะทำการพิจารณาโดยไม่ใช้ลูกขุนเนื่องจากเป็นคดีระหว่างศาลกับรัฐบาล⁹ ผู้ที่ไม่พอใจกับผลของคำพิพากษาก็อาจอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แห่งสหรัฐ (United State Court of Appeals for the Federal Circuit) ได้¹⁰ ภายใต้ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์

จำนวนเงินขั้นสูงไว้ไม่เกินหนึ่งล้านดอลลาร์ แต่ทั้งนี้ก็มีบางรัฐที่ไม่ได้กำหนดเกณฑ์ขั้นสูงหรือต่ำเอาไว้แต่ให้เป็นดุลพินิจในการกำหนดค่าทดแทนตามสมควร (Fair and Reasonable Compensation) เช่น West Virginia และ New York

⁷ โปรดดู <http://www.uscfc.uscourts.gov/uscfc/history.htm>

⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Court_of_Federal_Claims

⁹ <http://www.answers.com/topic/united-states-court-of-federal-claims> อย่างไรก็ตามประเทศ

สหรัฐอเมริกาในระดับรัฐมีการใช้ระบบการพิจารณาค่าตอบแทนแก่จำเลยในคดีอาญาหลายรูปแบบ เช่น

(1) ศาลเป็นผู้มีอำนาจพิจารณา พบได้ในมลรัฐ Maine, Missouri, New York, Ohio, Vermont (pending), Illinois, Louisiana เป็นต้น

5) ข้อยกเว้นในการจ่ายค่าทดแทน

นอกเหนือจากการไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้ที่จะได้รับค่าทดแทนเนื่องมาจากการถูกคุมขังที่ผิดพลาดโดยรัฐต้องไม่มีลักษณะดังต่อไปนี้

ประการแรก ไม่ได้ถูกคุมขังเนื่องจากโทษอื่นนอกเหนือจากโทษที่รัฐเกิดความผิดพลาด เช่น จำเลยถูกฟ้องในข้อหา A และ B จำเลยถูกศาลพิพากษาให้จำคุกเนื่องมาจากผิดทั้ง 2 ข้อหา โดยไม่นับโทษต่อ แต่ความปรากฏในภายหลังว่าจำเลยกระทำความผิดเพียงข้อหาใดข้อหาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นก็ต้องถือว่าจำเลยต้องถูกจำคุกในคำพิพากษาคดีอื่นนอกเหนือจากที่ผิดพลาดย่อมไม่ได้รับค่าชดเชย

ประการที่สอง ผู้ที่ได้กระทำความผิดระดับกลาง (Misdemeanor) และความผิดร้ายแรง (Felony) ต่อรัฐ ในลักษณะเกี่ยวข้องเชื่อมโยง (Conjunction) กับความผิดที่ถูกฟ้องแล้วถูกดำเนินคดีโดยผิดพลาด

ประการที่สาม ผู้ยื่นคำขอต้องไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการคุมขังซึ่งกฎหมายกำหนดให้ได้รับค่าทดแทน

ประการที่สี่ ผู้ที่อยู่ในระหว่างการได้รับค่าทดแทนหากได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงก็จะหมดสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในส่วนที่เหลือ

ในบางมลรัฐนั้นนอกจากจะพิจารณาลักษณะข้างต้นแล้วก็ได้เพิ่มกฎเกณฑ์อื่นๆ อีกยกตัวอย่างเช่น จำเลยที่ถูกพิจารณาคดีโดยผิดพลาดต้องไม่ได้เข้าสู่กระบวนการรับสารภาพ (Guilty plea) นอกเสียจากว่าการเข้ารับสารภาพของจำเลยเกิดจากกระบวนการที่ละเมิดต่อกฎหมาย¹¹

(2) คณะกรรมการพิจารณาค่าทดแทนเป็นผู้พิจารณา พบได้ในมลรัฐ Wisconsin, Kentucky (statue fail to pass in 2002), California, Alabama, Maryland, Montana, New Hampshire เป็นต้น

(3) ไม่มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับค่าทดแทนต้องใช้สิทธิฟ้องทางแพ่ง พบได้ในมลรัฐ Oregon, Rhode Island, S.Carolina, S.Dakota, N.Dakota, New Mexico, Nevada, Nebraska, Mississippi, Minnesota, Washington, Kansas, Idaho, Georgia, Delaware, Colorado, Arkansas, Alaska, Arizona เป็นต้น

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Court_of_Appeals_for_the_Federal_Circuit

¹¹ District of Columbia Official Code 2001 Chapter 4 Claims Against District-Subchapter 3 Unjust Imprisonment Section 2-425, Chapter 258D Section 1© Erroneous Felony Conviction Claims of Massachusetts, 2004 ซึ่งการรับสารภาพที่ต้องห้ามในกรณีนี้ก็เป็นไปตามหลักของคดี North Carolina V. Alford, 400 U.S. 25 (1970) ที่จำเลยให้การรับสารภาพในข้อหาที่เบากว่าเพื่อหลีกเลี่ยงอัตราเสี่ยงในการรับโทษสถานหนักทั้งที่ความจริงจำเลยอาจไม่มีความผิดตามฟ้องเลยก็ได้ แต่ศาลในคดีนี้ก็ลงโทษจำเลยตามที่รับสารภาพ เพราะถือว่าคำรับสารภาพโดยสมัครใจเนื่องมาจากการซึ่งผลประโยชน์แล้วของจำเลยไม่ละเมิดกฎหมาย โปรดดู ชัยวัฒน์ ม่วงแก้ว

3.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญในเรื่องการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศ ซึ่งรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย โดยเน้นความสำคัญของการสอบสวนร่วมกันระหว่างตำรวจ พนักงานอัยการและศาลสอบสวน และกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นได้เน้นความสำคัญในเรื่องการใช้อำนาจควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และเน้นความรวดเร็วในการดำเนินคดีอาญาเพื่อป้องกันการกระทบกระเทือนสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้น้อยที่สุด

3.3.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น แยกกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญาและขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญานั้นเป็นขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงก่อนฟ้องร้องเป็นหน้าที่ขององค์กรตำรวจสอบสวนและพนักงานอัยการ ส่วนขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญาจะเป็นหน้าที่ขององค์กรศาล อย่างไรก็ตามในระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสยังมีระบบผู้พิพากษาสอบสวนซึ่งทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนด้วย ซึ่งมีหลักสำคัญว่าผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนในคดีใดแล้ว ก็จะทำการนั่งพิจารณาในคดีเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ และเมื่อผู้พิพากษาสอบสวนสรุปสำนวนการสอบสวนแล้ว ก็ต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการทำการฟ้องและดำเนินคดีต่อไปตามระบบกล่าวหา¹²

ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสแบ่งความผิดต่างๆ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความผิดลหุโทษ (contravention) คือ ความผิดอาญาที่ไม่ร้ายแรงมีอัตราโทษปรับหรือจำกัดสิทธิบางอย่างของจำเลยและไม่มีโทษจำคุก
2. ความผิดมัชยโทษ (delit) คือ ความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 2 เดือนจนถึงโทษจำคุกสูงสุด 10 ปี
3. ความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) คือ ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีจนถึงจำคุกตลอดชีวิต

“การต่อรองคำให้การจำเลย : ศึกษาผลกระทบและข้อเสนอต่อการนำมาปรับใช้กับประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ม 2549), หน้า 53

¹² ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา, (2540), น. 63.

และศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นจะมีอยู่ 3 ระดับ คือ ศาลสูง(Cour de cassation) ศาลอุทธรณ์ (Courd'appel) และศาลชั้นต้น (Tribunal de premier degre) ส่วนศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาระดับศาลชั้นต้นนั้นจะแยกออกไปตามประเภทความผิด กล่าวคือ หากเป็นความผิดลหุโทษจะพิจารณาพิพากษาคดีในศาล Tribunalde police หากเป็นความผิดมัชฌโทษจะพิจารณาพิพากษาคดีในศาล Tribunal correctional และหากเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษจะพิจารณาพิพากษาคดีในศาลลูกขุน (Courd'assises)

(1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ในขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญาหรือชั้นสอบสวน ฟ้องร้องนั้นมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง 3 องค์การ ได้แก่ ตำรวจสอบสวน พนักงานอัยการและผู้พิพากษาสอบสวน โดยการสอบสวนคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสอบสวนเบื้องต้นการสอบสวนความผิดซึ่งหน้าและการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน¹³

(1.1) การสอบสวนเบื้องต้น เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจสอบสวนซึ่งจะทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อที่จะทราบว่ามีความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และถ้ามีก็จะได้หาตัวผู้กระทำความผิดต่อไป ผลการสอบสวนเบื้องต้นนี้มีผลอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญาเพราะจะทำให้พนักงานอัยการพิจารณาว่าสมควรจะดำเนินคดีอาญาต่อไปหรือไม่ โดยพนักงานอัยการอาจจะยุติเรื่องไว้หากเห็นว่าการกระทำไม่มีความผิดอาญาหรือไม่เป็นความจริง หรืออาจส่งฟ้องต่อศาลโดยตรงหากมีพยานหลักฐานหรือผู้กระทำความผิดรับสารภาพ และหากเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อนก็อาจทำคำร้องให้ผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวนได้ในการสอบสวนเบื้องต้นนี้ ตำรวจสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวนอย่างจำกัดมาก โดยเฉพาะอำนาจที่จะเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ การถามปากคำบุคคล การค้นเคหสถานและยึดของกลางและการควบคุมตัว และเมื่อทำการสอบสวนเบื้องต้นเสร็จแล้ว ตำรวจสอบสวนต้องส่งสรุปสำนวนการสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องสงสัยนั้นแก่พนักงานอัยการเพื่อวินิจฉัยว่าควรมีการฟ้องร้องต่อไปหรือไม่ และการสอบสวนจะสิ้นสุดลงทันทีหากผู้พิพากษาสอบสวนเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวน โดยตำรวจสอบสวนจะมีหน้าที่สอบสวนในข้อหาที่ได้รับมอบหมายจากผู้พิพากษาสอบสวนเท่านั้น

(1.2) การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า จะมีได้แต่เฉพาะกรณีที่เป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) หรือความผิดมัชฌโทษ (delit) เท่านั้น ส่วนความผิดลหุโทษ (contravention) ไม่มีกรณีที่เป็นความผิดซึ่งหน้า การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า ตำรวจสอบสวนจะมีอำนาจมากขึ้นกว่ากรณีการสอบสวนเบื้องต้น โดยมีวิธีรวบรัดเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอำนาจที่เป็นมาตรการเชิงบังคับ ทั้งนี้เนื่องจากจะทำให้สามารถรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เพิ่งเกิดขึ้นและทำให้สามารถพิสูจน์ความจริงได้โดยมีความผิดพลาดน้อย กล่าวคือ เมื่อตำรวจสอบสวนได้ทราบการกระทำความผิดซึ่งหน้า

¹³ เติ้งอ๋าง, น. 63-72.

แล้วมีหน้าที่ต้องแจ้งเรื่องไปยังพนักงานอัยการในทันที เมื่อพนักงานอัยการทราบเรื่องแล้วก็สามารถใช้ดุลพินิจได้ว่าจะไปควบคุมการสอบสวนด้วยตนเองหรือไม่ และตำรวจสอบสวนต้องไปยังที่เกิดเหตุโดยเร็วอำนาจหน้าที่ที่ตำรวจสอบสวนสามารถใช้ในการสอบสวนความผิดซึ่งหน้าได้นั้น ได้แก่ การค้น การยึดสิ่งของ การตั้งผู้เชี่ยวชาญ การถามปากคำพยานและผู้ต้องสงสัย การจับและการควบคุมตัวอำนาจของตำรวจสอบสวนในการสอบสวนกรณีความผิดซึ่งหน้าจะหมดลงหากพนักงานอัยการซึ่งได้รับแจ้งถึงความผิดที่เกิดขึ้นมายังสถานที่เกิดเหตุ อำนาจต่างๆ เหล่านี้จะกลายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการในทันที (มาตรา 68 วรรคหนึ่งและวรรคสอง)¹⁴ แต่พนักงานอัยการสามารถสั่งให้ตำรวจสอบสวนทำการสอบสวนต่อไปได้ นอกจากนี้พนักงานอัยการยังมีอำนาจในการออกหมายนำตัวอีกด้วย และหากเป็นคดีที่ไม่ยุ่งยากพนักงานอัยการสามารถส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศาลได้ทันที นอกจากนี้ หากผู้พิพากษาสอบสวนมายังที่เกิดเหตุ อำนาจของพนักงานอัยการย่อมหมดลงและเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาสอบสวนที่จะทำหน้าที่สอบสวนหรือมอบให้ตำรวจสอบสวนทำการสอบสวนแทนก็ได้ ในกรณีดังกล่าว พนักงานอัยการอาจขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนได้ (Instruction) และผู้พิพากษาสอบสวนก็จะทำหน้าที่ของตนโดยอำนาจของตำรวจสอบสวนจะยุติลง แต่ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้ขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวน ผู้พิพากษาสอบสวนก็จะมีอำนาจเท่าที่ตำรวจสอบสวนมีเท่านั้น ซึ่งอาจมอบหมายให้ตำรวจสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไป และเมื่อการสอบสวนความผิดซึ่งหน้าเสร็จสิ้นลง ผู้พิพากษาสอบสวนจะต้องมอบสำนวนการสอบสวนแก่พนักงานอัยการต่อไป โดยพนักงานอัยการอาจดำเนินการฟ้องคดี ยุติคดีหรือขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนได้

(1.3) การสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (Instruction) เป็นการสอบสวนในคดีต่าง ๆ หากเป็นคดีที่ยุ่งยากซับซ้อนหรือเป็นความผิดร้ายแรงพนักงานอัยการอาจร้องขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวน (Instruction) ได้ อย่งไรก็ดีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนนั้นสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษต้องมีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนเสมอ ส่วนความผิดมรขโทษและลหุโทษไม่จำเป็นต้องสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 79)¹⁵ ทั้งนี้ ผู้พิพากษา

¹⁴CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 68

The arrival on the scene of the district prosecutor relieves the judicial police officer of his powers.

The district prosecutor exercises all the judicial police powers set out in the present chapter.

He may also order all judicial police officers to continue their operations.อ้างถึงใน

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ่าวแล้ว เจริงรรถที่ 12*, น. 63-72.

¹⁵CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 79

สอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการมีคำร้องขอให้สอบสวนเท่านั้น (requisitoire) แม้จะเป็นกรณีความผิดซึ่งหน้าก็ตาม นอกจากนี้ในความผิดอุกฤษฏ์โทษและความผิด มัธยมโทษ ผู้เสียหายในคดีอาญาที่สามารถร้องขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวนได้ โดยการยื่นคำร้องขอเป็นคู่ความทางแพ่งต่อผู้พิพากษาสอบสวนและผู้พิพากษาสอบสวนจะส่งคำร้องนี้ไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนได้ ทั้งนี้ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีใดแล้วจะทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาคัดสินคดีนั้นอีกไม่ได้เมื่อผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนแล้วจะมีอำนาจสอบสวนกว้างขวางมากเนื่องจากผู้พิพากษาสอบสวนมีสถานะเป็นตุลาการซึ่งเป็นผู้ให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพอยู่แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจสอบสวนของผู้พิพากษาสอบสวนเป็นอำนาจสอบสวนในการกระทำที่อ้างว่าเป็นความผิด ดังนั้น ผู้พิพากษาสอบสวนจึงมีอำนาจครอบคลุมถึงบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดดังกล่าวได้ แต่หากมีการกระทำอื่นๆ นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการร้องขอให้สอบสวนแล้ว ผู้พิพากษาสอบสวนจะทำการสอบสวนเองไม่ได้ จะต้องแจ้งแก่พนักงานอัยการเพื่อมีคำร้องเพิ่มเติมให้ทำการสอบสวนความผิดของการกระทำที่พบขึ้นใหม่ ทั้งนี้ผู้พิพากษาสอบสวนมีอำนาจทุกประการที่จะเป็นประโยชน์ในการค้นหาข้อเท็จจริงทั้งในด้านที่เป็นคุณและโทษต่อผู้ต้องหา ได้แก่ อำนาจในการออกหมายอาญาต่างๆ ได้แก่ หมายเรียก หมายนำตัว หมายขังและหมายจับ อำนาจในการสอบถาม คำให้การ อำนาจในการค้น อำนาจในการขังผู้ต้องหาและอำนาจปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีเงื่อนไข อย่างไรก็ตาม คำสั่งต่างๆ ของผู้พิพากษาสอบสวนสามารถอุทธรณ์ยังศาลสอบสวนชั้นอุทธรณ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาต้องให้ศาลสอบสวนชั้นอุทธรณ์พิจารณาอีกครั้งเสมอ

(2) ขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลที่มีเขตอำนาจแล้ว การพิจารณาคดีของศาลมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่สำคัญ¹⁶ ได้แก่ หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยหลักการพิจารณาคดีเป็นองค์คณะ หลักการให้เหตุผลในคำพิพากษากล่าวคือ หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเป็นหลักประกันแก่จำเลยว่า จำเลยจะได้รับการพิจารณาคดีโดยยุติธรรมและความจริงต้องปรากฏออกมาในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยดังกล่าว โดยกำหนดเป็นหลักทั่วไปว่า การพิจารณาคดีของศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยเสมอ อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นไม่ให้มีการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ และการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ

A preliminary judicial investigation is compulsory where a felony has been committed. In the absence of special provisions, it is optional for misdemeanours. It may also be initiated for petty offences if it is requested by the district prosecutor pursuant to article 44. อ้างถึงใน ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ้างแล้ว เชนอร์รทที่ 12*, น. 63-72.

¹⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ้างแล้ว เชนอร์รทที่ 12*, น. 80-86.

จะต้องกระทำโดยวาจาต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาและพยานหลักฐานที่จะนำมาเสนอนั้นต้องเป็นไปตามหลักการเสนอพยานหลักฐาน โดยอิสระ ส่วนศาลจะรับฟังเพียงใดหรือไม่ เป็นไปตามหลักความเชื่อโดยสุจริตใจของผู้พิพากษาจากการรับฟังการเบิกความของพยานต่างๆ ในศาลโดยวาจา และจากหลักการรับฟังพยานดังกล่าวทำให้การรับฟังพยานหลักฐานมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องจิตวิทยา โดยหลักทั่วไปของการพิจารณาคดีของศาลจึงต้องเป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีเป็นองค์คณะ เพื่อให้ผู้พิพากษาทั้งคณะช่วยกันรับฟังพยานหลักฐานซึ่งจะทำให้มีข้อผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานน้อยลง นอกจากนี้เนื่องจากศาลมีความเป็นอิสระในการดำเนินอรรถคดีทั้งปวงโดยไม่มีอำนาจใดมาควบคุม ดังนั้นเพื่อเป็นการคานและตรวจสอบอำนาจของผู้พิพากษา กฎหมายจึงบัญญัติให้ผู้พิพากษาจะต้องให้เหตุผลไว้ในคำพิพากษาดำเนินคดี เพื่อเป็นหลักประกันแก่จำเลยว่าคำพิพากษานั้นได้ไตร่ตรองด้วยความถี่ถ้วนแล้ว เพื่อเป็นหลักประกันแก่บุคคลทั่วไปว่าคำพิพากษานั้นเป็นผลของการใช้เหตุผลที่แท้จริง ไม่ใช่การตัดสินใจตามอำเภอใจและเพื่อเป็นการตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลสูงในกรณีที่มีการคัดค้านคำพิพากษานั้นว่ามีกรปรับใช้กฎหมายโดยถูกต้องหรือไม่

3.2.2 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของผู้เสียหาย

การเยียวยาผู้เสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในประเทศฝรั่งเศสเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส (BOOK IV- SOME SPECIFIC PROCEEDING, TITLE XIV-COMPENSATION PROCEEDING OPEN TO CERTAIN VICTIMS OF DAMAGES CAUSED BY OFFENCES) ตั้งแต่มาตรา 706-15 ซึ่งอาจพิจารณาได้ดังนี้¹⁷

1) ฐานความผิด กฎหมายฝรั่งเศสได้กำหนดเงื่อนไขของการที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาว่าต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม หากการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้เสียหายต้องเสียชีวิต ไร้สมรรถภาพ หรือไร้สมรรถภาพอย่างสิ้นเชิงในการที่จะประกอบกิจการเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน¹⁸

คำว่า “การกระทำความผิดทางอาญา” นั้นมีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ความผิดที่โทษระดับสูง (Crime) จนถึงความผิดที่โทษระดับกลาง (delit) และแม้ว่าความผิดนั้นจะเป็นความผิดที่นิรโทษกรรมได้หรือไม่ก็ตามก็อยู่ในความหมายของการกระทำความผิดทางอาญานี้ และไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะถูกติดตามจับกุมมาได้หรือไม่ก็ตาม

นอกจากนี้ในกรณีดังกล่าวข้างต้นแล้ว การเรียกร้องให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาอาจใช้กับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา

¹⁷ The CICA Annual Report and Account of 2003/01, p.6, จาก

http://www.cica.gov.uk/portal/page?_page-id=115,64721&_dad=portal&_schema=PORTAL

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-3

706-4 ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้เสียหายในความผิดฐานลักทรัพย์ ฉ้อโกง หรือข่มขืน ไม่ได้รับการเยียวยา หรือได้รับการชดเชยค่าเสียหายไม่เพียงพอกับความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิดดังกล่าว จนถึงขนาดที่ทำให้ผู้นั้นตกอยู่ในสภาพที่สิ้นไร้ปัจจัยในการช่วยเหลือตนเอง

2) ลักษณะความเสียหายที่ได้รับการชดเชย ความเสียหายที่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาพึงได้รับการชดเชยนั้นครอบคลุมถึงความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้ เช่น การไร้ความสามารถชั่วคราวหรือถาวร ไม่ว่าจะเป็นบางส่วนหรือไร้ความสามารถโดยสิ้นเชิง การเสียไปซึ่งความช่วยเหลือทางการเงินซึ่งผู้เสียหายมีหน้าที่ต่อผู้ใกล้ชิด ค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวเนื่องกับความเสียหาย เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา ค่าเครื่องมือและค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนสถานที่อยู่อาศัย การขอความช่วยเหลือจากบุคคลที่สามและในกรณีที่ผู้เสียหายเสียชีวิตยังหมายความรวมถึงค่าใช้จ่ายในการจัดการศพและค่าเสียหายที่คำนวณเป็นเงินไม่ได้ด้วย

การเยียวยายังครอบคลุมไปถึงค่าเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ เช่น ความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจที่เกิดจากการกระทำความผิด ความเสียหายจากการเสียโฉม ความเสียหายต่อสมรรถภาพทางเพศและความเสียหายที่เกิดจากการขาดไร้อุปการะในการที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายด้วย

3) ลักษณะการเรียกร้องค่าเสียหาย ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญานั้นมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายทั้งหลายอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย¹⁹ ส่วนวงเงินที่ผู้เสียหายจะได้รับนั้นคณะกรรมการจะต้องคำนึงถึงเงินช่วยเหลือผู้เสียหายจะได้รับจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนด้วย²⁰

สำหรับกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีให้ผู้รับผิดในทางแพ่งและศาลได้มีคำพิพากษาให้จ่ายเงินเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้ ผู้เสียหายอาจร้องขอต่อคณะกรรมการเพื่อขอค่าเสียหายเพิ่มขึ้นถึงจำนวนเงินที่ศาลได้กำหนดให้ไว้ ทั้งนี้ภายในกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาล²¹ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดบางประการที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วย การเยียวยาความเสียหายอาจถูกปฏิเสธทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้

4) การรับช่วงสิทธิ เมื่อกองทุนเพื่อประกันความเสียหายจากการก่อวินาศกรรมและการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการที่มีอำนาจวินิจฉัยให้ชดเชยค่าเสียหายได้จ่ายค่าเสียหายไปแล้ว ถ้าต่อมาภายหลังผู้เสียหายนั้นได้รับเงินช่วยเหลือหรือเงินค่าเสียหายจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นในความเสียหายเดียวกันนั้น กองทุนดังกล่าวมีสิทธิขอให้

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-3

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-9

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-8

คณะกรรมการสั่งให้คืนค่าเสียหายทั้งหมดหรือบางส่วนได้²² ซึ่งการใช้สิทธิเรียกเงินคืนนี้ไม่มีเพดานจำกัด ทั้งนี้ภายในวงเงินที่กองทุนต้องรับภาระอยู่

5) การสืบสิทธิในค่าเสียหาย กฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงกรณีบุคคลอื่นที่จะสืบสิทธิในการได้รับค่าเสียหาย อย่างไรก็ตาม มีคำพิพากษาของศาลเป็นบรรทัดฐานว่าค่าทดแทนที่ให้ต่อผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมนี้ไม่ใช่เงินที่มีลักษณะสินไหมทดแทนทางแพ่ง แต่เป็นเงินที่รัฐช่วยเหลือ ดังนั้น ผู้ที่มีสิทธิได้รับเงินค่าเสียหายนี้ จึงหมายถึงเฉพาะเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหาย (Victim) เท่านั้น ดังนั้นบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะเรียกร้องค่าทดแทนได้ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัว

6) คณะกรรมการที่ทำหน้าที่พิจารณา กฎหมายกำหนดให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นในแต่ละเขตอำนาจของศาลชั้นต้น ซึ่งอำนาจของคณะกรรมการจะมีลักษณะเป็นอำนาจของศาลแพ่ง และมีอำนาจตัดสินในทุกชั้นศาลโดยคณะกรรมการนั้นประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คนที่มาจากศาลชั้นต้น โดยคนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นประธาน และมีบุคคลภายนอกอีก 1 คน จากนั้นยังมีกรรมการสำรองอีก 3 คน โดยเป็นผู้พิพากษา 2 คนและบุคคลภายนอกอีก 1 คน ที่จะปฏิบัติหน้าที่แทนในกรณีที่กรรมการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

คณะกรรมการมีอำนาจสั่งดำเนินการพิจารณาในด้านพยานหลักฐาน เช่น ให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ส่งเอกสารหลักฐานใดๆ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาย่อยค่าเสียหาย ซึ่งเอกสารหลักฐานที่ได้มานี้จะนำไปใช้ในการอื่นไม่ได้

7) ที่มาของเงิน กฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนที่มีชื่อว่า “กองทุนเพื่อประกันภัยผู้เสียหายจากการก่อวินาศกรรมและการกระทำความผิดอื่นทางอาญา” โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา L.422-1 แห่งประมวลกฎหมายประกันภัย เพื่อจ่ายเงินค่าทดแทนที่คณะกรรมการวินิจฉัยให้จ่าย ซึ่งกองทุนนี้มีคณะกรรมการบริหารกองทุนที่ได้รับการแต่งตั้งโดยมีวาระ 3 ปี ถ้าหมดวาระแล้วสามารถรับการแต่งตั้งใหม่ได้ โดยกองทุนนี้จะมีที่มาจากเงินภาษีในส่วนที่เป็นค่าธรรมเนียมและเบี้ยประกันที่ได้จากสัญญาประกันทรัพย์สิน ซึ่งทำไว้กับบริษัทที่ได้รับอนุญาต

8) ข้อยกเว้นในการจ่ายค่าชดเชย บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำ ความผิดทางอาญาของบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม มีสิทธิได้รับความเสียหายเต็มตามความเสียหายที่ได้รับจริง ในกรณีดังต่อไปนี้²³

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-10

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-3

(1) ความผิดนั้นๆ ไม่เป็นความผิดที่ตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 53 ตามกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม มาตรา 126-1 ตามกฎหมายประกันภัย 1985 แต่ไม่รวมถึงกรณีความเสียหายที่เกิดจากการล่าสัตว์ (hunting) หรือการกำจัดแมลงที่เป็นอันตราย (destroying vermin)

(2) การกระทำความผิดดังกล่าวทำให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายถึงชีวิต หรือขาดความสามารถในการทำงานตามปกติอย่างสิ้นเชิงเป็นเวลาตั้งแต่หนึ่งเดือน หรือมากกว่านั้น หรือเป็นการกระทำความผิดและถูกลงโทษตามมาตรา 222-22 ถึง 222-30, มาตรา 225-4-1 ถึง 225-4-5 และมาตรา 227-25 ถึง 227-27 ตามประมวลกฎหมายอาญา

(3) ผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีสัญชาติฝรั่งเศส หรือในกรณีที่ไม่ใช่คนชาติ ต้องเป็นกรณีที่มีการกระทำความผิดในราชอาณาจักร และผู้เสียหายเป็น

-พลเมืองของประเทศที่เป็นสมาชิกในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community)

-พลเมืองของชาติที่มีข้อตกลงหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศกับรัฐบาลฝรั่งเศสว่าด้วยความคุ้มครองการเยียวยาความเสียหาย โดยการคุ้มครองจะเริ่มนับแต่วันที่สนธิสัญญาหรือข้อตกลงนั้นมีผลใช้บังคับ

อย่างไรก็ตามการเยียวยาความเสียหายอาจถูกปรับลด หรือปฏิเสธเสียได้หากปรากฏว่าผู้เสียหายเป็นผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนในการกระทำความผิดอยู่ด้วย

3.3.3 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของจำเลย

ประเทศฝรั่งเศสการใช้ค่าทดแทนโดยรัฐแก่จำเลยในคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสนั้นมีหลักเกณฑ์ที่บัญญัติรับรองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส Subsection 3: Compensation for pre-trial detention โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ดังนี้

1) ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนคือบุคคลซึ่งถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดีและต่อมาศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องเนื่องจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดหรือการกระทำของเขาไม่มีความผิด

2) เงื่อนไขที่จะได้รับค่าทดแทนผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนตามที่ได้กล่าวแล้วนั้นไม่ใช่ว่าจะได้รับการเยียวยาในทุกกรณีเพราะนอกจากจะต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่มีโทษแล้วยังต้องอยู่ในเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะของการคุมขังที่ว่า การคุมขังนั้นก่อให้เกิดความเสียหายเกินปกติอย่างเห็นได้ชัดและร้ายแรงเป็นพิเศษด้วย

นอกจากนี้รัฐจะไม่จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ร้องขอค่าทดแทนในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา 122-1

(2) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้รับการนิรโทษกรรมภายหลังจากการถูกควบคุมตัว

(3) ในกรณีที่คดีขาดอายุความภายหลังจากผู้ร้องขอค่าทดแทนได้รับการปล่อยตัว

(4) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้สมัครใจกล่าวหาตนเองเพื่อให้ผู้กระทำความผิด หลุดผลจากการถูกฟ้องคดี

(5) ในกรณีที่รัฐได้ดำเนินคดีต่อผู้ที่ให้การเป็นพยานเท็จหรือร้องทุกข์โดยเจตนาจะให้ผู้อื่นถูกดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นเหตุให้มีการคุมขังระหว่างพิจารณาคดีหรือขยายระยะเวลาออกไป ทั้งนี้ให้บุคคลซึ่งให้การเป็นพยานเท็จหรือร้องทุกข์โดยเจตนาจะให้ผู้อื่นถูกดำเนินคดีอาญานั้นเป็นผู้ชำระค่าทดแทนเสมือนหนึ่งเป็นค่าธรรมเนียมศาล

3) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและ ทำคำวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนนี้ได้แก่ประธานศาลอุทธรณ์ (The first president of the court of appeal) ซึ่งคดีที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูลหรือยกฟ้องหรือไม่มีสำนวนไม่มีโทษอยู่ในเขตอำนาจศาล

ผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในกำหนดหกเดือนนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูลหรือยกฟ้องหรือไม่มีสำนวนไม่มีโทษทั้งนี้จะได้มีการพัฒนาคำร้องขอโดยเปิดเผยในศาลเว้นแต่ผู้ยื่นคำร้องขอคัดตัวแทนได้ร้องขอไม่ให้มีการเปิดเผยในกรณีนี้จะทำการพิจารณาจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่ยื่นคำร้องขอหรือทนายความของผู้ยื่นคำร้องเท่านั้น

ทำนีสัยของประธานศาลอุทธรณ์เรื่องการร้องขอค่าทดแทนอาจอทธรณ์ต่อ คณะกรรมการแห่งชาติ(National Commission) ได้ภายใน 10 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยซึ่ง คณะกรรมการมีอำนาจเต็มในการตัดสินใจและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการนี้ให้ถือเป็นที่สุด

คณะกรรมการแห่งชาติ(National Commission) ประกอบด้วยประธานศาลยุติธรรมสูงสุด (The first president of the court off Cassation) หรือตัวแทนทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการ และผู้พิพากษาอีกสองนายซึ่งอยู่ในระดับหัวหน้าคณะในศาลฎีกาและผู้พิพากษาศาลอื่นอีกซึ่งจะมีการแต่งตั้งเป็นรายปีนอกจากผู้พิพากษาสองรายนี้แล้วให้มีผู้พิพากษาสำรองอีกสามนาย

นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้อัยการทำความเข้าใจต่อคณะกรรมการดังกล่าว เช่นเดียวกับคดีทั่วไปด้วย

สำหรับการจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสโดยหลักจึงไม่ใช่การชดใช้ความเสียหายทั้งหมดหรือความเสียหายตามความเป็นจริงหากแต่ถือว่าเป็นการแสดงความรักของ รัฐที่จะยาวยาวความเสียหายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา

ในการพิจารณาคำหนดค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสนี้จะไม่ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะความเสียหายในทางการเงินเท่านั้นแต่ยังรวมถึงความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงินอีกด้วยและเหตุนี้เองจึงทำให้การจ่ายค่าตอบแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการจำกัดจำนวนเงินที่จะจ่ายแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาไว้

จากแนวทางการเยียวยาความเสียหายแต่จำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศสที่ได้กล่าวข้างต้นอาจวิเคราะห์ได้ว่าในประเทศฝรั่งเศสได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้แยกบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายหรือพระราชบัญญัติต่างหาก

ส่วนในเรื่องหลักเกณฑ์และเงื่อนไขอื่น ๆ เกี่ยวกับการขอภาพตัวแทนนั้นผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนจะต้องเป็นบุคคลซึ่งถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดีและต่อมาได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่มีมูลหรือยกฟ้องหรือไม่เหตุยกเว้นโทษโดยไม่ได้บัญญัติให้สิทธิการร้องขอตกแก่ทายาทในกรณีที่ถูกคดีดังกล่าวถึงแก่ความตายก่อนศาลพิพากษาแต่อย่างใด

นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขเกี่ยวกับคำพิพากษาของศาลด้วยว่าคำพิพากษาของศาลนั้นจะต้องชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีความว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือเหตุยกเว้นโทษรวมทั้งเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะของการคุมขังที่ว่า การคุมขังนั้นต้องก่อให้เกิดความเสียหายเกินปกติอย่างเห็นได้ชัดและร้ายแรงเป็นพิเศษด้วย

ส่วนองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและมีคำวินิจฉัยการจ่ายค่าตอบแทนนี้ได้แก่ประธานศาลอุทธรณ์ซึ่งมีอำนาจวินิจฉัยให้จ่ายค่าทดแทนได้โดยไม่มีการจำกัดจำนวนเงินที่จะชดใช้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาทั้งนี้คำวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนของประธานศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้อาจอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการแห่งชาติได้

3.4 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมาย และเน้นการป้องกัน ยับยั้งการกระทำความผิด

3.4.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

ในประเทศญี่ปุ่นนั้นได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญาและขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา

(1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา

ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีหรือก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี เป็นขั้นตอนสืบสวนสอบสวนและฟ้องร้อง ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ เฉพาะพนักงานอัยการ

เท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่ได้ โดยเจ้าพนักงานหลักในการสอบสวน และฟ้องร้องได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ และหลักพื้นฐานของการสอบสวนและการพิจารณาคดีคือ การพิสูจน์ความจริงให้แน่ชัด ปรับบทกฎหมายด้วยความยุติธรรมและรวดเร็ว รักษาประโยชน์สาธารณะและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานส่วนบุคคล

ในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 189²⁴ ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของตำรวจ เมื่อทำการสอบสวนคดีอาญาเสร็จเรียบร้อยแล้วต้องส่งสำนวนพร้อมกับเอกสารและพยานหลักฐานที่ส่งไปยังพนักงานอัยการ สำหรับพนักงานอัยการนั้นมีอำนาจสมบูรณ์ปรากฏตามภารกิจหลัก 4 ประการ คือ ประการแรกสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดคดีอาญา โดยสอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำพยาน และพิจารณาพยานที่รวบรวมมาโดยพนักงานตำรวจ ประการที่สองพิจารณาวินิจฉัยสั่งคดีว่าสมควรฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ประการที่สามฟ้องคดี และประการสุดท้ายควบคุมตรวจสอบการบังคับตามคำพิพากษาของศาลสำหรับการสอบสวนนั้นให้ดุลพินิจในการสอบสวน มิได้บังคับให้ต้องทำการสอบสวน แต่เมื่อเห็นว่าจำเป็นพนักงานอัยการสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเองพนักงานอัยการจึงมีอิสระสอบสวนคดีได้ทุกประเภทไม่จำกัด²⁵

(2) ขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา

เมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว จำเลยมีสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ โดยพนักงานอัยการมีภาระการพิสูจน์จนกว่าจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากความสงสัยอันควร มิฉะนั้นศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และการดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องเป็นไปโดยเปิดเผย รวดเร็ว โดยคู่ความมีหน้าที่นำส่งพยานหลักฐานของตนให้แก่ฝ่ายตรงข้ามโดยเร็วเพื่อตรวจสอบพยานหลักฐานและแจ้งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าตนยอมรับพยานหลักฐานที่เตรียมไว้สำหรับการพิจารณาคดีในศาลหรือไม่ คู่ความต้องใช้ความพยายามในการนำพยานของตนมาให้การในศาล และคู่ความจะต้อง

²⁴CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 189

(1) A police official shall perform his/her duties as a judicial police official pursuant to the provisions of other acts, or pursuant to the regulations of the National Public Safety Commission or Prefectural Public Safety Commission.

(2) A judicial police official shall, when he/she deems that an offense has been committed, investigate the offender and evidence thereof

²⁵ สถาบันกฎหมายอาญา, รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือกันค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างไร, (กรุงเทพมหานคร: BJ. Plate Processor, 2540), น. 39-40.

ติดต่อทำความเข้าใจกันในประเด็นที่เกี่ยวกับคดีและรายงานให้ศาลทราบเพื่อกำหนดวันและเวลาพิจารณาคดี นอกจากนั้นในส่วนของศาล ศาลจะต้องใช้ความพยายามในการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องโดยไม่ชักช้า โดยเฉพาะในคดีที่ยุ้งยากซับซ้อน กล่าวคือ เมื่อศาลเห็นสมควรให้เรียกคู่ความมาประชุมพร้อมกันก่อนเริ่มการพิจารณาคดีเพื่อกำหนดวันพิจารณาคดี โดยศาลจะต้องพยายามกำหนดวันพิจารณาคดีล่วงหน้าตามที่ได้ประชุมกับคู่ความและเว้นระยะวันพิจารณาคดีให้สั้นที่สุดเพื่อให้คดีเสร็จสิ้นโดยเร็ว²⁶

3.4.2 การใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของผู้เสียหาย

รัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการจ่ายเงินชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรม(Crime Victims Benefit Payment Law) เมื่อ ค.ศ.1980 โดยจ่ายเงินทดแทนให้แก่ครอบครัวของเหยื่อที่ถูกฆาตกรรม หรือจ่ายค่าเสียหายให้แก่เหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บนอกจากนี้นักวิชาการจากประเทศญี่ปุ่นให้ความเห็นว่า ถ้าการกระทำของเหยื่อไม่เป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐาน และศักดิ์ศรีของผู้ต้องหาแล้ว ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อสามารถแสดงบทบาทที่เหมาะสมได้ทุกอย่างในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่

1. มีสิทธิที่จะจ้างทนาย โดยเสียค่าใช้จ่ายเอง
2. มีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
3. มีสิทธิที่จะทราบเกี่ยวกับการสืบสวน และความก้าวหน้าของการสอบสวน
4. มีสิทธิที่จะทราบถึงการตัดสินใจของอัยการต่อจำเลย
5. มีสิทธิทราบวัน และสถานที่ที่พิจารณาคดี
6. มีสิทธิถามค้านคำให้การขอพยานฝ่ายตรงข้าม และ
7. มีสิทธิที่จะแสดงหลักฐานข้อมูลต่อพนักงานตำรวจ อัยการ และศาล แต่สิทธิเหล่านี้

ต้องไม่ขัดขวางการพิจารณาคดีของศาล

บุคคลซึ่งมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม

หลักเกณฑ์พื้นฐาน

เงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนี้มิใช่เงินที่รัฐจะจ่ายให้กับผู้เสียหายจากการกระทำ ความผิดในทางอาญาทุกคน แต่จะจ่ายให้กับเหยื่ออาชญากรรมใน 3 กรณีคือ

1. ในกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย และมีทายาทที่ยังมีชีวิตอยู่(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 4(1))
2. ในกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยรุนแรง (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 4(2)) และ

²⁶ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, *อ้าวแล้ว เจริญรอตที่ 12*, น. 130.

3. ในกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมตกเป็นผู้พิการ (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมมาตรา 4(3)) ด้วยเหตุนี้ในกรณีที่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญานั้นมิได้รับการเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บใดๆ (เช่น ในกรณีการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ หรือการกระทำความผิดฐานฉ้อโกง เป็นต้น) ในส่วนของการตกเป็น “ผู้พิการ” ที่จะได้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนั้น ได้มีการบัญญัติระดับของความรุนแรงของความพิการเอาไว้ทั้งสิ้น 14 ระดับ บุคคลที่จะตกเป็นผู้พิการและมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมจะต้องเข้าลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามที่ได้กำหนดไว้ในส่วนของคำว่า “ทายาท” ตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนั้นมีความหมายแตกต่างจากคำว่าทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่ง กล่าวคือ คำว่า “ทายาท” ตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ได้แก่

1. สามีหรือภรรยาไม่ว่าจะได้มีการสมรสกันตามกฎหมายหรือไม่ (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 1(1))

2. บุตร บิดามารดา หลาน ปู่ย่าตายาย พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันซึ่งดำรงชีพด้วยรายได้ของเหยื่ออาชญากรรม (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 1(2))

3. บุตร บิดามารดา หลาน ปู่ย่าตายาย พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันซึ่งมิได้ดำรงชีพด้วยรายได้ของเหยื่ออาชญากรรม (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 1(3))

โดยกฎหมายได้จัดลำดับในการได้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมสำหรับทายาทดังกล่าวเอาไว้เรียงตามลำดับของบทบัญญัติของกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลในกลุ่มที่ 1 ย่อมมีสิทธิได้รับก่อนกลุ่มที่ 2 และบุคคลกลุ่มที่ 2 ย่อมมีสิทธิได้รับก่อนกลุ่มที่ 3 (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 3) นอกจากนี้ในกรณีของบุตรจะมีสิทธิได้รับก่อนบิดามารดา บิดามารดามีสิทธิได้รับก่อนหลาน หลานมีสิทธิได้รับก่อนปู่ย่าตายายและปู่ย่าตายายมีสิทธิได้รับก่อนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 3) อย่างไรก็ตามในกรณีของบุตรนั้นหากในขณะที่มีการกระทำความผิดอาญาจนผู้เสียหายถึงแก่ความตายนั้นบุตรยังไม่คลอดจากครรภ์มารดา และคลอดออกมาในภายหลังจากที่เหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย ให้พิจารณาว่ามารดาของบุตรคนดังกล่าวนั้นดำรงชีพโดยอาศัยรายได้ของเหยื่ออาชญากรรมหรือไม่ หากมารดาของบุตรคนดังกล่าวนั้นดำรงชีพโดยอาศัยรายได้ของเหยื่ออาชญากรรม บุตรที่คลอดออกมาในภายหลังนั้นจะเป็นบุคคลกลุ่มที่ 2 แต่หากมารดาของบุตรคนดังกล่าวนั้นมีได้ดำรงชีพโดยอาศัยรายได้ของเหยื่ออาชญากรรม บุตรที่คลอดออกมาในภายหลังนั้นจะเป็นบุคคลกลุ่มที่ 3 (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 2) นอกจากนี้ในส่วนของคำว่า “บิดามารดา” นั้นกฎหมายมิได้จำกัดเฉพาะบิดามารดาที่ได้จดทะเบียนสมรสกันเท่านั้น บิดามารดาตามความเป็นจริงก็อยู่ในความหมายของคำว่าบิดามารดาที่มีสิทธิได้รับ

เงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม สำหรับในกรณีของบิดามารดาบุญธรรมย่อมมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมก่อนบิดามารดาที่แท้จริงโดยไม่คำนึงว่าบิดามารดาที่แท้จริงจะได้จดทะเบียนสมรสกันหรือไม่(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 3) หากทายาทคนใดได้กระทำการฆาตกรรมเหยื่ออาชญากรรม หรือทายาทที่มีสิทธิรับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในลำดับก่อนหรือลำดับเดียวกับตนไม่ว่าการฆาตกรรมทายาทที่มีสิทธิรับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนั้นจะกระทำก่อนหรือหลังเหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย หรือหากการฆาตกรรมของทายาทดังกล่าวมีขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนได้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ทายาทที่ได้กระทำการฆาตกรรมนั้นย่อมถูกตัดสิทธิมิให้รับเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 5 วรรค 4)

ข้อยกเว้นการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม

อย่างไรก็ดีแม้จะเข้าเงื่อนไขการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมแล้ว แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการดังต่อไปนี้ คณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติสามารถพิจารณาไม่จ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมทั้งหมดหรือบางส่วนได้กล่าวคือ

1.เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิดมีความเกี่ยวพันในทางเครือญาติกันซึ่งรวมถึงกรณีที่ผู้เสียหายจากกรกระทำผิดอาญาและผู้กระทำความผิดเป็นสามีภรรยาที่มีได้จดทะเบียนสมรสด้วย(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 6(1))

2.การที่เหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดการกระทำความผิดอาญานั้นขึ้น หรือเป็นผู้มีส่วนผิดในการกระทำความผิดอาญานั้น (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 6(2))

3.ในกรณีที่ตามมาตราฐานของวิญญาณชนเหยื่ออาชญากรรมหรือทายาทของเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิดนั้นมีความเกี่ยวพันกัน หรือมีเหตุผลอื่น (กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมมาตรา 6(3))

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม

ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด และเหยื่ออาชญากรรมนั้นเป็นลูกจ้างและมีการประกันไว้ตามกฎหมายประกันการชดเชยอุบัติเหตุภัยจากการทำงานของลูกจ้างหากเหยื่ออาชญากรรมนั้นมีสิทธิได้รับเงินทั้งตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมและกฎหมายประกันการชดเชยอุบัติเหตุภัยจากการทำงานของลูกจ้างแล้ว หากเหยื่ออาชญากรรมได้รับเงินตามกฎหมายฉบับใดมาเป็นจำนวนเท่าใดแล้วเงินจำนวนดังกล่าวจะถูกนำไปหักออกจากเงินที่จะได้รับจากกฎหมายฉบับที่จะได้รับเงินในภายหลัง(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 7 วรรค 1) เช่น นายเอ ถึงแก่ความตายเนื่องจากความผิดของนิติบุคคลที่ตนทำงานอยู่ จาก

การถึงแก่ความตายของนายเอดังกล่าวทำให้มีการจ่ายเงินตามกฎหมายประกันการชดเชยอุบัติเหตุจากการทำงานของลูกจ้างจำนวน 1 ล้านบาท หากตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมทำให้จะต้องมีการจ่ายเงินเนื่องจากการถึงแก่ความตายของนายเอจำนวน 2 ล้านบาท ข้อเท็จจริงปรากฏว่าทายาทของนายเอได้รับการจ่ายเงินตามกฎหมายประกันการชดเชยอุบัติเหตุจากการทำงานของลูกจ้างจำนวน 1 ล้านบาทแล้ว การจ่ายเงินตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้แก่ทายาทของนายเอนั้นจะมีการจ่ายจริงเพียงแค่ 1 ล้านบาท หากทายาทของนายเอได้รับการจ่ายเงินตามกฎหมายประกันการชดเชยอุบัติเหตุจากการทำงานของลูกจ้างจำนวน 2 ล้านบาทแล้ว ก็จะไม่มีการจ่ายเงินตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้แก่ทายาทของนายเอ ยิ่งไปกว่านั้น ในกรณีของคดีความผิดเกี่ยวกับการจราจรจะไม่มีการจ่ายเงินตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมทั้งนี้เพราะคดีความผิดเกี่ยวกับการจราจรเกิดขึ้นเนื่องจากผู้กระทำความผิดโดยประมาทจึงไม่ครบองค์ประกอบของเงื่อนไขในการจ่ายเงินตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับการจราจรจะได้รับการจ่ายเงินช่วยเหลือหรือไม่จะต้องไปพิจารณาการจ่ายเงินตามกฎหมายชดเชยค่าสินไหมทดแทนทางรถยนต์ นอกจากนี้หากพิจารณาการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็จะใช้หลักการเช่นเดียวกับกรณีของกฎหมายประกันการชดเชยอุบัติเหตุจากการทำงานของลูกจ้าง กล่าวคือ หากเหยื่ออาชญากรรมได้รับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จากผู้กระทำความผิดแล้วจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนที่ได้รับดังกล่าวจะถูกนำมาหักออกจำนวนเงินที่จะมีการจ่ายตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 8 วรรค 1) แต่หากเป็นกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับการจ่ายเงินตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม และหลังจากนั้นมีการฟ้องคดีแพ่งและชนะคดีและมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เหยื่ออาชญากรรมไม่จำเป็นต้องคืนเงินที่ได้รับตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับไป แต่สิทธิในการได้รับค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ทำกับจำนวนค่าทดแทนที่ได้รับ ไปตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมย่อมตกแก่รัฐ(กฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม มาตรา 8 วรรค 2) อย่างไรก็ตามแม้ตามกฎหมายการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมจะมิได้มีการบัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมโดยค้ำเงินที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับจากผู้กระทำความผิดอันสืบเนื่องมาจากการดำเนินการตกลงประนีประนอมกันนอกศาล แต่เวลาที่มีการพิจารณาจ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมก็จะมีการนำจำนวนเงินที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับจากผู้กระทำความผิดมาพิจารณาประกอบและหักลดจำนวนเงินช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมลงด้วย เหยื่ออาชญากรรมหรือทายาท

ของเหยื่ออาชญากรรม หากได้รับเงินค่าสินไหมทดแทนหรือเงินจากการดำเนินการตกลง ประนีประนอมกันนอกศาลมีหน้าที่ในการแจ้งต่อคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะในเรื่อง ดังต่อไปนี้

1. ชื่อและที่อยู่ของผู้ที่ได้รับเงินจากการดำเนินการตกลงประนีประนอมกันนอกศาล โดยในกรณีที่ผู้ได้รับเงินดังกล่าวเป็นทายาทของเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาจะต้องระบุถึง ความสัมพันธ์ที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรมด้วย
2. ชื่อ ที่อยู่และอาชีพของผู้ที่จ่ายเงินตามที่ได้มีการตกลงประนีประนอมกันนอกศาล โดยในกรณีที่ผู้ที่จ่ายเงินดังกล่าวมิใช่ผู้กระทำความผิดจะต้องระบุถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้กระทำความผิดด้วย
3. วันที่มีได้รับเงิน
4. จำนวนเงินที่ได้รับและเหตุของการได้รับจำนวนเงินดังกล่าว เช่น ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาถึงแก่ความตาย

3.4.3 ปกการใช้มาตรการเยียวยาสิทธิของจำเลย

กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นนั้น ปรากฏขึ้นครั้งแรกเมื่อค.ศ. 1931 ต่อมาหลังจากที่รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นฉบับค.ศ. 1947 ได้ประกาศใช้ และมีการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานให้มากยิ่งขึ้นจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาให้สมบูรณ์และครอบคลุมกรณีต่างๆ มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา 40 บทบัญญัตินี้กำหนดให้บุคคลที่ได้รับการยกฟ้องหลังจากถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขังมีสิทธิร้อง ขอให้ให้นำจะใช้ค่าเสียหายได้ทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ดังนั้นจึงได้มีการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญา (The Criminal indemnity Law) ฉบับใหม่เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1950. โดยกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการขอรับค่าทดแทนดังต่อไปนี้

(1) ผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญานี้ กำหนดให้จำเลยมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(1.1) บุคคลที่ถูกจับกุมหรือคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญาและต่อมาได้รับการยกฟ้องโดยคำพิพากษาคดีของศาลการพิพากษาใหม่หรือการผ่อนโทษให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(1.2) บุคคลที่ศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิดซึ่งได้รับโทษอาญาตามคำพิพากษาของศาลไปแล้วหรือถูกจำคุกตามมาตรา 11 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายอาญา

(1.3) บุคคลที่ถูกจับกุมโดยหมายจับ(Arrest under a writ of commitment) ตามมาตรา 484 ถึง 486 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

โดยหลักแล้วสิทธิในการร้องขอค่าทดแทนตามกฎหมายนี้ถือเป็นสิทธิส่วนบุคคลของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเท่านั้นไม่อาจโอนสิทธิ์หรือสิทธิให้บุคคลอื่นเรียกร้องแทนได้อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าวก็ไม่ส่นไปเพราะการสืบมาตุกต่างคือกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญานี้ ยกเว้นให้ทายาทของผู้ถูกดำเนินคดีอาญามีสิทธิร้องขอค่าทดแทนได้ในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญานั้นถึงแก่ความตายโดยทายาทจะต้องใช้สิทธิในการร้องขอภายใน 30 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ถึงที่สุดว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์

นอกจากนี้ยังสามารถมอบอำนาจเป็นหนังสือให้บุคคลอื่นเป็นตัวแทนในการใช้สิทธิ เรียกร้องค่าเสียหายได้อีกด้วย

2) เงื่อนไขที่จะได้รับค่าทดแทนแม้ว่าบุคคลในกรณีต่างๆดังกล่าวข้างต้นจะสามารถ ร้องขอค่าทดแทนได้ตามกฎหมายฉบับนี้ด้วยแต่ไม่ใช่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะได้รับค่าทดแทนตามคำ ร้องขอเสมอไปและเหตุที่ศาลอาจปฏิเสธการจ่ายค่าตอบแทนทั้งหมดหรือบางส่วนได้ในกรณี ต่อไปนี้

ก. กรณีที่เห็นว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าวถูกจับหรือถูกพิพากษาลงโทษให้การเท็จ ในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาหรือพระปลอมเป็นพยานหลักฐานอื่นๆ

ข. กรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาถูกดำเนินคดีอาญาหลายคดีในขณะเดียวกันและศาลมีคำ พิพากษายกฟ้องในคดีหนึ่งแต่ในคดีที่เหลือนั้นศาลพิพากษาลงโทษ

3) องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ ศาลที่ตัดสินคดีหรือมีคำพิพากษาว่าถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาคดีร้อง ขอทดแทนดังนั้นผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ประสงค์จะขอคัดตัวแทนจะต้องยื่นคำร้องขอไปยังศาล ดังกล่าวเพื่อพิจารณาซึ่งคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในกำหนดสามปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ถึงที่สุดว่าบุคคลถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อได้รับคำร้องขอแล้วก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้จ่ายค่าทดแทนหรือปฏิเสธคำร้อง ขอนั้นศาลจะต้องรับฟังความเห็นของอัยการหรือผู้ร้องขอเสียก่อนและเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว ศาลต้องส่งสำเนาคำพิพากษานั้นให้แก่อัยการและผู้ร้องขอด้วย

ในกรณีที่คำร้องขอค่าทดแทนไม่ได้ทำตามที่กำหนดหรือคำร้องขอนั้นมีข้อบกพร่องที่ ไม่สามารถแก้ไขได้หรือที่ผู้ร้องขอให้แก้ไขตามที่คำสั่งรวมทั้งกรณีไม่ยื่นรับคำร้องภายในเวลาที่ กำหนดศาลจะต้องสั่งยกคำร้องขอนั้น

แต่ในกรณีที่ศาลทดสอบคำร้องขอแล้วเห็นว่าถูกต้องก็ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคำร้องขอนั้นว่าสมควรจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ในกรณีที่คำร้องขอนั้นมีเหตุผลอันสมควรที่จะได้รับค่าทดแทนศาลจะตัดสินให้จ่ายค่าทดแทนส่วนในกรณีที่คำร้องขอนั้นไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะได้รับค่าทดแทนศาลจะไม่พิจารณาคำร้องขอนั้นกล่าวคือศาลจะยกคำร้องขอซึ่งในกรณีนี้ ผู้ร้องมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ทันที

เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้จ่ายค่าทดแทนแล้วน้องของนิติขอรับค่าทดแทนต่อศาลที่มีคำพิพากษาให้จ่ายค่าตอบแทนและห้ามมิให้มีการโอนหรืออัญญาสิทธินั้นไม่ว่ากรณีใด

ศาลจะกำหนดจำนวนค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยพิจารณาจากโทษที่บุคคลนั้นได้รับ มาก่อนดังกรณีต่อไปนี้

ก. กรณีโทษจำคุกหรือโทษที่เป็นการให้ทำงานในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเสียหายจากการถูกจับกุมหรือการควบคุมครั้งจำนวนค่าเสียหายจะถูกกำหนดไม่น้อยกว่า 1000 เยนแต่ไม่เกิน 9400 เยนต่อวัน โดยให้คำนึงถึงจำนวนวันที่บุคคลนั้นได้รับโทษมาแล้ว

ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหาย ศาลจะพิจารณาจากประเภทหรือลักษณะของการถูกคุมขัง และระยะเวลาความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและประโยชน์ในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นรวมทั้งความเสียหายทางด้านจิตใจและร่างกายตลอดจนพฤติกรรมและการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจพนักงานอัยการและศาลที่มีต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญารวมทั้งพฤติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

ข. กรณีโทษประหารชีวิตในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเสียหายสำหรับโทษประหารชีวิตศาลจะจ่ายค่าเสียหายได้ไม่เกิน 25,000,000 เยนตามแต่ศาลจะเห็นสมควรในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่าความตายของผู้ถูกประหารชีวิตทำให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินค่าเสียหายที่ศาลใช้อาจเพิ่มขึ้นอีก 3,000,000 เยนจากจำนวนของค่าเสียหายที่กล่าวไว้แล้ว

ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายกรณีนี้ศาลจะพิจารณาจากความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและประโยชน์ในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น อายุ สุขภาพ ความสามารถในการหารายได้ รวมถึงพฤติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

ค.กรณีโทษปรับในส่วนที่เกี่ยวกับค่าปรับศาลจะสั่งให้จ่ายถ้าผู้ถูกปรับรวมทั้งดอกเบี้ยร้อยละห้าต่อปีนับแต่วันที่ปรับจนถึงวันที่ศาลมีคำสั่งตัดสินให้จ่ายค่าทดแทน

ง.กรณีโทษริบทรัพย์ ถ้าสิ่งที่ริบนั้นเป็นทรัพย์อาจใช้คืนได้ก็จะต้องคืนทรัพย์นั้นไปแต่ถ้าไม่ใช่ทรัพย์ที่อาจใช้คืนได้ศาลจะสั่งจ่ายค่าเสียหายให้เท่ากับราคาทรัพย์ตามท้องตลาดโดยทั้งสองกรณีต้องรวมดอกเบี้ยร้อยละห้าต่อปีนับแต่วันที่มีการริบทรัพย์ไปจนถึงวันที่ศาลตัดสินให้จ่ายค่าเสียหาย

อย่างไรก็ตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้ไม่ตัดสิทธิ์ของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่จะฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนภายใต้กฎหมายว่าด้วยความผิดของรัฐ(State Redress Law) หรือใช้สิทธิ์เรียกร้องค่าเสียหายตามกฎหมายอื่นซึ่งหากผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้ใช้สิทธิ์เช่นนั้นและได้รับค่าทดแทนมาเป็นจำนวนเท่ากับหรือมากกว่าค่าทดแทนที่เพื่อนจะได้รับตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้แล้วผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมหมดสิทธิ์ที่จะได้รับค่าทดแทนอีกในทางตรงกันข้ามหากจำนวนค่าทดแทนที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดของรัฐหรือตามกฎหมายอื่นนั้นเป็นจำนวนน้อยกว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมมีสิทธิ์ได้รับเพิ่มเติมจนครบถ้วนตามจำนวนที่พึงจะได้รับตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้

นอกจากนี้เมื่อเราได้จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้แล้วรัฐสามารถใช้สิทธิ์ไล่เบียดเอาแก่ตุลาการหรือเจ้าหน้าที่ผู้กระทำผิดต่อไปได้

จากแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายญี่ปุ่นที่ได้กล่าวข้างต้นอาจวิเคราะห์ได้ว่าในประเทศญี่ปุ่นได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาไว้ในกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาซึ่งแตกต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันเป็นข้อแตกต่างจากในประเทศฝรั่งเศส

สำหรับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขอื่น ๆ เกี่ยวกับการร้องขอค่าทดแทนนั้นผู้มีสิทธิ์ร้องขอค่าทดแทนให้แก่บุคคลที่ถูกจับกุมหรือคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญาและต่อมาได้รับการยกฟ้องโดยคำพิพากษาของศาลการพิจารณาคดีใหม่หรือการอุทธรณ์พิเศษตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นต้นหรือบุคคลที่ศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิดซึ่งได้รับโทษตามคำพิพากษาก่อนหน้านี้ไปแล้วหรือถูกจำคุกตามมาตรา 11 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญาหรือบุคคลที่ถูกจับกุมโดยหมายจับ(Arrest under a writ of commitment) ตามมาตรา 484

.ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น

การร้องขอค่าทดแทนตามกฎหมายฉบับนี้นอกจากบุคคลที่ถูกจับกุมหรือถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญาในกรณีต่างๆจะมีสิทธิ์ร้องขอด้วยตนเองแล้วยังมีการกำหนดให้สิทธิ์ร้องขอตกแก่ทายาทในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญานั้นถึงแก่ความตายทั้งยังไม่สามารถมอบอำนาจเป็นหนังสือให้บุคคลอื่นยื่นขอรับค่าทดแทนในฐานะตัวแทนได้ด้วยซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของบุคคลที่ถูกจับกุมหรือถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญา อย่างเต็มที่ในขณะที่กฎหมายประเทศฝรั่งเศสนั้นไม่ได้กล่าวถึงกรณีเช่นนี้ไว้

นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนทั้งหมดหรือบางส่วนได้ในกรณีที่เห็นว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าวถูกฟ้องถูกจับถูกกักขังหรือถูกศาลพิพากษาลงโทษก็ให้การเท็จในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาหรือเพราะปลอมแปลงพยานหลักฐานอื่นๆ

และกรณีและผู้ร้องขอถูกดำเนินคดีอาญาหลายคดีความพร้อมกันและศาลมีคำพิพากษายกฟ้องในคดีหนึ่งแต่ ในคดีที่เหลือนั้นศาลมีคำพิพากษาลงโทษ

ส่วนองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและออกทำนิตยการจ่ายค่าทดแทนนี้ให้แก่ศาลซึ่งมีอำนาจวินิจฉัยให้จ่ายค่าทดแทนได้โดยมีการจำกัดจำนวนเงินที่จะจ่ายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตามประเภทของโทษที่บุคคลนั้นได้รับทั้งนี้คำวินิจฉัยให้จ่ายค่าทดแทนของประธานศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้อาจอุทธรณ์ได้ทันที

มีข้อน่าสังเกตว่ากฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาของญี่ปุ่นนี้ไม่ได้มีบทบัญญัติในมาตราใดที่บัญญัติให้อำนาจศาลในการพิจารณาและออกคำวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนไว้โดยตรงแต่อาจอนุมานได้จากบทบัญญัติโดยรวมของกฎหมายฉบับดังกล่าว

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศไทย

ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในเรื่องการช่วยเหลือเยียวยา เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 ที่บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ทั้งนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มีการยอมรับว่ารัฐมีโอกากระทำความผิดพลาดในการดำเนินคดีอาญาได้ ซึ่งรัฐจะต้องรับผิดชอบต่อผู้บริสุทธิ์ทั้งเป็นการควบคุมรัฐให้มีความระมัดระวังในการดำเนินคดีอาญา แต่การเข้ามารับผิดชอบของรัฐไม่อาจถือว่ารัฐเป็นผู้กระทำละเมิดต่อผู้ที่ต้องตกเป็นจำเลย แต่เป็นเรื่องที่รัฐเข้ารับผิดชอบในการกระทำที่เกิดขึ้นของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นเพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาขึ้นและประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่ข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4.1 เหตุแห่งการให้ความช่วยเหลือ

4.1.1 ความยากจนของประชาชนที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรมเนื่องจากกระบวนการดำเนินคดีนั้น ค่าความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาและเกิดค่าใช้จ่ายเพื่อต่อสู้คดีหากมีการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นก็ยากที่ผู้เสียหายจะฟ้องร้องให้จำเลยชดใช้ค่าตอบแทน และกรณีของจำเลยระหว่างการพิจารณาคดีปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ก็เป็นเรื่องยากที่จะฟ้องร้องรัฐในกรณีของจำเลยที่ตกเป็นจำเลยและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่มีฐานะยากจน

4.1.2 ประชาชนผู้เสียหายจากอาชญากรรม และจากกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามหลักสิทธิมนุษยชนหรือละเลยต่อผู้เสียหายซึ่งประชาชนผู้เสียหายเหล่านี้ต้องสูญเสียอิสรภาพในชีวิตร่างกายเกิดความพิการหรือสูญเสียชีวิต สร้างความเสียหายต่อสิทธิประโยชน์ที่พึงมีพึงได้

4.1.3 กระบวนการยุติธรรม ขาดศักยภาพในการพัฒนาทางเลือกความยุติธรรมให้กับประชาชน กล่าวคือ แนวคิดดั้งเดิมความยุติธรรมเป็นสิ่งที่รัฐหยิบยื่นให้ประชาชนจากกระบวนการพิจารณาคดีเท่านั้น ส่งผลให้ประชาชนต้องสูญเสียโอกาสต่างๆ มากมาย สิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่าย สูญเสียอิสรภาพ

4.2 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

ในประเทศไทยมีการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาอยู่สองแนวทางด้วยกันคือ การเยียวยาความเสียหายโดยรัฐ และการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาล ดังนี้

แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

แต่เดิมนั้นสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐตามกฎหมายไทยนั้นได้ถูกรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540¹ และเพื่อให้สิทธิที่ถูกรับรองดังกล่าว มีผลใช้บังคับในทางปฏิบัติ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทน

¹โปรดดูรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 245 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลอื่นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

ผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ในการที่รัฐจะเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญา นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติกฎหมายอื่นๆ ที่ได้วางแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ด้วย

แม้ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่สิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าวนี้ยังคงได้รับการรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในหมวด 3 มาตรา 25 วรรคสี่ “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไม่ใช่เรื่องของมนุษยธรรม แต่เป็นเรื่องของสิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ ผู้เสียหายจากอาชญากรรมโดยทั่วไปถือเป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามปกติธรรมดา แต่ถูกผู้อื่นซึ่งล่วงละเมิดต่อกฎหมายอาญามาก่อความเสียหายให้ดังนั้นผู้กระทำความผิดทางอาญานอกจากพึงได้รับโทษทางอาญาอันเป็นมาตรการตอบโต้ทางสังคมแล้วยังมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนนั้น ในทางปฏิบัติอาจไม่ใช่เรื่องง่าย จึงจำเป็นต้องมีมาตรการเสริม โดยรัฐให้ผู้เสียหายได้รับการบรรเทาความเสียหายนั้น

นอกเหนือจากที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้ก่ออาชญากรรม โดยไม่ต้องแบกรับภาระการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งต่างหากดังกล่าวแล้ว รัฐเองก็ควรมิบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเสียหายของผู้เสียหายดังกล่าว

แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มีเงื่อนไขและวิธีการดังนี้

1) เงื่อนไขในการขอรับค่าตอบแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา

(1) ผู้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาหมายความว่า เป็นบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น²

(2) ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้ซึ่งได้แก่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิดลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276-287 ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ตาม

²โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่2) พ.ศ.2559) มาตรา 3

มาตรา 288-308 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน มาตรา 224, 238 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพหรือชื่อเสียง มาตรา 309-013 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน มาตรา 336 – 340 ทวิ, 365

2) บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

(1) ผู้เสียหายหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าตอบแทน

โดยหลัก คือให้ผู้เสียหายในคดีอาญาตามเงื่อนไขที่กล่าวมาแล้วเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนแต่หากผู้เสียหายในคดีอาญานั้นถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้ขอรับค่าตอบแทนกฎหมายก็ให้สิทธิแก่ทายาทของบุคคลนั้นเป็นผู้ยื่นคำขอได้

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย

บุคคลผู้ซึ่งมีสิทธิยื่นคำขอตามข้อนี้ จะต้องเป็นกรณีดังนี้

2.1) ผู้แทน โดยชอบธรรม กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้เยาว์

2.2) ผู้อนุบาล กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ

2.3) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือกรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมิเหตุจำเป็น ในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) เจ็บป่วยจนไม่สามารถมายื่นคำขอด้วยตนเองได้

(ข) เป็นคนสูงอายุหรือเป็นบุคคลทุพพลภาพไม่สะดวกในการเดินทาง

(ค) เดินทางไปต่างประเทศโดยมีกิจธุระจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่อาจมายื่นคำขอได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด

3) วิธีการยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

บุคคลผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ตั้งได้กล่าวมาแล้วสามารถยื่นคำขอต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด⁴

³โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่2) พ.ศ.2559) มาตรา 22

⁴โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่2) พ.ศ.2559)มาตรา 23 และระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอและวิธีพิจารณาค่าตอบแทนค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 5

4) การพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

กฎหมายกำหนดให้การพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นดุลยพินิจของคณะกรรมการพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาว่าจะให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งในการที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นด้วย⁵

คณะกรรมการพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณานุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรี มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณาและปฏิบัติการอื่นใดเพื่อบรรลุดุฎประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้อาจขอความร่วมมือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรี เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้คือ ช่วยดำเนินการในการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ยื่นคำขอ สอบปากคำผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆ ตามที่ขอ และอาจมีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา⁶

คณะกรรมการอาจพิจารณาให้รัฐจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ในรายการดังต่อไปนี้⁷
กรณีบาดเจ็บ

- (1) ค่ารักษาพยาบาล เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 40,000 บาท
- (2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายและจิตใจไม่เกิน 20,000 บาท

⁵โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559) มาตรา 18 วรรคท้าย

⁶พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 มาตรา 8 ประกอบมาตรา 26

⁷กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2546

(3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกิจการงาน ระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี

(4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ไม่เกิน 50,000 บาท
กรณีเสียชีวิต

(1) ค่าตอบแทนตั้งแต่ 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท

(2) ค่าจัดการงานศพ 20,000 บาท

(3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดูไม่เกิน 40,000 บาท

(4) ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ไม่เกิน 40,000 บาท

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้มีคำวินิจฉัยออกมาเป็นประการใดแล้ว หากผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ก็มีสิทธิอุทธรณ์โดยยื่นเรื่องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ หรือยื่นต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือต่อศาลจังหวัดที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเพื่อส่งให้แก่ศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด⁸

พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดด้วยว่าการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิ หรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้รับตามกฎหมายอื่น จึงถือเป็นมาตรการส่วนหนึ่งที่รัฐจัดให้เพื่อคุ้มครองดูแลและให้ประโยชน์แก่ประชาชนโดยเฉพาะอันเป็นการที่แสดงถึงการพัฒนามาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

4.3 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา

การที่บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยที่ตนมิได้กระทำความผิดย่อมเปรียบเสมือนการที่บุคคลนั้นถูกล่วงละเมิดโดยรัฐ เพราะถึงแม้จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด แต่สิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวก็ถูกกระทบกระเทือนไปแล้ว

⁸พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 มาตรา 25

สิทธิในการได้รับการเยียวยาของจำเลยในคดีอาญานั้นได้ถูกรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 246 และเพื่อเป็นการรองรับสิทธิดังกล่าว จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

ดังนั้น เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Miscarriage of Justice) ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีดังกล่าว รัฐจึงต้องแสวงหาแนวทางเพื่อเยียวยาความเสียหายที่บุคคลนั้นได้รับให้กลับคืนมาได้ใกล้เคียงกับฐานะเดิมมากที่สุด ซึ่งสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรัฐและการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาล ดังนี้

4.3.1 การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ได้กำหนดเงื่อนไขและวิธีการขอรับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาไว้

วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้คือ บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นย่อมถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแม้จะมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยการใช้สิทธิทางศาล ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ได้ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในคดีนั้นกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นมูลฐานให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นเป็นส่วนตัวอาจต้องรับผิดชอบตามกฎหมายทั้งทางอาญาและทางวินัยก็ตาม แต่ในขณะที่เดียวกันบุคคลดังกล่าว ก็ยังคงเป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายต่อไปโดยอาจไม่ได้รับการเยียวยา และแม้ว่ามีสิทธิที่จะฟ้องร้องให้หน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดก็ไม่แน่นอนว่าจะได้รับการชดเชยตามความเป็นจริงหรือไม่เพียงใด ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีระบบให้รัฐจัดให้มีกองทุนชดเชยค่าทดแทนให้แก่จำเลยในกรณีดังกล่าว โดยตรงนอกจากจะเป็นอันสอดคล้องต่อหลักมาตรฐานสากลของนานาอารยประเทศและเป็นการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นมาตรการย้อนกลับมาเตือนจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลมากขึ้นอีกด้วย

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ได้กำหนดเงื่อนไขและวิธีการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาไว้ดังนี้

- 1) เงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

ในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา โดยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวจำเลยไว้ดังนี้⁹

(1) จำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างเป็นบุคคลที่มีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลได้ โดยอำนาจฟ้องคดีของบุคคลทั้งสองฝ่ายต่างเป็นอิสระต่อกัน อย่างไรก็ตาม จำเลยที่จะร้องขอค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น ส่วนกรณีที่จำเลยถูกดำเนินคดีโดยราษฎรจะไม่เข้าตามเงื่อนไขข้อนี้ เนื่องจากพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ต่อเมื่อได้มีการสอบสวนคดีนั้นมาก่อน ซึ่งการสอบสวนคดีเช่นนี้ต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐจึงต้องแสดงความรับผิดชอบต่อกระบวนการอันผิดพลาดของรัฐนั่นเอง

เงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น มีข้อน่าพิจารณา ในประเด็นแรกว่าหากผู้เสียหายเป็นผู้เริ่มต้นดำเนินคดี และต่อมาพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีเดียวกันนั้น จะถือว่าจำเลยนั้นถูกดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการตามเงื่อนไขข้อนี้ด้วยหรือไม่ และในประเด็นต่อมาคือการจำกัดเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวจำเลยเฉพาะจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นการเหมาะสมหรือไม่เพียงใด

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี

นอกจากต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการแล้ว จำเลยนั้นยังต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีด้วย

คำว่า “ขัง” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (22) หมายความว่าถึงการกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล ซึ่งในกรณีนี้จำเลยจะต้องถูกคุมขังจริงโดยหมายศาลเท่านั้น จึงมีสิทธิขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ เพราะการถูกคุมขังเป็นการกระทบต่อสิทธิ

⁹พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 มาตรา 20

เสรีภาพของบุคคล หากต่อมามีการพิจารณาคดีถึงที่สุดแล้วศาลพิพากษาว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ก็ควรได้รับการเยียวยาจากการที่ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น

โดยในประเด็นดังกล่าวนี้ ศาลอุทธรณ์ได้เคยมีคำวินิจฉัยไว้ชัดเจนว่า ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาพ.ศ.2544 มาตรา 3 นิยามคำว่าจำเลย หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา และตามมาตรา 20 บัญญัติว่า จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี ดังนั้น ผู้ที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีตามบทบัญญัติดังกล่าว หมายถึงผู้ที่ถูกคุมขังในฐานะจำเลยเท่านั้น การที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนจึงเป็นเพียงผู้ต้องหา ยังไม่อยู่ในฐานะจำเลยตามกฎหมายที่จะมีสิทธิได้รับค่าทดแทน

เมื่อพิจารณาถึงสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับการสันนิษฐานว่าไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ดังนั้น การถูกควบคุมตัวโดยรัฐแม้จะเป็นในชั้นสอบสวนก็ตามย่อมเป็นการสูญเสียเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียงและทรัพย์สินแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ แม้จะมีข้อโต้แย้งว่า การตั้งข้อหาในชั้นสอบสวนและคุมตัวไว้ในระหว่างสอบสวนนั้นถือเป็นอำนาจโดยชอบของพนักงานสอบสวนในการใช้อำนาจเพื่อที่จะกระทำการสอบสวน การที่พระราชบัญญัตินี้ไม่ครอบคลุมไปถึงจึงมีความเหมาะสมแล้วก็ตาม แต่ก็มีข้อเสนอแนะว่านอกจากที่รัฐจะต้องเยียวยาในส่วนของการถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลแล้ว ยังสมควรเยียวยาความเสียหายที่บุคคลนั้นต้องได้รับในระหว่างการถูกควบคุมตัวในระหว่างทำการสอบสวนด้วย

(3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ จำเลยต้องมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดโดยแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณีคือ

3.1) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างการดำเนินคดี

3.2) ปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

คำว่า “คดีถึงที่สุด”¹⁰ หมายความว่า คดีนั้นเป็นอันเสร็จสิ้นลงและไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้นได้อีกต่อไปโดยการขอให้ทบทวนแก้ไข คดีที่มีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในรูปแบบ (Formelle Rechtskraft)

นอกจากนี้กรณีที่มีจำเลยหลายคนแล้วจำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้โดยต้องเป็นกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ซึ่งต้องเป็นเหตุในลักษณะคดี ซึ่งเป็นเหตุที่เกี่ยวกับลักษณะการกระทำความผิดที่มีผลถึงผู้กระทำทุกคน

1) บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

(1) จำเลยหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่จำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย

โดยหลักคือให้จำเลยซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาตามเงื่อนไขที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แต่หากจำเลยในคดีอาญานั้นถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้ขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย กฎหมายก็ให้สิทธิแก่ทายาทของบุคคลนั้นเป็นผู้ยื่นคำขอได้¹¹

ทายาทที่มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแทนจำเลยในกรณีนี้ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

ผู้สืบสันดาน

(ก) ผู้บุพการี

(ข) คู่สมรส

(ค) บุคคลใดๆ ซึ่งให้อุปการะ หรืออยู่ในอุปการะของจำเลย

ทั้งนี้บุคคลซึ่งเป็นทายาทของจำเลยดังกล่าวจะต้องเป็นทายาทที่ได้รับความเสียหายด้วย

¹⁰ คณิศ ฅ นกร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2546), น, 419-420.

¹¹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 มาตรา 20 วรรคสอง

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากจำเลย

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอแทนตามข้อนี้ จะต้องเป็นกรณีดังต่อไปนี้

(2.1) ผู้แทนโดยชอบธรรม กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้เยาว์

(2.2) ผู้อนุบาลกรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ

(2.3) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือกรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมิเหตุจำเป็น ในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) เจ็บป่วยจนไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้

(ข) เป็นคนสูงอายุหรือเป็นบุคคลทุพพลภาพไม่สะดวกในการเดินทาง

(ค) เดินทางไปต่างประเทศโดยมีกิจธุระจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่อาจมายื่นคำขอได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี

(ง) เหตุจำเป็นอย่างอื่นที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นชอบกำหนดเป็นรายกรณี

ในส่วนนี้เห็นว่านอกจากตัวจำเลยแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้สิทธิการร้องขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจากรัฐตกแก่ทายาทหรือให้มีการแต่งตั้งให้ผู้อื่นกระทำการแทนได้ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอย่างเต็มที่

(3) วิธีการยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

สามารถยื่นคำขอต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี

(4) การพิจารณาค่าขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

การพิจารณาค่าขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญากำหนดให้เป็นดุลยพินิจของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาว่าจะกำหนดให้จำเลยได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายหรือไม่เพียงใด โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือดร้อนและ โอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย¹²

คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาอาจพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยดังนี้

- (1) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังวันละ 500 บาท
- (2) ค่ารักษาพยาบาล เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 40,000 บาท
- (3) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 50,000 บาท
- (4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ ในระหว่างการถูกดำเนินคดี ให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ

ตำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกรงาน นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกรงานตามปกติ

- (5) ค่าทนายความ จ่ายตามจริงตามที่กฎกระทรวงกำหนดกรณีเสียชีวิต

- (1) ค่าตอบแทนกรณีถึงแก่ความตาย จำนวน 100,000 บาท
- (2) ค่าจัดการศพ จำนวน 20,000 บาท
- (3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ไม่เกิน 40,000 บาท
- (4) ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ไม่เกิน 40,000 บาท

4.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศและ

¹²พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 มาตรา 21 วรรคสาม

สัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ดังนี้

1. ประเด็นการแยกพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยออกจากกันเป็นกฎหมายคนละฉบับ ตามที่ได้กล่าวถึงแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาทั้งในเรื่องหลักการแนวคิดพื้นฐาน แนวทางการเยียวยาความเสียหายที่ปรากฏในกฎหมายของต่างประเทศ และแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ตามกฎหมายไทย ไปข้างต้นนั้น พบว่า มีลักษณะการเยียวยาสองรูปแบบ คือ

1.1 การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ มีอยู่สองลักษณะ คือ การเยียวยาในลักษณะที่เป็นการสงเคราะห์จากรัฐ และการเยียวยาในลักษณะที่เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

1.2 การเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาล ซึ่งผู้เสียหายและจำเลยสามารถใช้สิทธิฟ้องต่อศาลเพื่อให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตน โดยอาศัยหลักกฎหมายแพ่งในเรื่องละเมิด

นอกจากนี้เมื่อศึกษากระบวนการเยียวยาและชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาจากกฎหมายต่างประเทศแล้วอาจสรุปได้ว่ามีรูปแบบใหญ่ๆ คือ

1) ระบบ Damagesเป็นการแยกการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งและทางอาญาออกจากกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น ประเทศไทย

2) ระบบ Restitutionถือว่าการชดใช้ค่าเสียหายเป็นสิทธิทางแพ่งแต่ก็ดำเนินการด้วยคำพิพากษาของศาลอาญา ระบบนี้เป็นระบบที่ใช้แพร่หลายที่สุด พบได้ในประเทศ ฝรั่งเศส

3) ระบบ Restitutionผสมผสานระหว่างสิทธิทางแพ่งและทางอาญา การชดใช้ในรูปแบบนี้จะมีลักษณะของการลงโทษแพ่งอยู่ด้วย ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

4) ระบบ Compensationมีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและดำเนินการโดยศาลอาญาแต่มีแหล่งเงินสนับสนุนโดยรัฐ

5) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นกลางและมีกระบวนการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษ อันเป็นการจ่ายค่าทดแทนโดยรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ อังกฤษ ญี่ปุ่น เป็นต้น¹³

จากการศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยของประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาและสัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน รองคณบดี คณะนิติศาสตร์ปริดิพนมยงค์ จะเห็นได้ว่า การที่ประเทศไทยได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาไว้ แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องการบังคับใช้ ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาดังนี้

ปัญหาเรื่องพื้นฐานแนวคิดในการเยียวยา เกี่ยวกับลักษณะของการเยียวยาต่อผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 หมายความว่า แนวความคิดการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และการเยียวยาความเสียหายให้แก่จำเลย ที่บัญญัติไว้รวมกันในกฎหมายฉบับเดียว และเป็นแนวความคิดในเรื่องของเยียวยาในลักษณะการสงเคราะห์จากรัฐนั้น จะเหมาะสมหรือไม่เพียงไร เนื่องจากการศึกษาในบทข้างต้นจะพบว่า แนวความคิดในการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือการเยียวยาในลักษณะที่เป็นการสงเคราะห์ และการเยียวยาในลักษณะที่เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน กล่าวคือ

แนวความคิดการเยียวยาในลักษณะของการสงเคราะห์จากรัฐนั้น ถือเป็นการเยียวยาในเชิงสัญลักษณ์ โดยในกรณีของการเยียวยาผู้เสียหายนั้น เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพในชีวิตและร่างกายให้กับประชาชนในรัฐในทำนองรัฐสวัสดิการ (Social Welfare) ดังนั้นเมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้นทำให้ประชาชนในรัฐต้องได้รับความเสียหาย ถือว่ารัฐประสบความล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม รัฐจึงมีข้อผูกมัดที่จะช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายในเบื้องต้นแก่ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และในส่วนของจำเลยนั้น การเยียวยาโดยการสงเคราะห์จากรัฐนั้นเป็นแต่เพียงการชดใช้ในเชิงสัญลักษณ์ว่ารัฐยอมรับในความผิดพลาดของตน

¹³จิววัฒน์ จงสงวนดี, ข้อมูลเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กลุ่มกฎหมายที่สิบสอง, น.

และเป็นการช่วยเหลือทางมนุษยธรรม ซึ่งการชดใช้ในแบบนี้ไม่ได้คำนึงถึงจำนวนเงินเป็นสำคัญ โดยเป็นระบบที่ส่งเสริมให้รัฐต้องตระหนักว่าต้องลดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (Miscarriage of Justice) และไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องการเยียวยาด้วยตัวเงินแต่เพียงอย่างเดียว

สำหรับแนวความคิดการเยียวยาในลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยรัฐนั้น ในกรณีของผู้เสียหายนั้น ถือว่า รับผิดชอบผู้ผิดพลาดในการคุ้มครองประชาชนในรัฐมีความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย ดังนั้นเมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้นทำให้ประชาชนต้องได้รับความเสียหาย แม้เขาจะมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำความผิดโดยตรงจากการใช้สิทธิในทางศาลแล้วก็ตามแต่ในหลายกรณีกลับพบว่า ไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อให้มาชดใช้ค่าเสียหายได้ หรือในกรณีที่จับกุมได้ผู้กระทำความผิดก็มีฐานะยากจนไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายได้ดังนั้น รัฐจึงไม่ควรรับผิดชอบเยียวยาเพียงการสงเคราะห์ให้กับผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังคงรับผิดชอบไปถึงขนาดการเยียวยาเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถกลับคืนสู่ฐานะเดิมของตนได้ ส่วนในกรณีของจำเลยนั้น กรณีย่อมเห็นได้ชัดเจนว่า เป็นความผิดพลาดของรัฐโดยตรง จากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามารับผิดชอบต่อชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับจำเลย หรืออาจกล่าวได้ว่าการเยียวยาจำเลยในคดีอาญาในลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนี้ เป็นแนวคิดในเรื่องละเมิดทางแพ่งซึ่งต้องมีการเยียวยาชดใช้ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และเป็นการชดเชยวิถีชีวิตที่ต้องเสียไป (Repair Spoiled Lives) จากการถูกจำคุกในระหว่างการพิจารณาคดี

จากแนวคิดทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดข้อพิจารณาว่าการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญานั้นควรมีแนวความคิดเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และจากคำถามดังกล่าวจึงนำมาสู่ปัญหาที่สืบเนื่องประการต่อมาในเรื่องกรอบดุลยพินิจของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าในกรณีใดที่รัฐสมควรเยียวยา และกรณีที่ต้องมีการเยียวยาแล้ว การกำหนดค่าตอบแทนดังกล่าวมีความชัดเจนเหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงมากน้อยเพียงใด

2. การขาดแคลนเจ้าหน้าที่และความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในแต่ละหน่วยงาน เนื่องจากระบบคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีจำนวนบุคลากรน้อย แต่มีบทบาทภารกิจที่ต้องดูแลประชาชนผู้เสียหาย และจำเลยทั่วประเทศ ซึ่งพนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในแต่ละ

จังหวัดมีบุคคลากรเพียง 1 คน ต่อ 1 จังหวัดทำให้การดูแลช่วยเหลือประชาชนเป็นไปด้วยความลำบากและไม่ทั่วถึง และการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ของประเทศไทยยังเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำไม่มีการแลกเปลี่ยนประสานงานกัน การแสวงหาข้อมูลไม่สามารถทำได้โดยลำพังผู้เสียหายเลยจำเลยจำเป็นต้องอาศัยอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานมาใช้ประกอบการพิจารณากรณีผู้เสียหายซึ่งที่ผ่านมาผู้บริหารพยายามทำความร่วมมือเท่าที่จะประสานได้แต่ก็ยังไม่สามารถรองรับประชาชนผู้เสียหายและจำเลยที่มาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานได้และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ประสานงานกับชุมชน ผู้นำ ฝ่ายปกครอง ด้วยการขอความร่วมมือและความคุ้นเคย ซึ่งไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายให้ฝ่ายปกครองเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยตรงที่ผ่านมาจึงยังไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร

3. ประเด็นเรื่องฐานความผิดในการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทน ผลจากการศึกษา พบว่าการให้ความช่วยเหลือเหยื่อของต่างประเทศนั้นซึ่งรัฐเป็นผู้จ่ายเงินทดแทนทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรมมีบทบัญญัติที่รัฐจะดำเนินการชดใช้ค่าเสียหายให้เฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในความผิดต่อชีวิตและร่างกายและรัฐจะไม่ชดใช้ค่าเสียหายในความผิดต่อทรัพย์สิน เพราะการชดใช้ค่าเสียหายในความผิดต่อทรัพย์สินกระทำได้ยาก อาจมีการฉ้อโกงได้ง่ายและการเรียกร้องค่าเสียหายจะทำได้ต่อเมื่อเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นซึ่งรัฐจะชดใช้ค่าเสียหายให้ เช่น กฎหมายการชดเชยค่าเสียหายในคดีอาญาของแต่ละมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์การชดเชยค่าเสียหายมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือผู้เสียหายที่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายจะประกอบไปด้วยบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บ ผู้ปกครอง คู่สมรส ญาติพี่น้องและเด็ก และลักษณะคดีที่ควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายคดีที่เกี่ยวกับรถจักรยานยนต์ คดีที่เด็กถูกล่วงละเมิดทางเพศ คดีฆาตกรรมและคดีถูกล่วงละเมิดโดยคู่สมรส นอกจากนี้ประเทศอเมริกายังได้มีการกำหนดเงื่อนไขในการชดเชยค่าเสียหายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของค่าชดเชยที่มีการกำหนดอัตราสำหรับการช่วยเหลือผู้เสียหายในอัตราที่สูงสุดเอาไว้และยังมีการให้เงินทุนช่วยเหลือฉุกเฉิน และการกำหนดระยะเวลาในการยื่นขอรับการช่วยเหลือและหากเกิดกรณีที่ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกรรมการก็สามารถที่จะยื่นอุทธรณ์ขอค่าเสียหายได้และการชดเชยค่าเสียหายประกอบด้วยค่ารักษาพยาบาล การให้คำปรึกษาทางสุขภาพ ค่าสูญเสียรายได้ ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพ

ค่าจัดการงานศพ ค่าบริการแทนที่ แต่ก็เป็นการให้การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาภายใต้กรอบของกฎหมายที่ได้กำหนดไว้

ในส่วนของคณะกรรมการซึ่งพิจารณาให้ค่าตอบแทนหรือค่าเสียหาย ตามกฎหมายดังกล่าวนี้มีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจอย่างจำกัด เช่น กฎหมายอังกฤษ มีอำนาจใช้ดุลยพินิจพอประมาณ เช่น กฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนีย หรือ มีอำนาจใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวาง เช่น กฎหมายรัฐนิวยอร์ก ในการพิจารณาว่าผู้เสียหายเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในอาชญากรรมนั้นด้วยหรือไม่ และควรได้รับค่าเสียหายเท่าใดและการได้รับบาดเจ็บเล็กน้อยจะไม่ได้รับค่าเสียหาย

นอกจากนี้กฎหมายบางรัฐของต่างประเทศนั้นกำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหายเฉพาะผู้ที่มีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเท่านั้น และก็มีได้กำหนดเงื่อนไขและกำหนดอัตราสูงสุดของความเสียหายที่รัฐจะชดใช้ให้กับผู้เสียหาย เช่น ไม่เกินสองล้านบาท และ บางรัฐก็มีได้กำหนดไว้

และกฎหมายบางประเทศไม่จ่ายค่าตอบแทนในกรณีความผิดเกี่ยวกับจราจร เนื่องจากมีกฎหมายเรื่องประกันภัยและคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถดูแลแยกต่างหากทำให้มีการจ่ายค่าทดแทนซ้ำซ้อนกัน

4. ประเด็นเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำขอ ระยะเวลาในการยื่นคำขอตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ภายในกำหนด 1 ปี ซึ่งฐานความผิดและความยากง่ายในแต่ละคดีมีความยากง่ายต่างกันในเรื่องการค้นหายานหลักฐานเพื่อที่จะนำมาประกอบการพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ทำให้อาจเกิดความผิดพลาดในการพิจารณาคำขอ ดังเช่น กรณีจำเลยในประเทศญี่ปุ่นยกเว้นให้ทนายทนายของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาร้องขอค่าทดแทนได้ในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญานั้นถึงแก่ความตาย¹⁴ โดยทนายจะต้องใช้สิทธิในการร้องขอภายใน 3 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์¹⁵

และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้ข้อมูลว่าการค้นหายานหลักฐานในหลายกรณีต้องรอผลคดีจาก ตำรวจ อัยการ ศาล เช่นการฆาตกรรมที่มีความสลับซับซ้อนการขอเอกสารที่มีจำนวนมากและยุ่งยากในการขอเช่น เอกสารการขอพิสูจน์ ดีเอ็นเอ

¹⁴ The Criminal Compensation Law, Art. 2

¹⁵ The Criminal Compensation Law, Art. 7

สำนวนการสอบสวนของตำรวจต้องใช้เวลา ซึ่งกรณีของจำเลยต้องรอคำพิพากษาจากศาลซึ่งใช้ระยะเวลายาวนานเช่นกัน การพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจึงต้องใช้ระยะเวลายาวนาน

5. การจัดตั้งกองทุนทดแทนแก่ผู้เสียหาย สำหรับแหล่งเงินทุนหรือกองทุนที่จะใช้ในการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้น เมื่อผู้เสียหายใช้สิทธิของตนขอให้รัฐทำการจ่ายค่าทดแทนดังกล่าวแล้ว รัฐโดยเฉพาะประเทศที่ยังไม่เป็นรัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบหรือประเทศที่กำลังพัฒนาจะต้องเผชิญปัญหาว่ารัฐจะเอาเงินทุนจากที่ไหนมาทำการทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วแหล่งเงินทุนมาจากการจัดสรรงบประมาณประจำปีของรัฐบาลโดยตรง และอีกส่วนมาจากรัฐจัดตั้งกองทุนทดแทน (Compensation Fund) ขึ้นจากเงินค่าปรับหรือแหล่งเงินได้อื่น เช่น จากภาษีที่จัดเก็บโดยทั่วไปและการหาเงินทดแทนส่วนหนึ่งอาจทำในลักษณะเก็บสะสมโดยเจ้าหน้าที่จากรายได้ของผู้กระทำผิดและจ่ายให้แก่ผู้เสียหายต่อไป

จากการสัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีธนกร สदानานนท์ ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2561 กล่าวว่า การจัดตั้งกองทุนของประเทศไทยยังไม่เกิดขึ้น และในอนาคตอาจใช้หลักการเดียวกันกับกระทรวงสาธารณสุขที่จัดเก็บภาษีเหล้าหรือมาเข้ากองทุน ส่งเสริมสุขภาพ และในการจัดตั้งกองทุนทดแทนของไทยนั้น โดยการทำจำเลยหรือผู้ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำมีการฝึกอาชีพทำงานฝีมือมาเพื่อจัดจำหน่ายและนำเก็บสะสมเพื่อไว้ให้จำเลยหรือผู้ต้องขังไว้เป็นทุนเมื่อออกจากเรือนจำแล้วนั้น อาจนำเงินหรือรายได้ส่วนนี้มาจัดสรรเพื่อเข้ากองทุนทดแทนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายอีกทางหนึ่ง และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในการดำเนินการจ่ายเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาแล้วพบว่าปัญหาจากการที่ไม่มีกองทุนและงบประมาณจากรัฐจัดสรรเพียงทางเดียวไม่สามารถเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยได้อย่างรวดเร็วตามมาตรฐานสากลได้ เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอและมีความล่าช้าในการเบิกจ่าย

6. ประเด็นการรับรู้สิทธิของประชาชน การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในต่างประเทศนั้นปัญหาหลายประการที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายทดแทนและความเสียหายให้แก่ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม คือมีการเรียกค่าเสียหายด้วยวิธีนอกล หรือเรียกเงินเกินส่วน หรือ เรียก

ค่าเสียหาย หลังจากที่บริษัทประกันภัยจ่ายค่าเสียหายให้แล้ว เป็นต้น ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิของตนในการขอความช่วยเหลือตามกฎหมายเพราะไม่ทราบบทบัญญัติของกฎหมาย แม้แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทราบกฎหมายนี้เป็นส่วนน้อยละเจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้แจ้งให้ผู้เสียหายทราบหรือแม้แต่โรงพยาบาลอัยการหรือศาลรวมถึงการทำงานตามระบบราชการมีการทำงานที่ล่าช้า ทำให้มีผู้สนใจยื่นคำร้องขอรับเงินทดแทนน้อยรายและมีการพิจารณาใช้ค่าเสียหายบางกรณีผิดพลาดและไม่ยุติธรรมหรือปฏิบัติผิดกฎหมายและยังรวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลซึ่งอาศัยหลักฐานจากโรงพยาบาลมักสูงกว่าความเป็นจริง

ในประเทศไทยความรู้และความยากจนยังเป็นอุปสรรคต่อการได้รับการช่วยเหลือประชาชนผู้เสียหายจากอาชญากรรม และจากกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามหลักสิทธิมนุษยชนหรือละเลยต่อผู้เสียหายซึ่งประชาชนผู้เสียหายเหล่านี้ต้องสูญเสียอิสรภาพในชีวิตร่างกายเกิดความพิการหรือสูญเสียชีวิต สร้างความเสียหายต่อสิทธิประโยชน์ที่พึงมีพึงได้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติการเกิดอาชญากรรมมากขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาและมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยกระบวนการยุติธรรมนั้นต้องมีระบบ (System) รูปแบบ (form of Justice) และกลไก (Mechanism) ทางกฎหมายที่บริสุทธิ์ยุติธรรม มีมาตรฐานการดำเนินกระบวนการที่มีความเป็นภาวะวิสัย มีความเป็นเสรีนิยม เป็นประชาธิปไตย โปร่งใส สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยปกติในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะมีหน่วยงานของรัฐที่ต้องบังคับใช้กฎหมายอาญา เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมทำงานเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ตั้งแต่ในชั้นสืบสวน สอบสวน พิจารณาพิพากษา ตลอดจนชั้นบังคับโทษย่อมเกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

อารยประเทศทั้งหลายในโลกล้วนแต่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทยก็พบว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้ดำเนินตามครรลองแห่งยุคสมัยมาเป็นเวลานานโดยในบางครั้งอาจพบว่าหลักการบางประการยังคงไม่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับนานาอารยประเทศแต่ก็พยายามตัดพวนหลักฐานที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์และหาพยานหลักฐานเอาโทษแก่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาทำให้บุคคลบางคนต้องตกเป็นจำเลยในคดีด้วยความผิดพลาด และมองข้ามความสำคัญของผู้เสียหายที่มีความสำคัญมากกว่าการเป็นพยานเอาผิดแก่จำเลยเท่านั้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มี

โอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดนอกจากนี้ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อให้ศาลบังคับให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากกรณีที่พนักงานอัยการอาจเรียกร้องแทนผู้เสียหายเฉพาะกรณีเรียกคืนทรัพย์สินและราคา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

สำหรับบุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี หากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดจำเลยก็มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนได้รับสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นกลับคืน ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246 และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องรองรับสิทธิดังกล่าว

เจตนารมณ์ของกฎหมาย มุ่งที่จะช่วยเหลือทางการเงินเฉพาะบุคคลที่ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายและจิตใจจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยที่บุคคลนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น รวมถึงจำเลยที่ถูกฟ้องในคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยนั้นไม่เป็นความผิด และขอบเขตของกฎหมาย คຸ້ມຄອງเฉพาะผู้เสียหายและจำเลยที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เท่านั้น

จากบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าว ถือเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพของเหยื่ออาชญากรรมในระดับหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะเห็นว่าเป็นการคุ้มครอง ชดเชย และช่วยเหลือโดยรัฐเท่านั้น ไม่รวมถึงการชดเชยโดยจำเลยหรือหน่วยงานอื่นๆ

จะเห็นได้ว่าในภาพรวมแล้วดูเหมือนว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในเรื่องสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับการชดเชยช่วยเหลือ แต่ในทางความเป็นจริงยังมีข้อจำกัดอยู่มากในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดในรายละเอียดการที่รัฐจะเข้าคุ้มครองปฏิบัติที่เหมาะสมและช่วยเหลือค่าตอบแทนที่จำเป็น รัฐจะดำเนินการด้วยวิธีการใด ในทิศทางใด ที่จะเป็นผู้มีหน้าที่ปฏิบัติอย่างไรบ้างอีกทั้งยังไม่มีการกำหนดเป็นที่แน่ชัดว่า “ค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร” นั้นใช้เกณฑ์อะไรเป็นเครื่องชี้วัด มีความจำเป็นและสำคัญมากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังไม่มี

การกำหนดว่ารัฐจะให้การช่วยเหลือเมื่อใดคือจะช่วยเหลือทันทีที่ได้รับผลกระทบ และหรือในคดีประเภทใดบ้าง คงปล่อยให้ความจริงในการชดเชยช่วยเหลือนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมนั่นเอง

สำหรับในส่วนของการที่จะพิสูจน์ได้ว่าเหยื่อนั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำ ความผิดนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องกำหนดขอบเขตให้แน่ชัดว่า การพิสูจน์นั้นควรทำในระดับใดของ ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเช่น ในชั้นตำรวจ อัยการ หรือศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ยัง ก้ำกึ่งอยู่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและฝ่ายใดจะเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง ซึ่งในบางคดี ผลสุดท้ายจากการพิจารณาพบว่าฐานะของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดนั้นกลับกัน เพราะ กระบวนการยุติธรรมของไทยใช้ “ระบบกล่าวหา” จึงเป็นการยากที่จะตัดสินในเบื้องต้นได้ว่าเหยื่อ นั้นเป็นเหยื่อที่แท้จริงหรือไม่และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังมี บทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของฝ่ายจำเลยในคดีอาญาซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมคือ มาตรา 237 มาตรา 239 มาตรา 240 มาตรา 241 มาตรา 242 มาตรา 243 มาตรา 247 ซึ่งจาก บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นอกจากจะคุ้มครองสิทธิของเหยื่อแล้วยังเป็น การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ด้วยเหมือนกัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะยกเลิกไปแล้วแต่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ปัจจุบันก็ยังคงหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยไว้ใน หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25 วรรคสี่ “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจาก การถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะ ได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งในประเด็นนี้เป็นส่วนหนึ่งที่มี ผลกระทบต่อการช่วยเหลือและชดเชยเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น เป็นการบัญญัติไว้ในภาพกว้างและเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของทั้งฝ่ายผู้เสียหายหรือเหยื่อ และฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ดังนั้นในการพิจารณาชดเชยช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมนั้นจะ มุ่งแต่จะให้ช่วยเหลืออย่างเดียวไม่ได้ แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามกระบวนการยุติธรรม ทุกขั้นตอน¹

¹ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทน ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาพ.ศ.2544, (กรุงเทพมหานคร:

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวทางการปฏิบัติของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ของประเทศไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา โดยศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายและวิธีปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งในประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาต่างก็ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยเหมือนกันโดยมีสาระสำคัญหลักคล้ายกัน เช่น การจ่ายค่าทดแทนเป็นตัวแทน ซึ่งเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ว่าเป็นรูปธรรม แต่รายละเอียดและที่มาซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในหลักเกณฑ์และวิธีการขอรับเงิน รวมถึงการกำหนดรูปแบบบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งในบางประเทศกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บางประเทศกำหนดโดยแยกเป็นกฎหมายต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนประเทศไทยนั้นแม้จะได้มีการบัญญัติกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ตามแต่ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ทั้งในแง่การช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ในลักษณะของการจ่ายเงินช่วยเหลือเบื้องต้นและการขาดเอกภาพของหน่วยงานเหมือนบทบัญญัติกฎหมายและวิธีดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล อีกทั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าตอบแทนผู้เสียหายและจำเลยตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ของประเทศไทยดังต่อไปนี้

1. ควรแยกกฎหมายออกเป็น 2 ฉบับ ต่างหากจากกัน ในส่วนของการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และจ่ายค่าทดแทนและค่าเสียหายของจำเลยที่ถูกจับกุมคุมขังระหว่างพิจารณา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วว่าหลักของการเยียวยาผู้เสียหายเมื่อผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมถือว่ารัฐมีส่วนล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม จึงมีข้อผูกมัดที่จะชดความเสียหายแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ดังนั้นแนวความคิดในการเยียวยาให้กับผู้เสียหายจึงเป็นกรณีของการเยียวยาแก่ผู้เสียหายในทุกกรณี เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า บุคคลที่เป็นผู้เสียหายได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะถูกลงโทษหรือไม่ หรือจะพบตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตามนอกจากนั้น รัฐยังต้องรับผิดชอบในการเยียวยาโดยไม่มีข้อจำกัดว่า ผู้เสียหายจะมีโอกาสได้รับการเยียวยาโดยทางอื่นด้วยหรือไม่

หลักของการเยียวยาผู้เสียหายโดยรัฐนั้น ไม่ได้หมายความว่ารัฐต้องเข้าไปเยียวยาแก่ผู้เสียหายในความผิดนั้นๆ อย่างเต็มความรับผิดชอบเหมือนเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะเดิมที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่เดิม แต่รัฐจะเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์ (Public Assistance Approach) มากกว่าที่จะใช้รูปแบบการชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย (State Reparation Approach) ซึ่งอาจเห็นได้ชัดจากการพิจารณาความช่วยเหลือทางการเงินของรัฐ ซึ่งรัฐจะจ่ายในรูปของเงินสงเคราะห์ (Ex Gratia Payment) และอาจมีการกำหนดถึงความรับผิดชอบของรัฐในการจ่ายเงินช่วยเหลือเฉพาะความผิดบางประเภท และรัฐอาจอ้างเหตุที่จะยกเว้นความรับผิดชอบในเงินจำนวนดังกล่าวได้หากผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดเช่นนั้นด้วย นอกจากนี้การสงเคราะห์ช่วยเหลือโดยรัฐนั้นควรต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายดังต่อไปนี้ด้วย

1) สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย (Compensation) รัฐจะเข้ามาช่วยเหลือทางการเงินเพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับฐานะก่อนที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

2) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ (Protection) ผู้เสียหายควรได้รับการคุ้มครองป้องกันมิให้ได้รับความกระทบกระเทือนในทุกๆ ด้าน ไม่แต่เฉพาะด้านร่างกายเท่านั้นแต่สมควรได้รับการคุ้มครองทางด้านจิตใจ (Psychological) ตัวอย่างเช่น การให้ความคุ้มครองให้ผู้เสียหายมิให้ถูกล่วงละเมิดในความเป็นส่วนตัว (Privacy) เป็นต้น

3) สิทธิที่จะได้รับการบริการ (Service) ผู้เสียหายสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในการที่จะได้รับการเคารพ ขอมรับ และได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรและในการเข้ามาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้นๆ เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้เสียหายโดยคำนึงถึงสิทธิดังกล่าวข้างต้นด้วย

4) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร (Information) ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อมูลต่างๆ ในทางคดี เช่น ขั้นตอนในการดำเนินคดี และได้รับการอธิบายถึงเหตุผลของคำตัดสินในประเด็นต่างๆ แห่งคดี

ในกรณีของจำเลย ซึ่งได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด (Miscarriage of Justice) โดยการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐนั้นเป็นกรณีการชดเชยความเสียหายแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญา เนื่องจากความผิดพลาดหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้นผู้ที่มิหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อกรณีดังกล่าวคือรัฐนั่นเอง โดยรัฐต้องจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตลอดจนบรรดาสินทรัพย์ที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ตามหลักความรับผิดชอบของรัฐในมูลละเมิดทางแพ่ง กล่าวคือความรับผิดชอบเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐนั้นจะอยู่ในรูปแบบของการชดเชยค่า

สินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายแพ่ง ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้รัฐต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ เกิดขึ้นตามความเป็นจริงและเป็นการชดเชยวิถีชีวิตที่เสียไปจากการถูกจำคุกในระหว่างการ พิจารณาคดี โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อเรียกความเชื่อมั่นของสังคม ที่เสียไปเนื่องจาก กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดให้กลับคืนมาเช่นเดิมนอกจากนั้นยังถือเป็นการบังคับให้การปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปด้วยความรอบคอบ และความระมัดระวังมาก ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการที่รัฐจะสามารถแก้ไขเยียวยาความเสียหายให้แก่จำเลยได้ยังจะต้องคำนึงถึง กระบวนการทางกฎหมายรวมถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐประกอบด้วย ซึ่งการ เยียวยาในลักษณะนี้ย่อมมีความแตกต่างกับการเยียวยาแก่ผู้เสียหายดังที่ได้พิจารณาข้างต้น²

ดังนั้นเมื่อแนวคิดของการเยียวยาทั้งสองกรณีมีความแตกต่างกัน จึงควรแยก พระราชบัญญัติการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยออกจากกัน ดังเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่า ทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้ชัดเจนเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่มี บทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้โดยออกเป็นกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเข้ามาเป็น เจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยเพื่อที่การช่วยเหลือแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายและจำเลยจักได้รับการ แจ้งสิทธิและช่วยเหลืออย่างทั่วถึงมีการแลกเปลี่ยนประสานงานระหว่างหน่วยงาน และเชื่อมโยง ข้อมูลกันระหว่างหน่วยงานเพื่อให้การช่วยเหลือเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายหรือจำเลยเป็นไปอย่างรวดเร็ว และทั่วถึงทันท่วงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วตามหลักมาตรฐานสากล เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของกรม คู้มครองสิทธิและเสรีภาพมีจำนวนน้อยการปฏิบัติงานไม่ทั่วถึงและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีความ ใกล้ชิดกับประชาชนมากในกรณีที่เกิดอาชญากรรมมีผู้เสียหายและจำเลยเกิดขึ้นในพื้นที่จักได้มีการ ช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในเรื่องฐานความผิดที่ผู้เสียหายอาจขอรับการเยียวยาได้ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 บัญญัติให้ผู้เสียหายได้มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้ซึ่งมีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายซึ่ง เกี่ยวข้องกับ การประมาททำให้ผู้อื่น ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจร ซึ่งมีกฎหมายอื่น ช่องทางอื่นในการเยียวยาอยู่แล้วตามกฎหมายจราจร หรือการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ เป็นต้น เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่างประเทศแล้วบางประเทศมีการแยกต่างหากจากกันไม่นำมารวมกับ กฎหมายเรื่องการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม เนื่องจากการใช้สิทธิซ้ำซ้อนและประชาชนบางคน ที่ทราบถึงสิทธิตามกฎหมายทั้งสองฉบับก็จะใช้สิทธิในการยื่นขอรับเงินเยียวยาทั้งสอง ส่วน ประชาชนที่ไม่ทราบสิทธิก็จะไม่ได้รับการเยียวยา

² เพิ่งอ้าง.

เมื่อพิจารณาด้านฐานความผิดที่กฎหมายต่างประเทศให้ความคุ้มครองแล้ว แต่ละประเทศต่างก็มีกำหนดแตกต่างกันออกไป แต่ที่เห็นคล้ายกันคือ จะเป็นการให้ความคุ้มครองที่เกี่ยวกับชีวิตร่างกาย โดยไม่ได้ให้ความคุ้มครองถึงความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และยังกำหนดให้ความผิดที่เกิดจากยานพาหนะหรือการจราจรนั้นกฎหมายในแต่ละประเทศจะไม่ให้ความคุ้มครอง เหตุผลเนื่องจากความผิดดังกล่าวผู้เสียหายอาจได้รับการช่วยเหลือจากประกันภัย เว้นเสียแต่ว่ามุ่งหมายจะใช้ยานพาหนะในการกระทำความผิดดังนั้นกฎหมายไทยควรจะตัดความผิดดังกล่าวออกดังเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและเพื่อเป็นการลดงบประมาณของรัฐที่ทางกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประสบอยู่

4. ควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำขอซึ่งตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้ตาม มาตรา 22 คือให้ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ยื่นคำขอ ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิดหรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง เพราะปรากฏหลักฐานว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุด ว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี

ทั้งนี้ควรแก้ไขให้ระยะเวลาการยื่นคำขอเหมาะสมกับฐานความผิด เช่น ความผิดที่มีโทษร้ายแรงหรือมีความซับซ้อนทางคดีควรมีระยะเวลามากกว่า 1 ปี โดยกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำขอเป็น 3 ปี เนื่องจากการพิสูจน์ความผิดการรวบรวมพยานหลักฐานกระบวนการในการดำเนินคดีจำเป็นต้องใช้ความรอบคอบ ในการพิจารณาของคณะกรรมการจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานทางคดีจากตำรวจ อัยการ ศาล และผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ดังเช่น ในประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้ศาลที่ตัดสินคดีหรือมีคำพิพากษาว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาคดีร้องขอค่าทดแทน ดังนั้นผู้ที่ต้องขอค่าทดแทนจะต้องยื่นคำขอไปยังศาลดังกล่าวภายในกำหนด 3 ปี

5. การจัดตั้งกองทุนค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ควรมีการแก้ไขผลักดันให้เกิดกองทุนขึ้น เพื่อความสะดวกรวดเร็ว และปลดปล่อยภาระค่าใช้จ่ายจากรัฐ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งกองทุนเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยมีที่มาของเงินอันได้มาจาก งบประมาณแผ่นดินที่นำมาจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรม ค่าปรับทุกชนิดที่ได้จากบุคคลที่ต้องคำพิพากษาของศาลว่ากระทำความผิด ประเทศฝรั่งเศสก็มีการจัดตั้งกองทุนมีชื่อว่า “กองทุนเพื่อประกันภัยผู้เสียหายจากการก่อวินาศกรรมและการกระทำความผิดอื่น

ทางอาญา” โดยมีที่มาของกองทุนคือรายได้จากเงินภาษีในส่วนที่เป็นค่าธรรมเนียมและเบี้ยประกันที่ได้จากสัญญาประกันทรัพย์สิน ซึ่งทำไว้กับบริษัทที่ได้รับอนุญาต

6. เพื่อเป็นการสร้างให้ผู้เสียหายและจำเลย หรือประชาชนทั่วไปตระหนักรู้ถึงสิทธิของตน ควรจะมีการประชาสัมพันธ์โดยหน่วยงานหลักคือ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเรื่องการรับรู้สิทธินี้เป็นนโยบายระดับชาติ เพราะหากขาดการประชาสัมพันธ์และการนำเสนอที่ดีแล้วแม้ว่ากระบวนการและกฎหมายจะมีประสิทธิภาพมากเพียงใดก็ไม่อาจทำให้ประชาชนผู้ที่ไม่รู้สิทธิของตนได้รับความคุ้มครองได้ ส่วนสำนักงานศาลยุติธรรมตลอดจนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นก็อาจเป็นส่วนเสริมให้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น³

³ เพิ่งอ้าง.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา.

(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม).

คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8). (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555).

คณิตณนกร. ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม รวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร.คณิตณนกรอัยการสูงสุด. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2540)

คณิตณนกร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. ปีที่ 1.

(มกราคม-มิถุนายน, 2544).

คณิต ฒ นคร. “เมื่อกระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง.”

สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

<http://www.prachatai.com/journal/2013/12/50309>.

จรัญ โฆษณานันท์. รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ขั้วมิกสิทธิมนุษยชน.

(กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2544).

จิรัฐติลิปันท์และธานีวรภัทร์. รายงานวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา.

(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2548).

ชาญชัย แสวงศักดิ์. กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิด (พิมพ์ครั้งที่ 10). (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2560).

ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

ทางอาญา. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549).

ณรงค์ใจหาญและคณะ. รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสิทธิผู้ต้องหาจำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา.กองทุนพัฒนากฎหมายสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540.

ณภัทรสรอัทธ์ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายเงินค่าตอบแทนการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อในคดีอาญา: กรณีการให้ความช่วยเหลือเหยื่อในคดีอาญาของประเทศ ญี่ปุ่น.

(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558).

ณัฐยาจรราชชัยเลิศ. “หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง:กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต.”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548).

ทวีวัฒน์ธาราจันทร์. “การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาด

ในกระบวนการยุติธรรม.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540).

ทวีรัตน์ นาคเนียม. เอกสารการสอนวิชารัฐธรรมนูญใหม่และสิทธิมนุษยชน.

(กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาข้าราชการราชทัณฑ์, ม.ป.ป.).

นันทิ จิตสว่าง และคณะ. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่าง
การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม. สถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์.

(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2556).

บรรเจิดสังคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ.

(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2547).

ศุภมาส พยัฆวิเชียร และคณะ. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน.

(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542).

สุรศักดิ์ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามกฎหมาย
รัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย. หนังสือรวมบทความ
ทางวิชาการเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์ไพโรจน์ชัยนาม. (กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน, 2538).

สุรศักดิ์ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. หลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา. รวมบทความทางวิชาการ
เนื่องใน โอกาสครบรอบ 84 ปีศาสตราจารย์จิตติตติงศภัทิย์.

(กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536).

สุภกิจ เจริญเวช. การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน

ผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544:

ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เสียหายที่ได้รับการช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร.

(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553).

อุดมศักดิ์ สีนธิพงษ์. สิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 4). (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2553).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ตารางเปรียบเทียบลักษณะการช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในแต่ละประเทศ

1. ตารางเปรียบเทียบลักษณะการช่วยเหลือผู้เสียหายในแต่ละประเทศ

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
1. บุคคลที่ กฎหมายให้ ความ คุ้มครอง	พระราชบัญญัติเยียวยาความเสียหายให้แก่ เหยื่ออาชญากรรม (Uniform Crime victims Reparation Act, 1973 Section 1 (i)) ได้ให้ ความหมายของคำว่าเหยื่อหมายถึงบุคคลที่ ได้รับบาดเจ็บหรือตายจากผลของ (1) การกระทำที่กฎหมายอาญาบัญญัติว่า เป็นความผิด (Criminally injurious conduct) (2) จากการขัดขวางป้องกัน (prevent) ผู้ที่ กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน กฎหมายอาญา (3) จากการช่วยจับ (apprehend) บุคคลที่ ต้องสงสัยว่าได้ร่วมกระทำความผิด ตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา	ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาว่าต้องเป็นกรณีที่ผู้ นั้นได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด อาญา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือไม่ ก็ตาม หากการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้เสียหาย ต้องเสียชีวิต ไร้สมรรถภาพถาวรหรือไร้ สมรรถภาพอย่างสิ้นเชิงในการที่จะ ประกอบกรงานเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน	ผู้เสียหายที่จะได้รับความคุ้มครองนั้น จะต้องเป็นความผิดอาญาที่กระทำต่อชีวิต และร่างกาย กล่าวคือ ก่อให้เกิดความ เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด (Criminal damages) อันได้แก่ความตาย หรือการได้รับบาดเจ็บจนถึงขั้นทุพพลภาพ (serious incapacity)

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
2.การชดเชยความเสียหายที่ได้รับจากรัฐ	โดยทั่วไปแล้วทุกๆ มลรัฐจะชดเชยความเสียหายให้ตามความเป็นจริง ในการนี้จะมี การกำหนดค่าทดแทนจำนวนสูงสุดไว้ กล่าวคือ จะให้ไม่เกิน 50,000 ดอลลาร์ โดยประมาณ	ความเสียหายที่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาพึงได้รับชดใช้นั้นครอบคลุมถึงความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้ เช่น การไร้ความสามารถชั่วคราวหรือถาวรไม่ว่าจะเป็นบางส่วนหรือไร้สมรรถภาพโดยสิ้นเชิง ค่ารักษาพยาบาลและในกรณีที่ผู้เสียหายเสียชีวิตยังหมายความรวมถึงค่าใช้จ่ายในการจัดการศพ และค่าเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้ด้วยการเยียวยายังครอบคลุมไปถึงค่าเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ เช่นความเจ็บปวดทรมานร่างกายและจิตใจที่เกิดจากการกระทำความผิด ความเสียหายจากการเสียโฉม เป็นต้น	ค่าเสียหายนั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ เงินช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย และเงินช่วยเหลือผู้เสียหายซึ่งได้รับบาดเจ็บหรือทุพพลภาพจนไม่สามารถหาเลี้ยงชีพ โดยวงเงินที่จะจ่ายให้ นั้นจะพิจารณาตามระดับความเสียหายที่เกิดขึ้นและอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายดังต่อไปนี้ a. ในกรณีที่ถึงแก่ความตายทายาทอาจได้รับค่าทดแทนได้สูงสุดไม่เกิน 10,790,000 เยน (และสามารถเรียกได้ถึง 15,730,000 เยน สำหรับการกระทำความผิดที่เกิดหลัง July 1, 2001) b. ในกรณีทุพพลภาพผู้เสียหายหรือ

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
			<p>ทายาทจะได้รับค่าชดเชยไม่เกิน 12,730,000 เยน (และสามารถเรียกได้ถึง 18,4920,000 เยน สำหรับการกระทำ ความผิดที่เกิดหลัง 1,2001)</p> <p>ในกรณีที่การกระทำความผิดนั้นทำให้ เยาวชนหรือเด็กที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้เสียหาย ขาดโอกาสในการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีอำนาจจ่ายเงินจากกองทุนบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่อในคดีอาญา (Crime Victims' Relief Fund) ให้เป็นทุนการศึกษา แก่เยาวชนผู้นั้นได้ตามสมควร</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
<p>3. คณะกรรมการผู้มีอำนาจพิจารณา</p>	<p>การพิจารณาจะทำในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 3 คน โดยจะได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าการมลรัฐ (Governor) ภายใต้คำแนะนำและเห็นชอบของสภา และต้องมีกรรมการอย่างน้อย 1 คน ได้รับการคัดเลือกมาจากคณะผู้พิพากษาของมลรัฐ</p>	<p>กฎหมายกำหนดให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นในแต่ละเขตอำนาจของศาลชั้นต้น ซึ่งอำนาจของคณะกรรมการจะมีลักษณะเป็นอำนาจของศาลแพ่ง และมีอำนาจตัดสินในทุกชั้นศาล โดยคณะกรรมการนั้นจะประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คนที่มาจากศาลชั้นต้น โดยคนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นประธานและมีบุคคลภายนอกอีก 1 คน นอกจากนี้ยังมีกรรมการสำรองอีก 3 คน โดยเป็นผู้พิพากษา 2 คนและ บุคคลภายนอกอีก 1 คน ที่จะปฏิบัติหน้าที่แทนในกรณีที่กรรมการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้</p>	<p>ในการเริ่มต้นเรียกร้องผู้เสียหายต้องไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ แล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจะสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้ทราบแน่ชัดว่าผู้มาแจ้งเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและผู้เสียหายก็สามารถยื่นคำร้องขอเรียกค่าผ่านทางสถานีตำรวจ หรือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (Prefectural police department) โดยคำร้องนี้จะได้รับการส่งต่อไปให้คณะกรรมการความปลอดภัยแห่งชาติ (public safety commission) ทำการพิจารณาต่อไปในการพิจารณาจะใช้เวลาประมาณห้าเดือนนับแต่ยื่นคำร้อง และจากนั้นจะใช้เวลาอีกประมาณสองสัปดาห์ในการดำเนินการให้ผู้เสียหายหรือทายาทได้รับค่าชดเชย</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
4. ข้อยกเว้น ในการจ่าย ค่าชดเชย	<p>แม้จะมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจริง แต่สหรัฐก็อาจปฏิเสธการจ่ายเงินทดแทนได้ในกรณีดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้ยื่นคำร้องเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในการกระทำความผิด 2) ผู้ยื่นคำร้องเป็นเป็นคู่สมรส บุคคลในครอบครัว หรือผู้อยู่อาศัยในบ้านเรือน (household) เดียวกันกับผู้กระทำความผิด 3) มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ทำให้การจ่ายค่าชดเชยอาจไม่เป็นธรรมอย่างมากต่อตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้สมรู้ร่วมคิดในการกระทำความผิดนั้น ในกรณีนี้คณะกรรมการจะพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณีๆ ไป 	<p>บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาของบุคคลอื่นต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้</p> <p>ความผิดนั้นๆ ไม่เป็นความผิดที่ตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 53 ตามกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมมาตรา 126-1 ตามกฎหมายประกันภัย, 1985 แต่ไม่รวมถึงกรณีความเสียหายที่เกิดจากการล่าสัตว์ (hunting) หรือการกำจัดแมลงที่เป็นอันตราย (destroying vermin)</p> <p>การกระทำความผิดดังกล่าวทำให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายถึงชีวิต หรือขาดความสามารถในการทำงานตามปกติอย่างสิ้นเชิงเป็นเวลาตั้งแต่หนึ่งเดือนหรือมากกว่านั้น หรือเป็นการกระทำความผิดและถูกลงโทษตามมาตรา 222-22 ถึง 222-30, มาตรา 225-4-1 ถึง 225-4-5 และมาตรา 227-25 ถึง 227-27 ตามประมวลกฎหมายอาญา</p>	<p>กฎหมายให้การคุ้มครองโดยพิจารณาจากหลักดินแดนเป็นสำคัญ กล่าวคือ จะจ่ายเงินช่วยเหลือต่อเมื่อเกิดความเสียหายจากอาชญากรรมที่ได้กระทำในประเทศญี่ปุ่น แม้ว่าจะเป็นคนต่างชาติหากมีที่พักอาศัยหรือภูมิลำเนา (Legal resident of Japan) ในประเทศญี่ปุ่น ในเวลาที่เกิดการกระทำความผิดขึ้นกฎหมายดังกล่าวก็ให้ความคุ้มครองเช่นกัน แต่หากเป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นครั้งคราวก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
		<p>ผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีสัญชาติฝรั่งเศส หรือในกรณีที่ไม่ใช่คนชาติ ต้องเป็นกรณีที่มีการกระทำ ความผิดในราชอาณาจักร และผู้เสียหายเป็นพลเมืองของประเทศที่เป็นสมาชิกในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) หรือพลเมืองของชาติที่มีข้อตกลง หรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศกับรัฐบาลฝรั่งเศส ว่าด้วยความคุ้มครองการเยียวยาความเสียหาย โดยการคุ้มครองจะเริ่มนับแต่วันที่สนธิสัญญาหรือข้อตกลงนั้นมีผลใช้บังคับ</p>	

2. ตารางเปรียบเทียบลักษณะการช่วยเหลือจำเลยในแต่ละประเทศ

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
<p>1. บุคคลที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง</p>	<p>กำหนดให้จำเลยในคดีอาญาสามารถเรียกค่าทดแทนจากรัฐได้หากพิสูจน์ได้ว่า</p> <p>a) ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่มีความผิดตามที่ได้ถูกฟ้อง หรือ ได้มีการยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่แล้วปรากฏว่าจำเลยไม่มีความผิดหรือ จำเลยได้รับการอภัยโทษ (Pardon) จากรัฐเนื่องจากจำเลยไม่มีความผิดหรือการพิจารณาตัดสินลงโทษจำเลยโดยไม่เป็นธรรม และ</p> <p>b) จำเลยต้องไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าด้วยทางใดๆ (กระทำการ งดเว้นหรือละเว้นกระทำการ กระทำการผิดหน้าที่ และประมาท) ในความผิดที่ถูกฟ้องไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อสหรัฐ มลรัฐหรือเมือง โคลัมเบีย (District of Columbia)</p>	<p>ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน คือ บุคคลซึ่งถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดี และต่อมาศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง เนื่องจากบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของเขาไม่เป็นความผิด</p>	<p>กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญานี้กำหนดให้จำเลยที่มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากรัฐได้ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้</p> <p>(1) บุคคลที่ถูกจับกุมหรือคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญา และต่อมาได้รับการยกฟ้องโดยคำพิพากษาคดีของศาล การพิจารณาคดีใหม่หรือการอุทธรณ์พิเศษในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา</p> <p>(2) บุคคลที่ศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิด ซึ่งได้รับโทษอาญาตามคำพิพากษาของศาลไปแล้วหรือถูกจำคุกตามมาตรา 11วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญา</p> <p>(3) บุคคลผู้ที่ถูกจับกุม โดยหมายจับ (Arrest under a writ of commitment) ตามมาตรา 484 ถึง 486 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
2.การชดเชยความเสียหายที่ได้จากรัฐ	ตาม Section 2513, Unjust conviction and imprisonment (e) ได้กำหนดจำนวนค่าเสียหายขั้นสูงสุดที่สามารถเรียกได้แต่ต้องไม่เกินห้าพันดอลลาร์	สำหรับการจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศส โดยหลักจึงมิใช่การชดเชยความเสียหายทั้งหมดหรือความเสียหายตามความเป็นจริง หากแต่ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบของรัฐที่จะเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ในการพิจารณากำหนดค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสนี้จะไม่ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะความเสียหายในทางการเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเสียหายที่มีใช้ตัวเงินอีกด้วยและเหตุนี้เองจึงทำให้การจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการจำกัดจำนวนเงินที่จะจ่ายแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเอาไว้	ศาลจะกำหนดจำนวนค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยพิจารณาจากโทษที่บุคคลนั้นได้รับมาก่อนดังกรณีต่อไปนี้ ก.กรณีโทษจำคุกหรือโทษที่เป็นการให้ทำงาน ในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเสียหายต่อการถูกจับกุม หรือการถูกคุมขัง จำนวนค่าเสียหายจะถูกกำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 1,000 เยน แต่ไม่เกิน 9,400 เยนต่อวัน โดยคำนึงถึงจำนวนวันที่บุคคลนั้นได้รับโทษมา ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหาย ศาลจะพิจารณาจากประเภทหรือลักษณะของการถูกคุมขังและระยะเวลาความสูญเสียในทางทรัพย์สินและประโยชน์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้นรวมทั้งความเสียหายทางด้านจิตใจและร่างกาย ตลอดจนพฤติกรรมและการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลที่มีต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญารวมทั้งพฤติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง ข.กรณีโทษประหารชีวิตในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเสียหาย สำหรับโทษประหารชีวิต ศาลจะจ่ายค่าเสียหายได้ไม่เกิน 25,000,000 เยนตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ในกรณีพิสูจน์

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
			<p>ได้ว่าความตายของผู้ถูกประหารชีวิตทำให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินค่าเสียหายที่ชดใช้ให้อาจเพิ่มขึ้นอีก 3,000,000 เยนจากจำนวนของค่าเสียหายที่กล่าวไว้แล้ว</p> <p>ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายกรณีนี้ ศาลจะพิจารณาจากความสูญเสียในทางทรัพย์สิน และประโยชน์ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น อายุ สุขภาพ ความสามารถในการหารายได้รวมถึงเหตุการณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง</p> <p>ค.กรณีโทษปรับ ในส่วนที่เกี่ยวกับค่าปรับ ศาลจะสั่งให้จ่ายเท่าที่ถูกปรับรวมทั้งดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปีนับแต่วันที่ปรับจนถึงวันที่ศาลมีคำตัดสินให้จ่ายค่าทดแทน</p> <p>ง.กรณีโทษริบทรัพย์ ถ้าสิ่งของที่รับนั้นเป็นทรัพย์ที่อาจใช้คืนได้ก็จะต้องคืนทรัพย์นั้น ไปแต่ถ้าไม่ใช่ทรัพย์ที่อาจใช้คืนได้ ศาลจะสั่งให้จ่ายค่าเสียหายให้เท่ากับราคาทรัพย์ตามท้องตลาด โดยทั้งสองกรณีต้องรวมดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี นับแต่วันที่มีการริบทรัพย์ไปจนถึงวันที่ตัดสินให้จ่ายค่าเสียหาย</p> <p>อย่างไรก็ตาม กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้ไม่ตัดสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่จะฟ้องร้องเรียกค่าทดแทน</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
			<p>ภายใต้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐ (State Redress Law) หรือใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามกฎหมายอื่นซึ่งหากผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้ใช้สิทธิเช่นนั้น และได้รับค่าทดแทนมาเป็นจำนวนเท่ากับหรือมากกว่าค่าทดแทนที่พึงจะได้รับตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้แล้ว ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาขอมหมติสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนอีกในทางตรงกันข้าม หากจำนวนค่าทดแทนที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐหรือตามกฎหมายอื่นนั้นเป็นจำนวนน้อยกว่า ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาขอมมติสิทธิได้รับเพิ่มเติมจนครบถ้วนตามจำนวนที่พึงจะได้รับตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้</p> <p>นอกจากนี้ เมื่อรัฐได้จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้แล้ว รัฐสามารถใช้สิทธิไต่เบี่ยเอาแก่ตุลาการหรือเจ้าหน้าที่ผู้กระทำผิดต่อไปได้</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
<p>3. คณะกรรมการผู้มีอำนาจพิจารณา</p>	<p>การพิจารณาจะทำในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 3 คน โดยจะได้รับแต่งตั้งจากผู้ว่าการมลรัฐ (Governor) ภายใต้คำแนะนำและเห็นชอบของสภา และต้องมีการมการอย่างน้อย 1 คน ได้รับการคัดเลือกมาจากคณะผู้พิพากษาของมลรัฐศาลค่าทดแทนแห่งสหรัฐ (United States Court of Federal Claims, COFC) เป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าชดเชยที่จะจ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยจะมีการพิจารณาเป็นองค์คณะ ประกอบด้วยผู้พิพากษาสิบหกคนที่ได้รับการคัดเลือกจากประธานาธิบดีโดยความเห็นชอบจากวุฒิสภา ซึ่งผู้พิพากษาเหล่านี้จะดำรงตำแหน่งเป็นวาระคราวละสิบห้าปี และสามารถได้รับการเลือกเข้ารับตำแหน่งในคราวต่อไปได้อีก</p> <p>ในการพิจารณาคดีนี้รัฐบาลกลางสหรัฐจะอยู่ในฐานะจำเลยในทุกๆกรณี โดยศาลจะทำการพิจารณาโดยไม่ใช้ลูกขุนเนื่องจากเป็นคดีระหว่างศาลกับรัฐบาล</p>	<p>องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและทำคำวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนนี้ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ (The first president of the court of appeal) ซึ่งคดีที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือยกฟ้องหรือวินิจฉัยว่าไม่มีโทษอยู่ในเขตอำนาจศาล ผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูลหรือยกฟ้องหรือวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ</p>	<p>องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและออกคำวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนนี้ได้แก่ศาลซึ่งมีอำนาจวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนนี้ได้แก่ศาลซึ่งมีอำนาจวินิจฉัยให้จ่ายค่าทดแทนได้โดยมีการจำกัดจำนวนเงินที่จะจ่ายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตามประเภทของคทาที่บุคคลนั้นได้รับ ทั้งนี้คำวินิจฉัยให้จ่ายค่าทดแทนของประธานศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้อาจอุทธรณ์ได้ทันที</p> <p>มีข้อน่าสังเกตว่ากฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนในคดีอาญาของญี่ปุ่นนี้ไม่ได้มีบทบัญญัติในมาตราใดที่บัญญัติให้อำนาจศาลในการพิจารณาและออกคำวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนไว้โดยตรงแต่อาจอนุมานได้จากบทบัญญัติโดยรวมของกฎหมายฉบับดังกล่าว</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
4. ข้อยกเว้นในการจ่ายค่าชดเชย	<p>นอกเหนือจากการไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำ ความผิดแล้ว ผู้ที่จะได้รับค่าทดแทนเนื่องมาจากการ ถูกคุมขังที่ผิดพลาดโดยรัฐต้องไม่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้</p> <p>ประการแรก ไม่ได้ถูกคุมขังเนื่องมาจากโทษอื่น นอกเหนือจากโทษที่รัฐเกิดความผิดพลาด เช่น จำเลย ถูกฟ้องในข้อหา A และ B จำเลยถูกศาลพิพากษาให้ จำคุกเนื่องมาจากผิดทั้งสองข้อหาโดยไม่นับโทษต่อ แต่ความปรากฏในภายหลังว่าจำเลยกระทำความผิด เพียงข้อหาใดข้อหาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นก็ต้องถือว่า จำเลยต้องถูกจำคุกในคำพิพากษาคดีอื่น</p> <p>นอกเหนือจากที่ผิดพลาดย่อมไม่ได้รับค่าชดเชย</p> <p>ประการที่สอง ผู้ที่ได้กระทำความผิดระดับกลาง (Misdemeanor) และความผิดร้ายแรง (Felony) ต่อรัฐ ในลักษณะเกี่ยวข้องเชื่อมโยง (Conjunction) กับ ความผิดที่ถูกฟ้องแล้วถูกดำเนินคดีโดยผิดพลาด</p> <p>ประการที่สาม ผู้ยื่นคำขอต้องไม่เป็นผู้ก่อให้เกิด ความผิดพลาดในการคุมขังซึ่งกฎหมายกำหนดให้ ได้รับค่าทดแทน</p>	<p>รัฐจะไม่จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ร้องขอค่า ทดแทนในกรณีดังต่อไปนี้</p> <p>(1) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้ กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถ ควบคุมตนเองได้ตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 122-1</p> <p>(2) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้รับ การนิรโทษกรรมภายหลังจากการถูก ควบคุมตัว</p> <p>(3) ในกรณีที่คดีขาดอายุความภายหลังจากผู้ ร้องขอค่าทดแทนได้รับการปล่อยตัว</p> <p>(4) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้ สมควรใจกล้าหาตนเองเพื่อให้ผู้กระทำความ ผิดหลุดพ้นจากการถูกฟ้องคดี</p>	<p>ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนทั้งหมด หรือบางส่วนได้ในกรณีที่เห็นว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าว ถูกฟ้อง ถูกจับ ถูกกักขังหรือถูกศาลพิพากษาลงโทษเพราะให้ การเท็จในชั้นพิจารณาหรือเพราะปลอมแปลงพยานหลักฐาน อื่นๆ และกรณีที่ผู้ร้องขอถูกดำเนินคดีอาญาหลายคดี พร้อมๆกัน และศาลมีคำพิพากษายกฟ้องในคดีหนึ่ง แต่ในคดี ที่เหลือนั้นศาลมีคำพิพากษาลงโทษ</p>

หัวข้อ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฝรั่งเศส	ประเทศญี่ปุ่น
	<p>ประการที่สี่ ผู้ที่อยู่ในระหว่างการได้รับค่าทดแทน หากได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงก็จะหมดสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในส่วนที่เหลือ</p>	<p>(5) ในกรณีที่รัฐได้ดำเนินคดีต่อผู้ที่ให้การเป็นพยานเท็จหรือร้องทุกข์โดยเจตนาจะให้ผู้อื่นถูกดำเนินคดีอาญา ซึ่งเป็นเหตุให้มีการคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หรือขยายระยะเวลาออกไป ทั้งนี้ให้บุคคลซึ่งให้การเป็นพยานเท็จหรือร้องทุกข์โดยเจตนาจะให้ผู้อื่นถูกดำเนินคดีอาญานั้นเป็นผู้ชำระค่าทดแทนเสมือนหนึ่งเป็นค่าธรรมเนียมศาล</p>	

ภาคผนวก ข.
สรุปผลจากการสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

สรุปผลจากการสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

สรุปบทสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน รองคณบดี คณะนิติศาสตร์ปริดิพนมยงค์

1. สำหรับการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยตามพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ควรจะมีการแยกต่างหากออกจากกันเป็นกฎหมาย คนละฉบับไม่ควรนำมารวมเป็นกฎหมายฉบับเดียวกันเนื่องจากใช้หลักการเยียวยาคนละหลักการ

2. ระยะเวลาในการยื่นคำขอตามพระราชบัญญัตินี้ 1 ปี ตามพระราชบัญญัติเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมในการยื่นคำขอ แต่ควรที่จะแก้ไขปรับปรุง ในส่วนของคณะกรรมการพิจารณาคำขอฯ ให้ดำเนินการพิจารณาตามพยานหลักฐาน ภายใน กำหนด 1 ปี นับจากวันที่ได้รับคำขอ โดยการกำหนดเป็นบทบัญญัติในส่วนของคณะกรรมการ

3. การตั้งกองทุนเยียวยาผู้เสียหายและจำเลย ควรจะนำรวมไว้ในกองทุนเดียวกับกองทุนยุติธรรมเนื่องจาก ปัจจุบันการขอจัดตั้งกองทุน กองคลังไม่สนับสนุน และควรจำกัดฐานความผิดที่สามารถยื่นคำขอได้ในกรณีของผู้เสียหายเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณแผ่นดิน เช่น ในกฎหมายต่างประเทศ จำกัดเฉพาะฐานความผิดชีวิต ทรัพย์สิน ส่วนกรณีของจำเลยย่อมต้องเกิดความผิดพลาด (จับแพะ) จำเป็นต้องได้รับการเยียวยา

4. การพิจารณาคำขอตามพระราชบัญญัตินี้ควรมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคำขอเป็นรูปแบบของ ศาลสังคม

5. พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ควรจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เนื่องจากเป็นกระทรวงฯ ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน และดูแลเรื่องสวัสดิการของประชาชนโดยตรง

สรุปบทสัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีธนากร สถานานนท์ ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

1. ประเด็นการตั้งคณะกรรมการในการในการพิจารณาคำขอของผู้เสียหายและจำเลย ขณะนี้ ได้จัดตั้งคณะกรรมการ 19 ชุด จากแผนของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินที่ต้องการให้มีคณะกรรมการ 74 คณะทั่วประเทศเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการพิจารณาคำขอ ทำให้มีความรวดเร็วขึ้นระดับหนึ่ง การตั้งคณะกรรมการได้แค่ 19 คณะทั่วประเทศยังไม่ถึงเป้าหมาย

2. ประเด็นการจัดตั้งกองทุนเยียวยาผู้เสียหายมีการเสนอให้เอาเงินที่ได้รับจากค่าปรับที่มาจากผู้กระทำผิด โดยหลักการต้องเอามาเยียวยาผู้เสียหาย (คล้ายเอาภาษีเหล้าบุหรี่มา สสส. เปรียบเทียบ) ไม่ใช่เอามาจากภาษีประชาชน การจัดตั้งกองทุนเป็นไปได้แต่ยากมากๆ เนื่องจากการ

ออกกฎหมายกองคลังจะไม่ให้จัดตั้งกองทุน แต่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินก็ได้มีการผลักดัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เสียหาย โดยมีเป้าหมายต้องไปให้ถึงเรื่องตั้งกองทุน ยกตัวอย่างที่มาของเงินกองทุนตัวอย่างกรมราชทัณฑ์เอาคนกระทำผิดไปทำโต๊ะหรือผลิตภัณฑ์จากเรือนจำ ออกจำหน่ายเพื่อนำเงินเก็บไว้ให้คนทำผิดเมื่อออกจากเรือนจำ แต่ไม่เอามาخذใช้ให้ผู้เสียหาย

3. ประเด็นการแยกพระราชบัญญัติจากรอกจาก พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา มีศักดิ์กฎหมายเท่ากัน ไม่ต้องแก้กฎหมาย แต่ออกกฎกระทรวงให้เท่ากันกับสำนักงานช่วยเหลือทางการเงิน ไม่ให้การจ่ายเงินเหลื่อมล้ำกัน ประชาชนที่รู้กฎหมายจะได้รับเงิน คนไม่รู้ไม่ได้รับ เช่น สำนักงานทางการเงินจ่ายให้แก่ผู้เสียชีวิตเป็นค่าตอบแทนกรณีเสียชีวิต 30,000 บาท คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจ่าย 80,000 บาท ประชาชนก็จะมาขอรับเงินเยียวยาจากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินก่อนแล้วค่อยไปรับกับกองทุนคุ้มครองผู้บริโภค

4. ประเด็นการเพิ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ตำรวจเข้ามาในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา มาตรฐานก็ยังไม่เท่ากัน การควบคุมมาตรฐานก็ไม่เท่ากัน เนื่องจากตำรวจเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งซึ่งเราไม่สามารถเข้าไปควบคุมได้ การแก้ไขกฎหมายโดยเอาตำรวจเข้ามาในพระราชบัญญัติไม่ใช่เรื่องที่ดี เพราะหากตำรวจไม่ดำเนินการตำรวจกระทำผิดกฎหมายอาญา มาตรา 157 เป็นการแก้ไขที่ไม่ตรงประเด็น ควรจะเป็นแค่ระเบียบภายในหรือกฎกระทรวงไม่ปฏิบัติตามมีโทษแค่ผิดระเบียบไม่ได้มีโทษทางอาญา

5. ความร่วมมือกับกรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องการส่งต่อผู้เสียหายกรณีเด็ก กรณีเพศเป็นมติคณะกรรมการตาม พระราชบัญญัติฯ กรณีเพศให้สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาส่งต่อทุกเรื่องทุกเรื่อง

6. ระยะเวลาในการยื่นคำขอรับเงินค่าตอบแทนมีกำหนดยื่นภายใน 1 ปี นับแต่วันกระทำ ความผิดหรือรู้ถึงการกระทำผิดแต่ในกรณีที่เป็คดีที่มีความยากสลับซับซ้อนต้องมีข้อยกเว้นในการยื่นรับคำขอเนื่องจากการรวบรวมพยานหลักฐานในการรับคำขออาจต้องใช้เวลาในการค้นหาพยานหลักฐานมาประกอบ

สรุปบทสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

1. ประเด็นการรับรู้สิทธิของประชาชน ผู้เสียหายจำเลยในคดีอาญา รวมถึงทนายผู้มีสิทธิยื่นคำขอตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน

คดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ทราบสิทธิของตน ตามพระราชบัญญัตินี้ ทำให้ไม่ได้รับการเยียวยา เนื่องจากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลตามพระราชบัญญัตินี้ยังไม่ทั่วถึง ทำให้ยื่นคำขอรับเงินเกินกำหนดระยะเวลา 1 ปี

2. ประเด็นการรวบรวมพยานหลักฐานเอกสารประกอบการรับคำขอมิมากจนเกินไปทำให้รวบรวมล่าช้าและไม่ครบถ้วน และการรอผลคดีจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องที่มากและยุ่งยากจนเกินไปทำให้การสรุปคำขอและการพิจารณาล่าช้า

3. ประเด็นการจ่ายเงินที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อนในขั้นตอนการเบิกจ่ายเงินและงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการจ่ายทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานได้ล่าช้าเกิดผลให้ผู้เสียหายและจำเลยได้รับการเยียวยาที่ล่าช้าด้วย

4. ประเด็นเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีจำนวนน้อยการปฏิบัติงานไม่ทั่วถึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่น เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งดูแลเกี่ยวกับ การค้ามนุษย์ผู้ยากไร้ ผู้ขาดสิทธิต่างๆ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นต้น

สรุปบทสัมภาษณ์ ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

ไม่ทราบสิทธิของตนเมื่อตกเป็นผู้เสียหาย การเข้าถึงหรือได้รับการเยียวยาตามพระราชบัญญัติเป็นไปอย่างล่าช้า ขั้นตอนการดำเนินการเบิกจ่ายยุ่งยากลำบากสำหรับประชาชนที่ยากจน

สรุปบทสัมภาษณ์ จำเลยตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

ไม่มีโอกาสในการใช้สิทธิเมื่อเข้าไปอยู่ในเรือนจำยากแก่การรับรู้สิทธิและดำเนินการใช้สิทธิตามกฎหมาย

การพิพากษาที่ไม่ตัดสินเด็ดขาดว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ทำให้ยากแก่การได้รับการเยียวยา

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

อภาพรรณ วิเศษ

พ.ศ. 2550 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2551 ใบอนุญาตว่าความ รุ่นที่ 31

พ.ศ. 2551 ทนายความ

พ.ศ. 2554 นิติกร

คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2555 นิติกร

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

พ.ศ. 2561 เจ้าหน้าที่ 3

สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์